

SULTANHİSAR İLÇESİ'NİN COĞRAFİ ETÜDÜ

Engin DİNDAR

Yüksek Lisans Tezi

DANIŞMAN: Prof. Dr. Lütfi ÖZAV

Afyonkarahisar

2008

SULTANHİSAR İLÇESİ'NİN
COĞRAFI ETÜDÜ

Engin DİNDAR

Yüksek Lisans Tezi

Coğrafya Anabilim Dalı

DANIŞMAN: Prof. Dr. Lütfi ÖZAV

Afyonkarahisar

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

2008

YÜKSEK LİSANS TEZ

ÖZETİ

SULTANHİSAR İLÇESİNİN

COĞRAFI ETÜDÜ

Engin DİNDAR

Coğrafya Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

2008

DANIŞMAN: Prof. Dr. Lütfi ÖZAV

Sultanhisar şehri Ege Bölgesinin Asıl Ege Bölümünde bulunmaktadır. Şehir farklı jeomorfolojik birimlerin temas noktasında, deniz seviyesinden yaklaşık 73 m. yükseklikte kurulmuştur. Sultanhisar şehri genel olarak alüvyal arazi üzerinde bulunmaktadır. Alüvyal arazinin gevşek zeminli oluşu ve alanın jeolojik geçmişine bağlı olarak birinci derecede deprem bölgesi içerisinde yer alması, şehrin yatay yönde gelişmesine yol açmıştır.

Şehir, Aydın İline bağlı bir ilçe merkezi durumundadır. Bu özelliğini 1958 yılında kazanmış olup, bugüne kadar yöreyle ilgili detaylı bir coğrafi araştırma yapılmamıştır. Bu durum, araştırmamızın temel amacını oluşturmaktadır. Araştırmada Sultanhisar ilçe merkezinin fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya özellikleri ele alınarak, şehrsel fonksiyonları coğrafi bir bakış açısıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Şehrin özellikleri incelenirken genel eserlerin yanı sıra, çeşitli periyodiklerden de yararlanılmıştır. Bunun yanında, gözlemlerden de büyük ölçüde faydalanma yoluna gidilmiştir. Çalışma alanı, elverişli konumu sayesinde önemli kara ve demiryolları üzerinde bulunmaktadır. Ancak bu konum, şehrin gelişimi için beklenen katkıyı pek sağlayamamıştır.

Yerleşim sahası jeolojik yapı ve tarım alanlarına bağlı olarak daha çok batı yönünde genişlemektedir. Yörenin ekonomisinde tarımın payı oldukça fazladır. Nitekim aktif nüfusun çoğu geçimini tarım sektöründen sağlamaktadır. Şehirdeki sanayinin gelişmesini sağlayıcı önlemlerin alınması gerekmektedir. Sultanhisar, sahip olduğu doğal çevre özellikleri, termal kaynakları ve aynı zamanda zengin kültürel yapısı dolayısıyla her dönemde yerleşmeye sahne olmuştur. Çalışmada, şehrin bu tür özellikleri ön plana çıkarılarak sorunlar tespit edilmeye ve öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Aydın, Sultanhisar, Ege Bölgesi, Coğrafi Etüd, İklim, Yerleşme

ABSTRACT

THE SUMMARY OF THESIS FOR MASTER OF SCIENCE

GEOGRAPHICAL INVESTIGATION OF SULTANHİSAR (TOWN)

Engin DİNDAR

Department of Geography

Afyon Kocatepe University, The Institute Of Social Sciences

2008

Advisor: Prof. Dr. Lütfi ÖZAV

The town of Sultanhisar is situated on the Main Aegean of the Aegean Region. The city is situated on about 73 meters high from the sea level at different geomorphological units of contact point. The city of Sultanhisar, in general, is situated on alluvial land. Since, due to its geological background, the alluvial land is flabby-ground and taking part in the first-degree earthquake region; this situation leads up to develop the city in a horizontal way.

The city is standing as a county seat that is linked to the city of Aydın. It gained this feature in 1958, but a detailed geographical research hasn't been done until today. And this is the fundamental reason of our research. At the research, considering the physical, human and economic geographical features of the county seat; it is tried to bring up the functions of city in a geographical point of view.

Concerning the city's features, besides the general Works, we benefited from the kinds of periodics. In addition to these, we make good use of the observations.

Because of its suitable location, the work place is situated on the significant land and railway. But this situation couldn't provide the expected contribution for the city's development.

The settling place, related to the geological constitution and agricultural area, widens mostly towards the west side. Considering the economic of the area, contribution of agriculture is quite a lot. Likewise, most of the active population earn their living with the help of agriculture. And, it is necessary to take measures in order to develop city's industry.

Due to its natural environment features, thermal sourcer and its rich cultural origin, Sultanhisar because the scere of setle in at every age. And in this work, these kinds of features are being coure to the fore in order to find out the problems and make suggetions.

KEY WORDS: Aydın, Sultanhisar, Aegean Regions, Geographical Research, Climate, Location

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

imza

Tez Danışmanı:

Jüri Üyeleri:

.....

.....

.....

.....

.....'ın.....
.....başlıklı tezi .../.../.... tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından
Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca,
.....Anabilim / Anasanat dalında, Yüksek Lisans/Doktora /
Sanatta Yeterlik tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

“Sultanhisar İlçesinin Coğrafi Etüdü” adlı bu araştırmada coğrafi düşüncenin ilke ve tekniklerine bağlı kalınmıştır. Araştırma sahasında bugüne kadar şehirleşme ile ilgili detaylı bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmada, yönetim açısından Aydın iline bağlı olan Sultanhisar şehrinin şehir coğrafyası yönünden araştırılması amaçlanmaktadır. Diğer yandan yörenin, doğal ve beşeri kaynaklarının oldukça çeşitli olmasına rağmen ekonomik gelişmesini tamamlayamaması ve tam anlamıyla şehirleşme olayının gerçekleşmemesi sahayı araştırma alanı olarak seçmemizde etkili olmuştur. Ayrıca sahada var olan termal kaynakların yeterince kullanılmadığı da anlaşılmaktadır. Bu gibi sorunların tespiti için sahanın sosyo-ekonomik yapısının iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Çalışmada, bu hususlar da dikkate alınarak araştırmanın basta Sultanhisar şehri yöneticileri ve şehrin planlama sorunları üzerinde fikir üretmeleri olmak üzere, Sultanhisar şehrinin sorunlarına ilgi duyanlara kısmen de olsa faydalı olacağı ümit edilmektedir.

Sultanhisar, yerleşme tarihi oldukça eski olan bir şehirdir. Yörenin verimli bir ova üzerinde yer alması, ulaşım bakımından uygun güzergâhlara yakınlığı ve termal kaynakların varlığı bu durumun nedeni olarak gösterilebilir. Sultanhisar şehrini kapsayan bu araştırmada, fonksiyon alanlarının tespiti, şehrin bilimsel metotlarla tanıtılması, yerleşmenin tarihsel gelişimi ve bu gelişimde etkili olan faktörlerin incelenmesi konu edilmiştir. İlçenin kuruluş, gelişme ve büyümesinde fiziki, beşeri ve ekonomik faktörlerin etkileri coğrafi bir araştırmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca yörede, söz konusu etkenlerden kaynaklanan sorunlar belirlenerek, gerekli çözüm önerileri sunulmuştur.

Araştırma konusunun belirlenmesinden, tamamlanmasına kadar geçen süre içerisinde değerli fikir ve bilgilerinin yanında, gerekli öneri ve eleştirilerde bulunan tez danışmanım sayın Prof. Dr. Lütfi ÖZAV’a şükranlarımı sunarım. Çalışmalarım sırasında gerekli kolaylığı sağlayan fakültemiz dekanı Prof. Dr. Adnan SİŞMAN’a ve değerli yardımlarını gördüğüm, Yard. Doç. Dr. Hasan KARA’ya ayrıca kısa zaman aralığında da olsa kendisinden çok şeyler öğrendiğim Yrd. Doç. Dr. M.Zahit YILDIRIM’a da teşekkürlerimi bir borç bilirim. Tez çalışmalarında yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm, Arş. Grv. Üzeyir YASAK’a, ve Arş. Grv. Hasan Hüseyin

YILMAZ'a teþekkürlerimi belirtirim. Ayrıca çalışmalarım sırasında yaptıkları katkılarla araştırmamızı kolaylaştıran Sultanhisar Belediyesi İmar ve Fen İşleri Müdürlüğü personeline, Sultanhisar 'daki kamu ve özel kuruluşların müdürlerine teþekkürlerimi belirtirim. Çalışmanın beklenen yararları sağlaması dileğiyle.

Engin DİNDAR

2008

Aydın

ÖZGEÇMİŞ

Engin DİNDAR

Coğrafya Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 1998 Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü

Lise: 1994 Aydın Lisesi, Türkçe-Matematik Bölümü

İş/İstihdam

Sosyal Bilgiler Öğretmeni- Şehit Rıfat Tuñçbilek İlköğretim Okulu Umurlu/Aydın

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Aydın, 04 Mayıs 1976

Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	viii
ÖNSÖZ	ix
ÖZGEÇMİŞ	xi
İÇİNDEKİLER	xii
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvii
HARİTALAR LİSTESİ	xviii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	xix
KISALTMALAR	xx
PROBLEM	1
AMAÇ	1
ÖNEM	1
VARSAYIMLAR	2
SINIRLILIKLAR	2
YÖNTEM	3
BİRİNCİ BÖLÜM	
DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ	4
I. YER ŞEKİLLERİ.....	5
II. İKLİM ÖZELLİKLERİ.....	8
A) SICAKLIK KOŞULLARI.....	10
B) BASINÇ VE RÜZGÂRLAR	12

C) YAĞIŞLAR.....	15
III. TOPRAK ÖZELLİKLERİ.....	18
IV. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ.....	20

İKİNCİ BÖLÜM

NÜFUS VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ.....	22
I. NÜFUS HAREKETLERİ.....	23
A)NÜFUS ARTIŞI.....	24
B)NÜFUS HAREKETLERİ.....	27
1. Doğumlar Ve Ölümler.....	28
2. Göçler.....	29
a) Dış Göçler.....	30
b) İç göçler.....	34
II. NÜFUSUN SOSYAL VE EKONOMİK ÖZELLİKLERİ.....	37
A) Nüfusun Cinsiyet Ve Yaş Yapısı.....	37
B) Nüfusta Bağımlılık Oranı.....	47
C) Nüfusun Eğitim Ve Kültür Durumu.....	48
D) Aile Büyüklükleri.....	53
E) Nüfusun Dağılışı Ve Yoğunlukları.....	54
F) Nüfusun Beslenmesi Ve Sağlık Durumu.....	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YERLEŞME ÖZELLİKLERİ.....	57
I. YERLEŞMENİN TARİHİ GELİŞİMİ.....	58
II. YERLEŞME ŞEKİLLERİ.....	62

III. YERLEŞMENİN DOKUSU VE STRÜKTÜRAL GELİŞME	64
IV. ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIMI	65
A) Konut Alanları	65
B) Ticaret Ve Sanayi Alanları	66
C) Yönetim Alanları	66
V. KONUTLAR	67
A)Coğrafi Çevre Koşulları Ve Konutlar	67
B)Konut Tipleri, İnşa Şekli Ve Fonksiyonları	69
 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	71
I. GENEL ÖZELLİKLER	72
II. TARIMSAL FAALİYETLER	73
A) Tarım	73
B) Hayvancılık	82
III. SANAYİ FAALİYETLERİ	83
A) Atölye Tipi Sanayi	83
B) Modern Sanayi	84
IV. ULAŞIM VE HABERLEŞME	84
V. TİCARİ FAALİYETLER	88
VI. TURİZM	89
 SONUÇ VE ÖNERİLER	 93
KAYNAKÇA	98

Tablolar Listesi	Sayfa
Tablo 1. Sultanhisar Meteoroloji Müdürlüğüne Ait Sıcaklık Değerleri (1972–2007).....	11
Tablo 2. Sultanhisar’da Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı (1972–2007).....	12
Tablo 3. Sultanhisar’da Ort. Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılışı (1974–2007)	13
Tablo 4. Sultanhisar’da Rüzgârın Yıl İçerisindeki Durumu.....	14
Tablo 5. Sultanhisar’da Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılışı (1972–2007).....	15
Tablo 6. Sultanhisar’da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1972–2007).....	16
Tablo 7. Sultanhisar’da Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı Ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılışı (1972–2007)	17
Tablo 8. Sayım Yıllarına Göre Sultanhisar Şehir Nüfusu.....	25
Tablo 9. Sultanhisar İlçe Merkezinde Meydana Gelen Doğumlar	28
Tablo 10. Sultanhisar İlçe Merkezinde Meydana Gelen Ölümler	29
Tablo 11. Sultanhisar İlçe Merkezinden Yurtdışına Gerçekleşen Göçler.....	32
Tablo 12. Sultanhisar İlçe Merkezinden Yurtiçine Gerçekleşen Göçler.....	35
Tablo 13. Sultanhisar İlçe Merkezinde Nüfusun Cinsiyet Oranları (1927–2007).....	38
Tablo 14. Sultanhisar İlçe Merkezi Ve Köylerinin Yıllara Göre Nüfus Ve Cinsiyet Durumu.....	40
Tablo 15. Sultanhisar İlçe Merkezi Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı Ve Cinsiyet Oranları (2007).....	44

Tablo 16.	Sultanhisar İlçe Merkezinde Anaokulu-İlköğretim Ve Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı(2007–2008).....	49
Tablo 17.	Sultanhisar İlçe Merkezinde Nüfusun Eğitim Durumu (2007).....	50
Tablo 18.	Genel Arazi Dağılım Çizelgesi.....	74
Tablo 19.	Sultanhisar’da Ekili-Dikili Arazilerin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı.....	75
Tablo 20.	Sultanhisar’daki Meyvelik Alanlar Ve Üretim Miktarları.....	77
Tablo 21.	Sultanhisar’da Kuru Tarım Alanları Ve Üretim Miktarları.....	78
Tablo 22.	Sultanhisar’da Kültür Arazilerinin Sulanma Durumu	79
Tablo 23.	Sultanhisar İlçesinde Tarım Ürünleri Ekiliş, Üretim Ve Verimleri.....	81
Tablo 24.	Sultanhisar’da Yem Bitkileri Ekiliş, Verim Ve Üretimi.....	82
Tablo 25.	İlçelerin İl Merkezine Olan Uzaklıkları	86
Tablo 26.	Sultanhisar’dan Geçen Trenlerin Sayıları Ve Yönleri.....	87

Şekiller Listesi	Sayfa
Şekil 1. Sultanhisar’da Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1972–2007).....	11
Şekil 2. Sultanhisar’da Ortalama Donlu Günler Sayısının Aylara Göre Dağılışı (1972–2007).....	12
Şekil 3. Sultanhisar İlçesine Ait Rüzgâr Gülü.....	14
Şekil 4. Sultanhisar’da Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılışı (1972–2007).....	16
Şekil 5. Sultanhisar’da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1972–2007).....	17
Şekil 6. Sultanhisar’da Ortalama Kar Yağışlı Ve Karla Örtülü Gün Sayısı.....	18
Şekil 7. Sayım Yıllarına Göre Sultanhisar Şehir Nüfusu.....	26
Şekil 8. Sultanhisar İlçesi’ndeki Nüfusun Yıllara Göre Cinsiyet Durumu (1960–2007).....	43
Şekil 9. Sultanhisar İlçesi’ndeki Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması (2007).....	45
Şekil 10. Sultanhisar İlçesi’nin Nüfus Piramidi.....	46
Şekil 11. Sultanhisar İlçesi’nde Nüfusun Eğitim Durumu (2007).....	51
Şekil 12. Sultanhisar İlçe Merkezi Nüfusunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (2007).....	52
Şekil13. Sultanhisar’da Genel Arazi Dağılımı.....	74
Şekil 14. Ekili-Dikili Arazilerin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı.....	76

Haritalar Listesi	Sayfa
Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası.....	5
Harita 2. Sultanhisar İlçesi Ve Çevresinin Topografya Haritası.....	6
Harita 3. Sultanhisar İlçesinin Ve Çevresinin Jeoloji Haritası.....	7
Harita 4. Sultanhisar İlçesinin Ve Çevresinin Toprak Haritası	19
Harita 5. Sultanhisar İlçesinden Dış Ükelere Yapılan Göçler.....	33
Harita 6. Sultanhisar İlçesinden Yurtiçine-Yurtiçinden Sultanhisar'a Yapılan Göçler.....	36
Harita 7. Demiryolları Ve Karayollarına Göre Sultanhisar'ın Konumu.....	85

Fotoğraflar Listesi		Sayfa
Foto 1.	Nysa Tiyatrosu.....	58
Foto 2	Nysa Agoradan Bir Görünüm.....	69
Foto 3.	Nysa Antik Kentinden Bir Görünüm.....	60
Foto 4.	Şehrin Kuzeybatı Yönünden Bir Görünüş.....	61
Foto 5.	Şehrin Kuzeyinden Bir Görünüş.....	63
Foto 6.	Sultanhisar Şehir Merkezinde Sit Korumasında Olan Bir Ev.....	69
Foto 7.	Zeytin Bahçesinden Bir Görünüm.....	75
Foto 8.	Mevsim İtibariyle Yetiştirilen Meyvelerden Bir Görünüm. (Sol Tarafta E-87 Karayolu).....	78
Foto 9.	Büyük Menderes Nehrinden Bir Görünüm.....	79
Foto 10.	E-87 Karayolundan Bir Görünüm.....	85
Foto 11.	Jeotermal Sondajından Bir Görüntü.....	90
Foto 12.	Uluslararası NYSA Kültür Ve Sanat Festivalinden Bir Görünüm.....	92

Kısaltmalar

a.g.e	: Adı Geçen Eser
A.Ü.D.T.C.F.	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
Bil.	: Bilimler
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Coğ.	: Coğrafya
Derg.	: Dergi
DİE.	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DMİGM.	: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
DPT.	: Devlet Planlama Teşkilatı
Edb.	: Edebiyat
Enst.	: Enstitü
Ha.	: Hektar
Hzl.	: Hazırlayan
Fak.	: Fakülte
K.	: Kuzey
kg.	: Kilogram
Km.	: Kilometre
Kltf.	: Kollektif
K.S.S.	: Küçük Sanayi Sitesi
KHGM.	: Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Kül.	: Kültür
Lt.	: Litre
Ltd.	: Limited

İst.	:	İstanbul
m.	:	Metre
Mer.	:	Merkez
mm.	:	Milimetre
MTA.	:	Maden Tetkik Arama Enstitüsü
s.	:	Sayfa
T.	:	Tepe
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
T.R.T.	:	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
Uyg.	:	Uygulama
Ünv.	:	Üniversite
Yay.	:	Yayın
Vb.	:	Ve benzeri
v.dğ.	:	Ve diğerleri

I. PROBLEM

Hızlı şehirleşme 1950 yılından beri ülkemizde yaşanan önemli bir olgudur. Bu olgu beraberinde bir takım sorunları da getirmiştir. Özellikle kırsal özelliklerinden kopamayan şehirlerde, gelenek ve modernleşme önemli ikilemleri doğurmuştur. Yerleşme tarihi çok eskilere dayanan Sultanhisar'da bu ikilem yerleşme dokusunda ve sosyo-ekonomik hayatta kendini göstermektedir. Sultanhisar, bulunduğu konum itibarıyla önemli ulaşım güzergâhları üzerinde ve verimli topraklarla kaplı bir ovanın kenarında kurulmuştur. Aynı şekilde fiziki coğrafya yapısı nedeni ile termal kaynaklara yakın bir mevkide bulunmaktadır. Bugüne kadar şehrin gelişme potansiyelini etkileyen faktörler yeterince tespit edilmemiştir.

Sultanhisar şehri 2007 yılı itibarıyla 6000'e yaklaşan nüfusuyla ülkemizin az nüfuslu ilçeleri arasındadır. Şehirdeki hane sayısı 1683 ve ortalama hane sayısı 3,7'dir. Yerleşme yoğunluğu açısından şehirselleşimin yönünü tespit de önemli bir sorun olarak görülmüştür. Bilindiği gibi şehirlerde göç olgusu ciddi bir problem oluşturmaktadır. Bu konu çalışma sahasında istatistiksel olarak tespit edilememiştir.

II. AMAÇ

“Sultanhisar İlçesinin Coğrafi Etüdü” adlı çalışmanın seçilmesinde öncelikli amaç; Sultanhisar'daki şehirleşme süreci, şehrin kuruluşu ve gelişmesinde etkili olan fiziki, beşeri ve ekonomik faktörleri tespit eden bir kaynak oluşturmaktır. Bu coğrafi faktörlerin şehrin gelişmesinde ortaya çıkardığı sorunlar tespit edilerek, çözüm önerileri sunulmuştur.

III. ÖNEM

Araştırma sahasında, fiziki, beşeri ve ekonomik faktörler ile ilgili daha önce herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması, “Sultanhisar İlçesinin Coğrafi Etüdü” adlı çalışmayı, gelecekte yapılacak çalışmalara doküman oluşturma bakımından önemli hale getirmektedir. Ayrıca bu faktörlerin gelecekte şehirleşme ile ilgili hangi sorunları ortaya çıkarabileceği de vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu açıdan önümüzdeki yıllarda yapılacak

olan imar ve planlama çalışmalarında söz konusu sorunların dikkate alınması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

IV. VARSAYIMLAR

Sultanhisar şehrinin kurulduğu doğal ortam, insan yerleşimi ile birlikte birtakım riskleri beraberinde getirmiştir. Özellikle fay hatlarının şehrin yakınlarından geçmesi yerleşme için önemli bir sorundur. Ancak ulaşım imkânlarının uygunluğu, yörenin tarımsal potansiyeli ve jeotermal enerji önemli avantajlar sağlamıştır. Ulaşım imkânlarının ve tanıtım araçlarının en verimli şekilde kullanımı termal kaynaklara olan talebi arttıracaktır. Bunun yanında Sultanhisar'da sanayinin gelişimi oldukça önemlidir. Özellikle tarımsal üretimin yoğun şekilde yapıldığı sahada, tarıma dayalı sanayinin desteklenmesi gerekmektedir.

V. SINIRLILIKLAR

Araştırma sahasında daha önce çalışma yapılmaması önemli eksiklik olmuştur. Bu nedenle çalışma sahasında birebir incelemelerin yapılması gerekmiştir. Bunun yanında şehir ölçeğinde veri bulma güçlüğü de yaşanmıştır. Problem T.Ü.İ.K. başta olmak üzere kurumlardan şehir bazındaki bilgilerin toplanmasıyla kısmen çözülmüştür. Şehir bazında verilerin elde edilemediği bazı hallerde ise, il bazında veriler kullanılarak, şehir için bazı sonuçlar çıkarılmıştır. 1958 yılınca ilçe durumuna gelen, daha öncesinde Nazilli ilçesine bağlı bir nahiye durumunda olan Sultanhisar'ın nahiye olduğu dönemlerle ilgili oldukça az bilgi bulunabilmiştir.

VI. YÖNTEM

“Sultanhisar İlçesinin Coğrafi Etüdü” adlı çalışma seçilirken öncelikle sahanın daha önce coğrafi bir görüşle incelenmemiş olması göz önünde bulundurulmuştur. Çalışma şu aşamalardan oluşmaktadır. İlk olarak, araştırma sahasını kapsayan yazılı kaynaklar taranmış ve bazı dokümanter veriler elde edilmiştir. Diğer yandan, araştırma

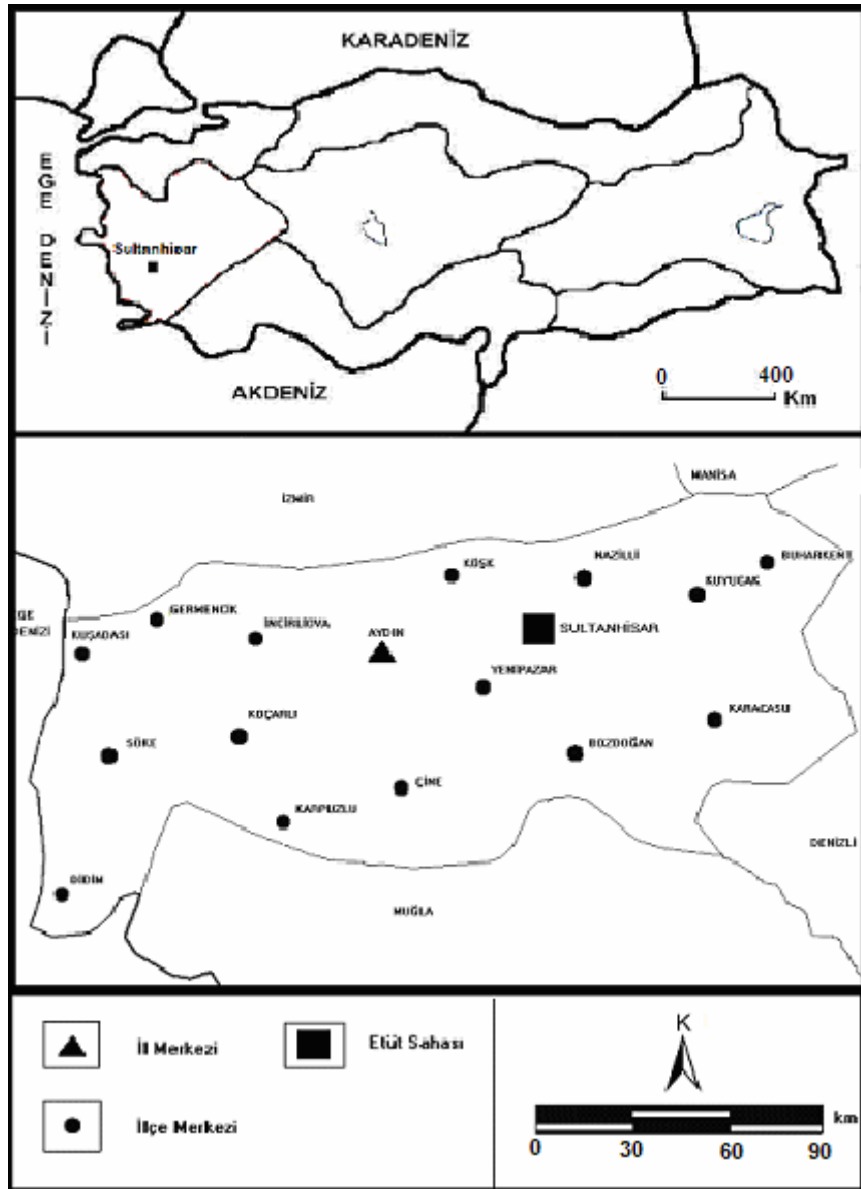
sahasını doğrudan ilgilendiren yerel kaynakların sınırlı olması nedeniyle, genel coğrafi eserlerden de önemli ölçüde yararlanılmıştır. Bunlar kitap ve makale düzeyindeki eserler, raporlar, istatistik bültenler, analitik bültenler, jeolojik, topografik, hidrografik haritalar, arazi kullanım haritaları ve benzerleri gibi eserlerdir. Literatür taraması tamamlandıktan sonra alan araştırmalarına başlanmıştır. Bu amaçla yörede gözlemler yapılmıştır. Ayrıca T.Ü.İ.K. istatistik bültenleri, çalışma hayatı istatistikleri, İlçe Tarım Müdürlüğü, Orman İşletme Şefliği, Sultanhisar Belediyesi İmar İşleri, Sağlık ocakları verilerinden de yararlanma yoluna gidilmiştir.

Dokümanter veriler elde edildikten sonra, araştırmanın yazım aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada, coğrafya ilminin temel düşünce ilkelerine (dağılım, bağlantı, neden-sonuç) ve ifade tekniklerine (grafikler, haritalar, tablolar, fotoğraflar) bağlı kalmıştır. Ayrıca bu çalışma fiziki, beşeri ve ekonomik coğrafya metotlarından da yararlanılarak analiz ve sentez edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

I.YER ŞEKİLLERİ

Çalışma alanı, Sultanhisar şehri belediye ve mücavir alan sınırları ile şehrin etkileşim hâlinde olduğu yakın çevresini kapsamaktadır. Sultanhisar şehri, Ege Bölgesinin Asıl Ege Bölümünde, 37°53' K enlemi, 28°09' D boylamında yer almaktadır. Yönetim açısından Aydın iline bağlıdır. Sultanhisar İlçesi Aydın il merkezinin doğusunda, Büyük Menderes havzasında yer alır. İlçe merkezi Aydın-Denizli karayolu (E-87) üzerinde, Aydın'a 29 km, Nazilli'ye 16 km uzaklıktadır.

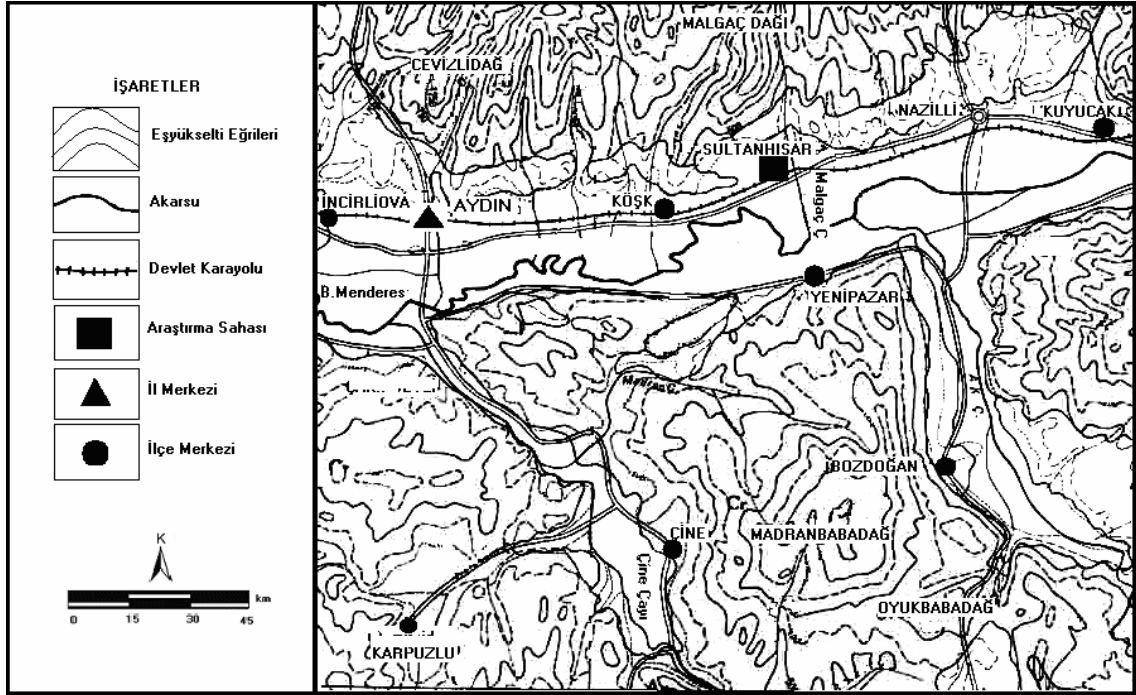

Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası

Araştırma sahasının doğusunda Nazilli, batısında Köşk, güneyinde Yenipazar ve kuzeyinde İzmir-Beydağ ilçeleri bulunmaktadır. 267 km² yüzölçümlü bir ilçedir. İlçe

topraklarını kuzeyden çevreleyen Aydın Dağları ilçe sınırları içerisinde 1000 m.nin üzerine çıkar. Orta ve güney kesiminde Büyük Menderes Irmağının oluşturduğu verimli Çomaklı Ovası yer alır. Büyük Menderes Irmağı kıvrımlar çizerek ilçe topraklarını doğudan batıya doğru geçer. Kuzeydeki Malgaç Dağı'ndan inen Malgaç Çayı ve Yağdere Çayı, Büyük Menderes Nehrine karışır. Aynı zamanda Menderes Nehri Yenipazar ilçesi ile sınırları oluşturur.

Sultanhisar'ın hemen kuzeyinde bulunan Malgaç Dağı (1342 m.), kolayca aşınabilen kütlelerden oluşmuş, dar ve derin vadilerle parçalanmıştır. Bu derin vadilerin tabanlarında genellikle kuruyan sel yataklarının çakılları görülür. Yamaçlar ve vadiler, zeytinliklerle, daha yukarıları ormanlarla kaplıdır.

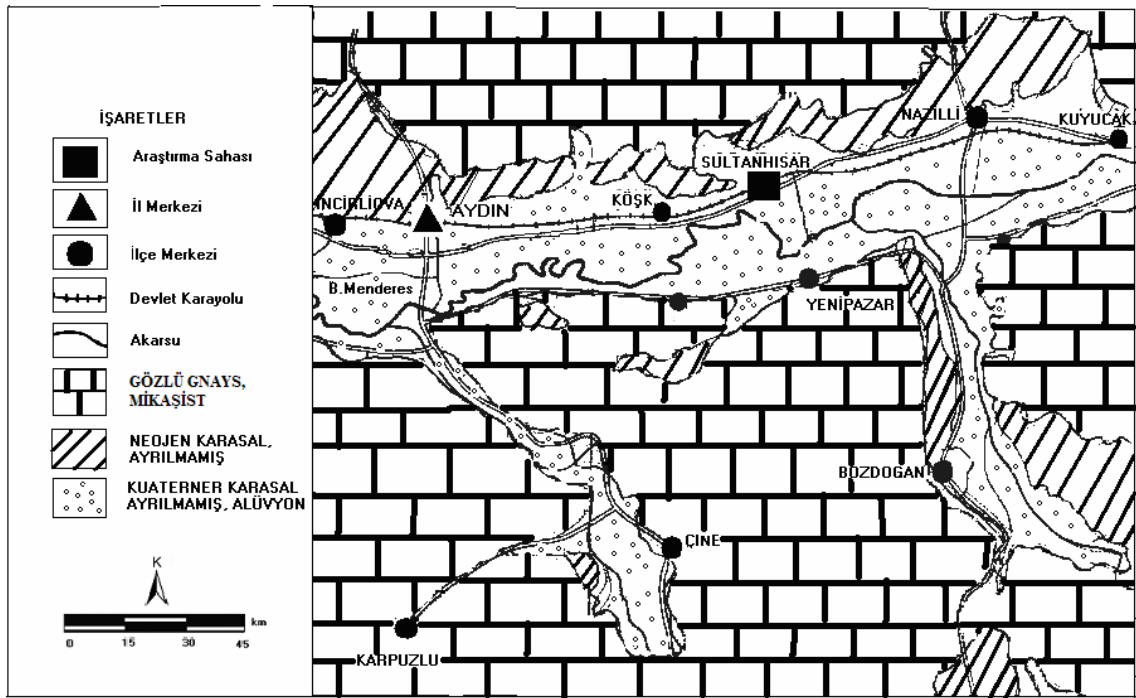

Harita 2. Sultanhisar İlçesi Ve Çevresinin Topografya Haritası

Malgaç Dağı'nın da içinde bulunduğu Aydın Dağları, Büyük ve Küçük Menderes Vadisi arasında bir duvar gibi uzanmaktadır. Yükseklikleri çok olmamasına rağmen geçit vermezler. Bu nedenle Aydın-İzmir karayolu ve demiryolu bu dağların eteklerini izleyerek Selçuk'a ulaşır.

Sultanhisar İlçesi, tektonik hareketler sonucu çökerek oluşan Büyük Menderes ova düzlüğünün hemen kuzeyinde, ova ile Malgaç Dağı'nın birleştiği noktada kurulmuştur. Büyük Menderes vadi tabanı genişliği 10–20 km. arasında değişen büyük bir oluktur. Büyük Menderes'in yüzyıllardır taşıdığı alüvyonlar bu ovayı gittikçe zenginleştirmiştir. Ova tabanı oldukça fazla sayıda ürünün yetişmesine imkân verse de, pamuk en çok ziraatı yapılan ürün durumundadır.

Araştırma sahasının jeolojik yapısını, horst graben sistemleri oluşturur. 2. jeolojik zamanın 2. döneminden (siluriyen) öncesine ait kalıntılar, kristal şistlerden ibaret Büyük Menderes Masifi adı verilen eski kütleler halindedir. Büyük Menderes Ovası bu Paleozoik yaştaki masifin ortasından geçerek, bölgenin tipik jeolojisini meydana getirir.

Harita 3. Sultanhisar İlçesi Ve Çevresinin Jeoloji Haritası

Büyük Menderes Masifinin ana çekirdeğini, fazla metamorfize olmuş gözlü gnayslar meydana getirmiştir. Gözlü gnaysların üstünde ayrı bir jeolojik ünite olarak mikaşistler, kalkşistler, kuvarsit ve yer yer grafitik şistler bulunur. Bunlar bölgenin en yaşlı kayaçlarını meydana getirirler.

Tektonik hareketler sonucu doğu-batı doğrultusunda oluşan Büyük Menderes çöküş (graben) zonu ile buna kuzey-batı, güney-doğu yönünden meydana gelmiş ikincil çöküş zonlarını dolduran neojen sedimanları görülür. Genellikle kalker, gre, marn, killi ve kumlu sedimanların oluşturduğu bu kütleler, Büyük Menderes Ovasının iki tarafıyla, Kuyucak-Karacasu grabeni ve Koçarlı'nın kuzeyindeki yerel bölgeleri oluşturur. Bu sedimanlar linyit kömürlerini kapsadığından ekonomik öneme sahiptirler.

Aydın İli genel itibariyle fay hatlarıyla sınırlanmış ve çok kırıklı bir çöküntü alanı olduğundan, oldukça aktif bir sistem içindedir ve 1. derecede deprem bölgesindedir. Tektonik yönden hala aktif olma durumuna bağlı olarak yer yer sıcak su kaynakları görülmektedir.

Malgaç Dağı sıcak sularla kalkerlerin toprak altına gömüldüğü 4. jeolojik zamanda teşekkül ettiği için, eriyen kalkerlerin karıştığı bu dağın suları kireçlidir. Sıcak sular yeraltı kanallarında ilerlerken, içindeki eritici gazlarla, kalkerleri eriterek, yeraltında boşluklar meydana getirmekte, bu yüzden de yıkıcı depremler ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar neticesinde, Sultanhisar ilçesi'ndeki sıcak su kaynakları işletilebilir hale gelmeye başlamıştır. "Sultanhisar İlçesinin Coğrafi Etüdü" konulu çalışmamız içerisinde bu konu ayrıca ele alınacaktır.

II. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Herhangi bir yerin iklimi ile insan yaşamı ve özellikle tarım faaliyetleri arasında yakın ilişki vardır. Yağış ve sıcaklık gibi özelliklerin bilinmesi ve iyi yorumlanması, o yerle ilgili ulaştırma, turizm, sulama, inşaat gibi sektörler için büyük önem taşımaktadır.¹ Doğu-batı doğrultusunda, hava kütlelerinin geçişini engelleyecek herhangi bir yüksek dağlık alanın bulunmaması nedeniyle ilçe genel olarak çevreden gelebilecek hava olaylarına açıktır. Bu nedenle Ege Bölgesinde görülen karakteristik Akdeniz iklimi farklılık göstermeden ilçede de görülmektedir.

Bilindiği gibi bir yerin iklim özellikleri üzerinde daha çok atmosfer dolaşım sistemi ve buna bağlı olarak meydana gelen makro klima şartları ile bölgesel klima alanlarının belirlenmesine yol açan coğrafi faktörler etkili olur. Bu nedenle araştırma

¹ Hasan KARA, Muğla'nın iklim Özellikleri, AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1, Afyonkarahisar, 1998, s.123.

sahasının iklimik özellikleri, öncelikle ülkemizin genelini etkileyen makro klima şartlarıyla yakından ilgilidir.² Ülkemizin ılıman kuşakta “Akdeniz iklim tipi” olarak tanınan jenetik bir makro klima tipinin etkisi altında bulunduğu bilinmektedir. Dolayısıyla ülkemiz yıl boyunca belli bir hava kütesinin etkisinde kalan bir çekirdek sahası üzerinde değil, aksine kışın polar yazın tropikal hava kütlelerinin etkilediği bir geçiş sahası üzerinde bulunmaktadır.³

Ülkemizde kışın orta enlem siklonlarının etkili olduğu görülür. Dinamik doğuşlu olan bu gezici siklonlar, basıncın düşmesine ve yağışların meydana gelmesine neden olurlar.⁴ Bu durum ilçe ve çevresini de etkilemekte; zaman zaman yağmur şeklinde yağışlara neden olmaktadır. Aynı mevsimde yüksek atmosfer konverjans şartlarıyla bağlantı içinde kuzey sektörlü hava akımları meydana gelirken, ülkemiz üzerinde yeryüzüne yakın seviyelerde dinamik doğuşlu yüksek basınç alanları teşekkülü görülmektedir.⁵ Bu hava akımı tipi uzunca devreler halinde olmasa da ilçeyi de etkilemekte ve özellikle aralık-şubat arası devrede etkisini artırarak soğuklara neden olmaktadır.

Yaz mevsiminde ilçede uzun sayılabilecek devreler halinde sıcak, güneşli ve yağışsız günler yaşanmakta buna bağlı olarak kuraklık sorunu ortaya çıkmaktadır. Bunun nedeni, ülkemizde ve dolayısıyla ilçede yaz mevsiminde subtropikal yüksek basınç şartlarının hüküm sürmesidir. Geçiş mevsimlerinde ülkemiz polar ve tropikal hava kütlelerinin değişik oranlarda etkisinde kalır. İlçede en fazla yağış alan mevsimler sırasıyla kış, ilkbahar, sonbahar ve yazdır. Sonbaharda ülkemiz ve çevresinde Sibirya basıncı yeniden kuvvetlenerek Akdeniz siklonlarının etkisi altında kalmakta, böylece ekim ayından itibaren kış şartları belirmeye başlamaktadır.

Genel atmosfer dolaşım sisteminin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu makro klima şartları ülkemizin coğrafi özelliklerinin etkisiyle değişikliklere uğrayarak farklı büyüklükte klima alanlarının meydana gelmesine yol açmıştır. Nitekim ülkemiz;

² Hakkı YAZICI, Orta Sakarya Vadisi'nin Coğrafi Etüdü (Yenice-Alpagut Arası), A.Ü. Yay. No: 839, Kazım Karabekir Egt. Fak. Yay. No: 78, Ar. Serisi No: 19, Erzurum, 1997, s. 15.

³ Sırrı ERİNÇ, iklimoloji ve Metotları (Genişletilmiş 2.Baskı), İ.Ü. Yay. No: 994, Coğrafya Enst. Yay. No: 35, İstanbul, 1969, s. 295.

⁴ Ahmet NİŞANCI, Sıklık Dağılımları ve Hava Durumlarına Bağlılıkları İçinde Türkiye'nin Yağış Şartlarının İncelenmesi, A.Ü. Yay. No: 381, Edb. Fak. Yay. No: 73, Erzurum, 1975

⁵ Ahmet NİŞANCI, Kurak Bölgeler – Türkiye'de Kuraklık. A.Ü. Fen Ed. Fak. Edebiyat Bölümleri Ders Notları: 50, Coğrafya Bölümü:5, Erzurum, 1983, s. 40.

Karadeniz, Akdeniz, Step ve Doğu Anadolu iklimleri olmak üzere dört iklim bölgesine ayrılmaktadır.⁶ Araştırma sahasımız, Akdeniz iklim sahasında kalmakta ve yazlar sıcak (25–30°C), kışlar ılık (5 °C ila 10 °C arasında) ; yaz mevsimine ait ortalama yağış ise yıllık yağışın ancak % 4,6’sı kadardır.

Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı bir iklimin hüküm sürdüğü araştırma sahasında, kış aylarında, doğu Avrupa üzerinden gelen soğuk hava kütleleri sıcaklığı düşürürken, yaz aylarında ise, Basra Körfezi çevresindeki tropikal hava kütleleri basıncı düşürdüğünden sıcaklıkların da artmasına neden olmaktadır. “Sultanhisar İlçesinin Coğrafi Etüdü” adlı çalışmamızda iklim özelliklerini ortaya koymak için, 1.1.1958 yılından beri rasat yapan Sultanhisar Meteoroloji İstasyonu ve Aydın Meteoroloji İstasyonlarının verilerinden yararlanılmıştır.

A) SICAKLIK KOŞULLARI

Denizden yüksekliğinin 72 m. olduğu yörede, 1972–2007 yılları arasındaki oldukça uzun sayılabilecek bir dönemde yapılan gözlem sonuçlarına göre, ölçülen yıllık ortalama sıcaklık değeri 16,9 °C olarak tespit edilmiştir. Bu değer Aydın’da 17,5 °C’dir. Sultanhisar’da yıllık ortalama sıcaklığın düşük olması Sultanhisar’ın Aydın’a göre daha doğuda yer almasından kaynaklanmaktadır.

Kış aylarında ülkemiz ve çevresini etkileyen planeter faktörlerin etkisiyle, sahada en düşük düzeye inen ortalama sıcaklık değerleri mart ayından itibaren hızlı bir yükselme trendine girerek Temmuz ve Ağustos aylarında 25 °C’nin üzerine çıkmaktadır. Yaz aylarında kaydedilen yüksek sıcaklık değerleri hiç şüphesiz bu mevsimde ülkemizi etkileyen tropikal hava kütleleriyle ilgilidir. Hatta bu hava kütlelerinin, yaz sonu ile sonbahar başlarında da etkili olması nedeniyle sahada Eylül ayı da hemen hemen yaz ayları kadar sıcak (22,7 °C) geçmektedir.

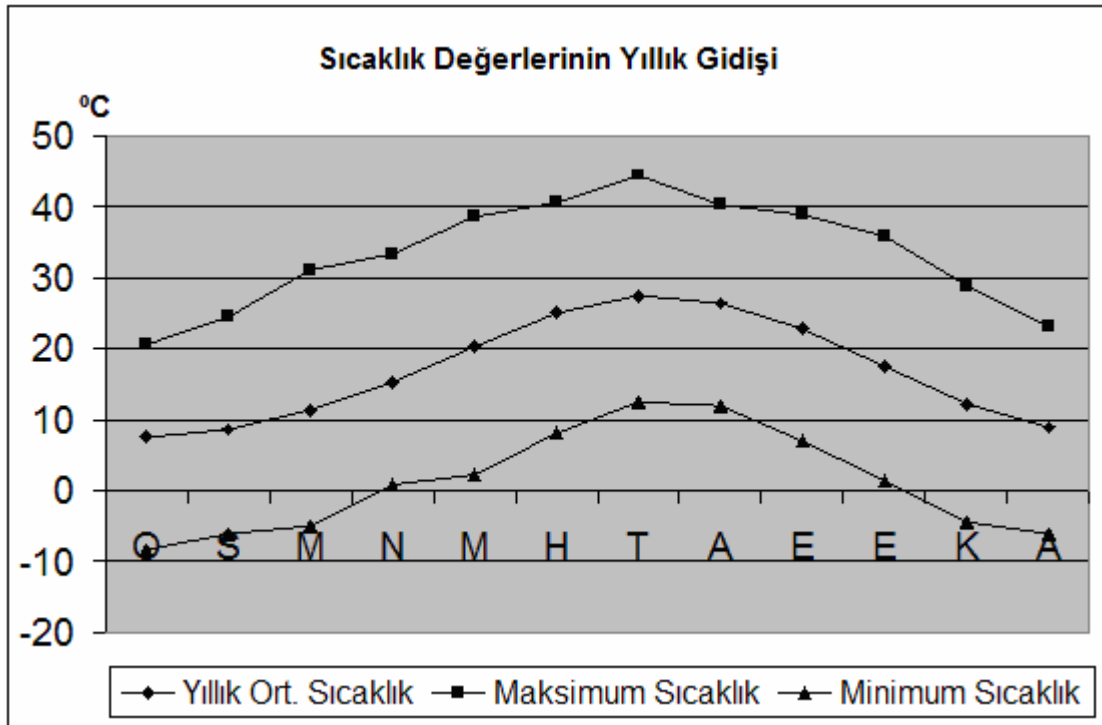
Sultanhisar meteoroloji istasyonunun ortalama sıcaklık değeri aylara göre farklılıklar göstermektedir. Bu değer 7,4 °C ile 27,6 °C arasında değişmektedir. Ocak ayında en düşük değere sahip olan sıcaklık, Mart ayından itibaren artmakta, temmuz ayında ise, en yüksek değerine ulaşmaktadır.

⁶ Sırrı ERİNÇ, Klimatoloji ve Metotları (Genişletilmiş 4. baskı). Alfa Basım Yayım Dağıtım, Yay. No: 276, Coğrafya Dizi No: 1, İstanbul, 1996, s. 374–375.

Tablo 1. Sultanhisar Meteoroloji Müdürlüğüne Ait Sıcaklık Değerleri(1972–2007)

AYLAR	OCAK	SUBAT	MART	NISAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AGUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	YILLIK
Yıllık Ort. Sıc.	7,4	8,6	11,3	15,3	20,4	24,9	27,6	26,3	22,7	17,5	12,1	8,8	16,9
Maks. Sıc.	20,5	24,5	31,0	33,2	38,6	40,5	44,4	40,4	39,0	35,8	29,0	23,0	44,4
Min. Sıc.	-8,2	-6,0	-5,0	0,8	2,2	8,1	12,6	12,0	7,0	1,4	-4,4	-6,2	-8,2

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verilerinden

Şekil 1. Sultanhisar'da Sıcaklık Değerlerinin Yıllık Gidişi (1972–2007)

Araştırma sahasında don olayları yıllık 20 gün kadardır. Genellikle, Kasım ayından itibaren başlamaktadır. Daha sonraki aylarda giderek artmakta ve kış aylarındaki en yüksek değerine ulaşmaktadır. (Tablo 2, Şekil 2)

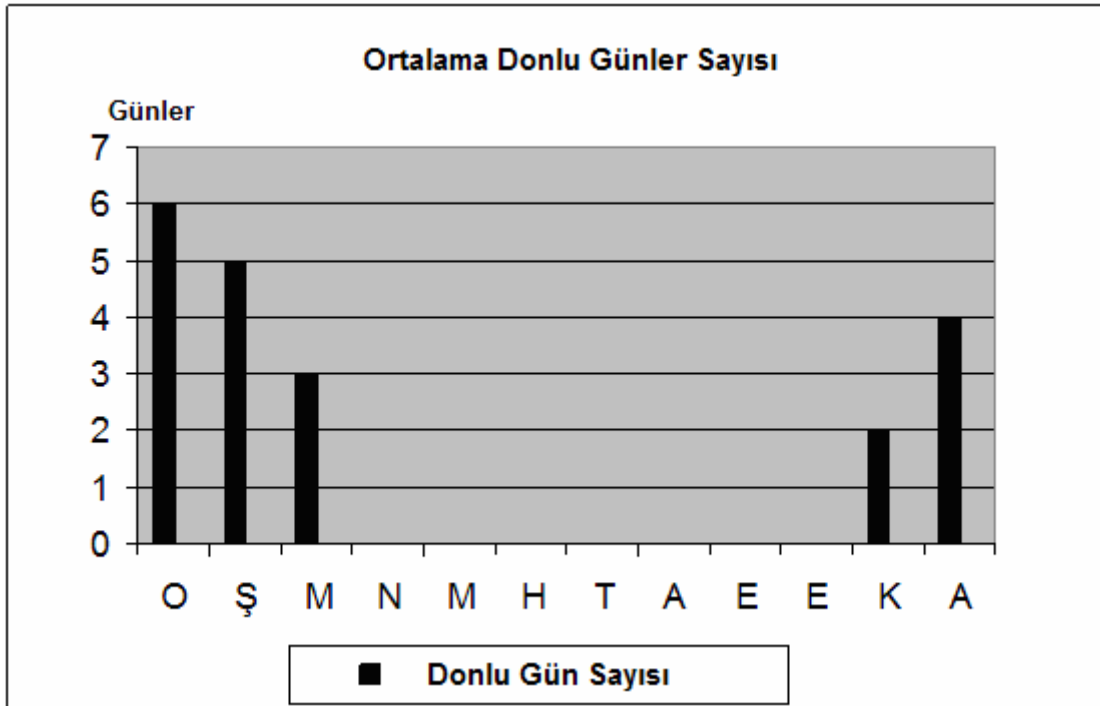
Ocak ayı 6 gün ile en fazla donlu günün görüldüğü aydır. Şubat Ayından itibaren azalmaya başlayan donlu günler, kasım ayında 2 gün ile en düşük düzeyine inmektedir.

Bazı yıllar erken don olayı meydana gelmektedir. Bu durum da yöredeki tarımsal faaliyetleri olumsuz etkilemektedir.

Tablo 2. Sultanhisar’da Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı (1972–2007)

AYLAR	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	YILLIK
Donlu Gün Sayısı	6	5	3	-	-	-	-	-	-	-	2	4	20

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verilerinden

Şekil 2. Sultanhisar’da Ort. Donlu Günler Sayısının Aylara Göre Dağılışı (1972–2007)

B) BASINÇ VE RÜZGÂRLAR

Hava içindeki sıcaklık ve yoğunluk farkları ile onlardan doğan hava hareketlerinin bir sonucu olarak basınç yeryüzünde düzenli dağılmaz. Yükseltiye, sıcaklığa ve enleme bağlı olarak kısa sürede değişebilen basınç şartları, başta rüzgârlar

olmak üzere, sıcaklık ve yağış gibi iklim elemanlarını da etkilemektedir.⁷ Araştırma sahasında da basınç değerlerinin dağılışında bazı farklılıklar dikkati çekmektedir.

Tablo 3. Sultanhisar’da Ort. Basınç Değerlerinin Aylara Göre Dağılışı (1974–2007)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ort.
Ort. Basınç	1008,1	1008,7	1005,8	1003,6	1003,3	1001,8	999,5	1000,0	1003,9	1007,0	1008,6	1008,0	1004,9

Yıllık ortalama basınç değeri 1004,9 mb’dır. Aylara göre bu değerler 999,5 mb (Temmuz) ile 1008,7 mb (Şubat) arasında değişmektedir. Bununla birlikte Ekim-Mart arasındaki 6 aylık devrede basınç değerleri yıllık ortalamanın üzerinde, Nisan-Eylül devresinde ise yıllık ortalamanın altında seyretmektedir.

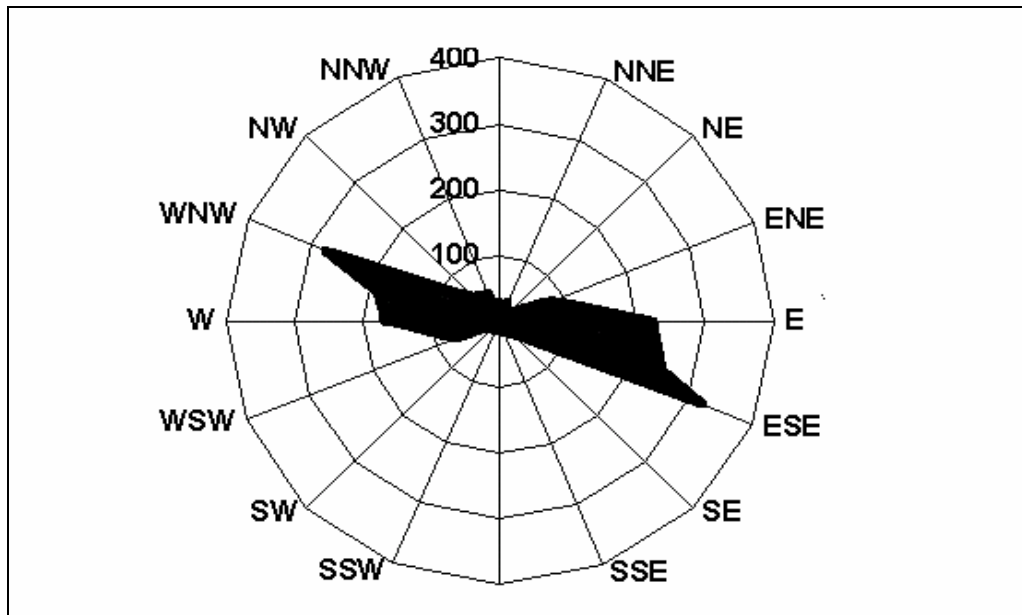
Ortalama basınç değerlerinin dağılışı incelendiğinde, Ocak ayı ortalamasının 1008,1 mb, Temmuz ayı ortalamasının ise 999,5 mb civarında olduğu görülmektedir. Ülkemiz ve çevresini etkileyen basınç şartlarında meydana gelen mevsimlik değişiklikler yıl içerisinde rüzgârların yön ve frekanslarında farklılıklara yol açmaktadır. Bu durumdan araştırma sahası da etkilenmektedir. Ancak rölyefin de, sahada hâkim rüzgâr yönlerinin ortaya çıkmasında etkili olduğu görülmektedir. Nitekim Sultanhisar İlçesi’nde istasyon verilerine baktığımızda hâkim rüzgâr yönünün Doğu-Güneydoğu olduğu görülür. İkinci hâkim yönü ise Batı-Kuzeybatı yönü oluşturmaktadır.

Yörede rüzgârların daha çok bu yönlerden esmesi, genel atmosfer koşullarının yanı sıra, sahanın yüzey şekilleriyle de ilgilidir. Sultanhisar İlçe Merkezinin WNW-ESE yönünde uzanan bir vadi içerisinde yer alması, hâkim rüzgâr yönlerinin oluşmasının başlıca nedenidir.

⁷ Oğuz EROL, Genel Klimatoloji, Ertem Büro, Ankara, 1984, s.102

Tablo 4. Sultanhisar’da Rüzgârın Yıl İçerisindeki Durumu

Aylar	Ortalama Rüzgâr Hızı (m/s)	En Hızlı Rüzgâr		Ort. Fır. Gün Say. (>17,2)	Kuvvetli Rüzgârlı Gün sayısı (10,8–17,1)
		Yönü	Hızı (m/s)		
Ocak	1,4	WNW	20,5	0,1	1,9
Şubat	1,5	W	21,1	0,1	2,2
Mart	1,5	WNW	15,6	-	2,6
Nisan	1,7	W	14,4	-	2,6
Mayıs	1,8	W	12,7	-	2,2
Haziran	1,8	NNE	14,4	-	2,6
Temmuz	1,8	ESE	17,8	-	4,4
Ağustos	1,8	N	15,9	-	3,4
Eylül	1,6	WNW	14,0	-	2,2
Ekim	1,3	WNW	14,1	-	1,5
Kasım	1,2	ESE	14,6	-	1,8
Aralık	1,5	ESE	15,1	-	1,7
Yıllık	1,6	W	21,1	0,3	29,1

Şekil 3. Sultanhisar İlçesine Ait Rüzgâr Gülü

C) YAĞIŞLAR

Araştırma sahasındaki ortalama yağış miktarı 1972–2007 yılları arasındaki devrede 631,1 mm. olarak ölçülmüştür. Ortalama yağış miktarı, aylara göre farklı bir şekilde dağılmıştır. (Tablo 5, Şekil 4) Yöredeki yağış miktarı 108,5 mm. ile 4,7 mm. arasında değişmektedir. En düşük değere Ağustos, (4,7 mm.) en yüksek değere ise Aralık (108,5 mm.) ayında rastlanmaktadır.

Tablo 5. Sultanhisar’da Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılışı (1972–2007)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Top
Ort. Yağış Mik. (mm)	97,9	90,1	72,8	55,8	34,4	15,8	8,3	4,7	14,8	42,2	85,8	108,5	631,1

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verilerinden

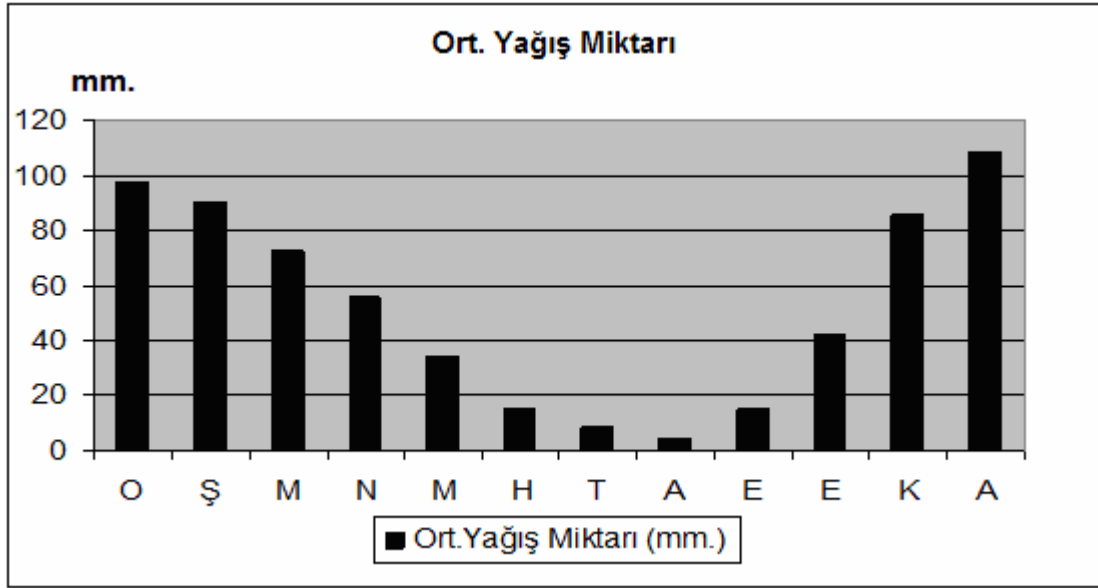
En fazla yağış kasım, aralık, ocak ve şubat aylarında görülmektedir. Yıllık yağışın 382,3 mm.si bu dört ayda yağmaktadır. Nitekim yıllık ortalama yağışın % 62,2’si bu dönemde düşmektedir. Şubat ayından itibaren azalmaya başlayan yağışlar yaz aylarında en düşük düzeye inmektedir.

Yörenin yağış rejimi, söz konusu özelliklerinin de gösterdiği şekilde Akdeniz İklimi yağış rejimi içerisindedir. Bu yağış mevsiminde, yağışlar genellikle soğuk mevsimde düşmekte ve yaz mevsimi kurak geçmektedir.⁸

Yağışın dağılışı mevsimlere göre de farklıdır. En çok yağış alan mevsim, % 47 ile kıştır. (Tablo 6, Şekil 5) Yağışın fazla olduğu ikinci mevsim ise, % 25,8 oranı ile ilkbahar mevsimidir. Her iki mevsimde yağışın % 72,8’i düşmektedir. Sonbahar mevsimi ise % 22,6’lık bir yağış oranına sahiptir. En az yağış ise, % 4,6 oranı ile yaz mevsiminde meydana gelmektedir.

⁸ DÖNMEZ, a.g.e. s. 177–178

Sultanhisar'da 1972–2007 yılları arasındaki devrede ortalama kar yağışlı gün sayısı 0,5 gün olarak tespit edilmiştir. Aynı devrede karla örtülü gün sayısı ise 0,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi, kar yağdıktan kısa bir süre sonra erimektedir.

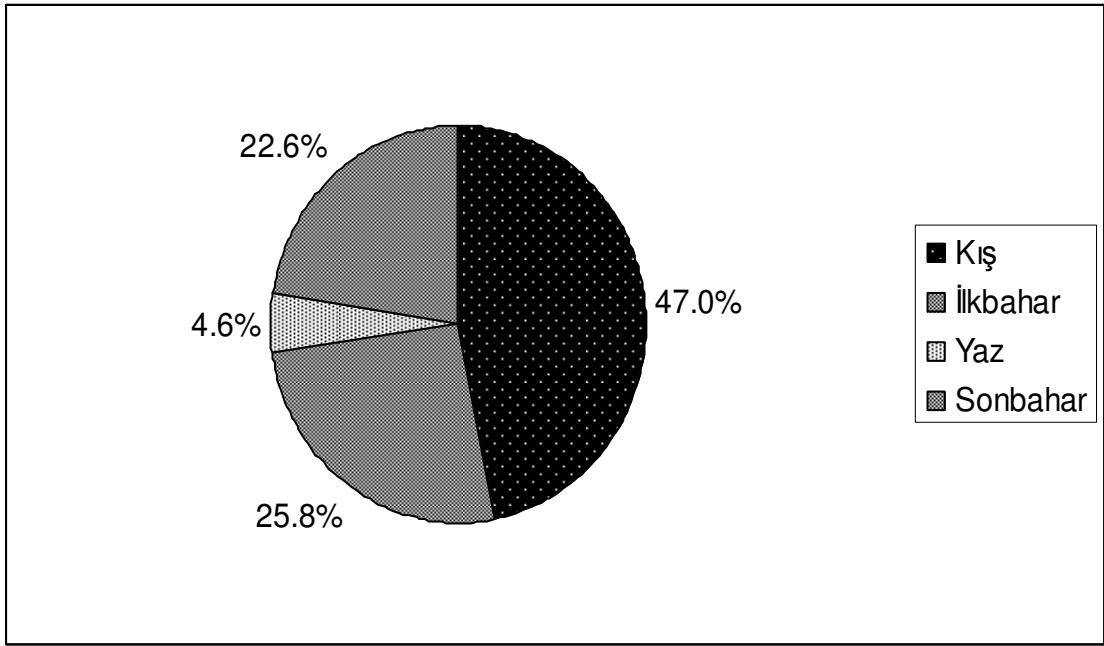

Şekil 4. Sultanhisar'da Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılışı (1972–2007)

Tablo 6. Sultanhisar'da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1972–2007)

Mevsimler	Yağış	%'si
Kış	296,5	47
İlkbahar	163	25,8
Yaz	28,8	4,6
Sonbahar	142,8	22,6
Toplam	631,1	100

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verilerinden

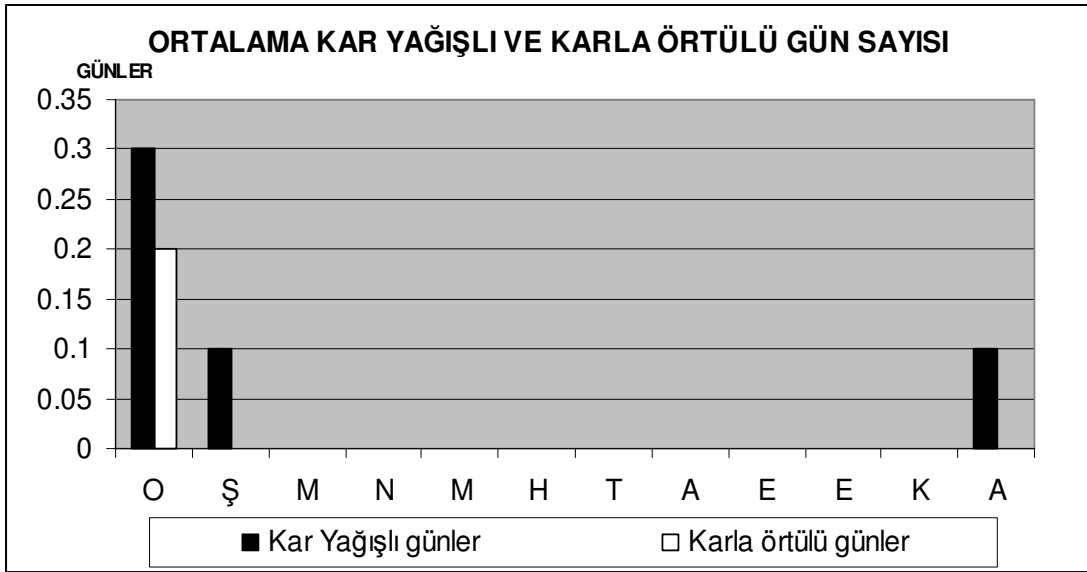
Şekil 5. Sultanhisar’da Ortalama Yağışın Mevsimlere Göre Dağılışı (1972–2007)

Yörede kar yağışları çok az olmasına rağmen, yağdığı yıllarda genel olarak Aralık, Ocak ve Şubat aylarında yağmaktadır. Gerek kar yağışlı günlerin, gerekse de, karla örtülü gün sayısının en fazla olduğu mevsim kıştır.

Tablo 7. Sultanhisar’da Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı Ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılışı (1972–2007)

AYLAR	OCAK	SUBAT	MART	NİSAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AGUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK	YILLIK
Kar Yağışlı Günler	0,3	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,1	0,5
Karla Örtülü Günler	0,2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,2
En Yüksek Kar Örtüsü (cm)	12	-	1	-	-	-	-	-	-	-	6	1	12

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verilerinden

Şekil 6. Sultanhisar’da Ortalama Kar Yağışlı Ve Karla Örtülü Gün Sayısı

III. TOPRAK ÖZELLİKLERİ

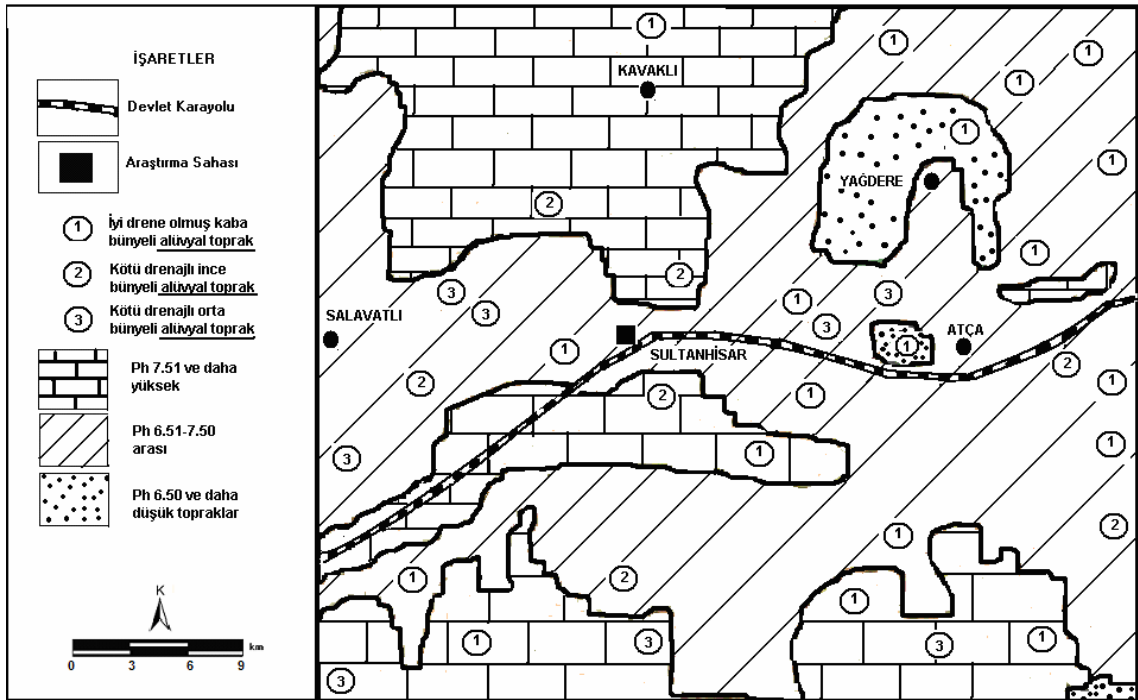
Tarımsal faaliyetlere etki eden en önemli faktörlerden biri de hiç şüphesiz toprak özellikleridir. Tarımdan daha iyi ürün ve gelir elde etmek için ekim-dikim yapılacak olan toprağın özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca toprak için kullanılması gereken gübrenin belirlenmesi de toprak analiziyle mümkündür.

Toprak, yeryüzünü kaplayan kayaların ve organik maddelerin, aşınma ve ayrışma ürünlerinin karışımından oluşur. Toprağın oluşumunu etkileyen faktörleri iklim, ana kaya, topografya, bitki ve canlılar ile zaman olmak üzere beş grupta toplayabiliriz.⁹ İşte bu şartlara bağlı olarak oluşan toprak, ilçede akarsu boylarında yer alan alüvyon dolguların dışında, geniş sahaları kapsayan kahverengi topraklardır.

Bölgedeki toprak türleri iki ana grup altında toplanır. Biri, toprak oluşumunda etkin rol oynayan iklim, bitki örtüsü, zaman, kütle yapısı gibi öğelerle oluşmuş zonal topraklar, diğeri ise, azonal topraklar olup, bu etkiler dışında kalabilmektedir. Yamaçlarında rastlanan zonal topraklara karşılık, azonal topraklara düz ve geniş, alüvyal ovalarda rastlanmaktadır.

⁹ Kazım YILDIZ, Sengün SİPAHİOĞLU, Mehmet YILMAZ, Çevre Bilimi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 112.

Toprak, kayaların fiziksel parçalanma ve kimyasal ayrışması ile başlayıp ileri safhalarda içerisinde organik ve inorganik maddelerin birikimi ile meydana gelmektedir. İklim, ana kaya ve bitki örtüsü faktörlerine bağlı olarak da, zamanla çeşitli tip ve özellikte topraklar meydana gelmektedir.¹⁰ Oldukça uzun bir sürede oluşan toprak örtüsü, erozyon nedeniyle kısa bir sürede yok olabilmektedir. İnsan, bitki ve hayvanların ortaklaşa yararlandıkları bu örtünün, doğal çevre şartları içerisinde önemli bir yeri vardır.¹¹

Harita 4. Sultanhisar İlçesinin Ve Çevresinin Toprak Haritası

Araştırma sahasının güney kesiminde, doğu-batı doğrultusunda uzanan Büyük Menderes Nehri ile sulanan geniş tarım arazileri bulunmaktadır. Büyük Menderes Irmağının geçtiği geniş alüvyal ovaların iki yanında uzanan yamaçlar, genellikle aşınmış topraklarla örtülüdür. Alüvyal toprakların eğimi %0-%1 arasında değişmektedir. Bu kesimde bulunan araziler genelde I. sınıf ve Alüvyal topraklardan

¹⁰ Barış MATER, Toprak Oluşumu Erozyon ve Korunması-İst.Üniv. Yay. No: 3465, İstanbul, 1986, s.1.

¹¹ Ali ÖZÇAĞLAR, Ezinepazar depresyonunun coğrafyası-Ank. Üniv. D.T.C.F. Coğ. Böl. Ankara, 1992, s.76

oluşmaktadır. Bu topraklar, genellikle taze tortul depozitler üzerindeki genç topraklardır. Horizonlar bulunmamakta, bulunsa bile çok zayıf gelişim göstermektedir. Bu toprak tabakası çoğunlukla taban suyunun etkisi altında bulunduğundan, sürekli veya mevsimlik olarak kuru değildir. Taban suyunun varlığı toprak profilinde veya yüzeyde çoraklaşmalara neden olabilmektedir.

Vadi tabanlarındaki alüvyonlu topraklardan başka, sahada bulunan A horizonu daha çok Sultanhisar'ın kuzey kesiminde yer alan dağlık sahanın az eğimli yamaçlarında yayılış göstermektedir. Ovaların kuzey ve güney yamaçlarındaki toprakların eğimi, kimi yerde %40'ın üzerine çıkmaktadır. Bu horizon koyu kahverengi, yer yer grimsi kahverengidir. 30–50 cm. kalınlıkta, granüler yapıda ve dağılgan kıvamlıdır. Bunun altında kırmızı, daha ağır bünyeli ve belirgin kil zarlarına sahip B horizonu yer alır. Bu horizonun üst kısmında renk kırmızımsı kahverengiden kırmızıya kadar değişmekte, alt katmanda ise renk biraz açılmakta veya biraz grileşmektedir. Yapı zayıf prizmatiktir. Bu horizonunda kil birikmesi görülür. B horizonu altında çoğunlukla sertleşmiş halde kireç birikme horizonu yer alır. Bunun altında bir jips birikme horizonu da bulunabilir.

Yörede, Büyük Menderes nehrinin geçtiği alanlarda alüvyonlu toprakların yaygın olduğu görülmektedir. Söz konusu akarsu tarafından getirilen Alüvyal malzemelerin biriktirilmesi sonucu meydana gelen bu topraklar organik madde bakımından oldukça zengindir. Bu kesimler sahanın verimli tarım alanlarını oluşturmaktadır. Tarım topraklarının %59,1'i tınlı, %30,4'ü killi-tınlı, %9,1'i killi ve %1,4'ü kumlu bünyeye sahiptir. Bu dağılım yörede tarım için uygun toprak bünyesi varlığını göstermektedir.

IV. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ

Bilindiği gibi doğal bitki örtüsünün yayılışını yetiştirme ortamının şartları belirler. Bunlardan en önemlileri hiç şüphesiz iklim, yer şekilleri ve toprak şartlarıdır. Ancak insan etkisi de göz ardı edilemez.

İklim, toprak ve yer şekilleri gibi özellikler, bitkilerin yetiştirme şartlarını etkileyen belli başlı faktörlerdir. Bitki toplulukları, bu faktörler grubunun kendi isteğine

uygunluğu oranında o yerde tutunur, gelişir ve hayatını devam ettirir.¹² Asıl Ege Bölümünde yer alan araştırma sahasında da, sözü edilen faktörlerin elverişliliği oranında doğal bitki örtüsünün geliştiği gözlenmektedir. Orman yayılışı Sultanhisar İlçesinin hemen kuzeyinde bulunan Malgaç Dağı boyunca görülmektedir. Ortalama eğim %40'ın üzerindedir. Büyük Menderes Nehrine dökülen Malgaç Çayı da orman sahaları içinden geçmektedir.

Yaygın bitki örtüsü, Akdeniz ikliminin özelliklerini taşımaktadır. Doğal bitki örtüsü özellikle yerleşme alanları çevresinde, büyük oranda tahrip edilmiştir. Eskiden var olan ormanların yok edilmesi sonucu ortaya çıkan maki bitki topluluğu 500–600 m. yükseltiye kadar çıkmaktadır. Yaygın orman ağacı Kızılçam (*Pinus brutia*) ve Karaçam (*Pinus nigra*)'dır. Kızılçamlar dağların güney yamaçlarında 800 m. ye kadar yükselir. Bu dağların kuzey yamaçlarında Karaçam (*Pinus nigra*) toplulukları bulunmaktadır.

Maki toplulukları daha yükseklerde yerini ormanlara bırakmaktadır. Bu ormanlar, alçalarda meşe ağaçlarının çoğunlukta olduğu yayvan yapraklı ağaçlardan, yükseklerde ise kızıl ve karaçamların oluşturduğu iğne yapraklı ağaçlardan oluşmaktadır. Ormanların içinde sarıçiçekli kızılcık (*Cornus mas*), Kırmızı meyveli kızılcık (*Cornus sanguinea*), keçi söğüdü (*Salix caprea*), Aksöğüt (*Salix alba*), Meşe türleri ile (*Quercus frainetto*, *Q. cerris*, *Q. pubescens*, *Q. infectoria*), böğürtlen (*Rhus fruticosus*), Akçakesme (*Phlyrea latifolia*), Sandal (*Arbutus andrachne*) gibi maki türleri bulunmaktadır. Dağlık kesimlerde zeytin, incir, üzüm, kestane ve ceviz gibi ağaçlara da rastlanmaktadır. Ayrıca başta pamuk olmak üzere, narenciye, çilek, karpuz, şeftali gibi ürünler de önemli tarım ürünleri olarak ön plana çıkmaktadır.

¹² Yusuf DÖNMEZ, Bitki Coğrafyası-İst.Üniv. Yay. No:3319, Coğ. Ens. Yay. No: 3213, İstanbul, 1985, s. 3.

İKİNCİ BÖLÜM
NÜFUS VE BAŞLICA ÖZELLİKLERİ

I. NÜFUS HAREKETLERİ

Coğrafya biliminin iki temel ögesinden birini oluşturan insanın, dolayısıyla nüfus topluluğunun çevre ile olan ilişkilerinin açıklanabilmesi için nüfus miktarı, hareketleri ve nüfusun ekonomik özellikleri gibi birçok niteliklerin ortaya konulması gerekir.¹³ Yöre ile ilgili çok eski dönemlere ait nüfus özelliklerini açıklayıcı maddi kültür belgeleri ile istatistikî veriler çok fazla değildir. Bu dönemlere ait bilgiler genel kaynaklardan araştırılıp derlenmiştir.

Sultanhisar, 1270 yılında Selçuklular tarafından kurulmuş, daha sonra Aydınoğulları beyliğine (1308–1334) bağlı bir şehir haline getirilmiştir. XV. yüzyılda da Osmanlı topraklarına dâhil olmuştur. Aydınoğulları daha sonra Osmanlı Devletinin hâkimiyetine girmiştir. Rivayetlere göre Aydın Bey kızlarından Nilüfer Sultan için ilçede bir hisar yaptırmış ve kendisine hediye etmiştir. İlçe adının da buradan geldiği ifade edilmektedir.

Ülkemizde ilk Nüfus Sayımı 1831 yılında yapılmıştır. Esas amacı askerlik yapabilecek halkın sayısı ve yeni vergi kaynaklarının saptanması olan bu sayımda, Rumeli ve Anadolu’da bulunan tüm İslam ve Hıristiyan erkek nüfus kapsamıştır. 1831 sayımından sonra 1844 yılında kadın nüfusu da kapsayan bir nüfus sayımı daha yapılmış, 1854’te ise yeni bir nüfus sayımına daha girilmiş fakat bu sayım sonuçlandırılmamıştır.¹⁴ Bu sayımlara ilişkin araştırma sahası ile ilgili herhangi bir veriye rastlayamadık.

Araştırma sahasının demografik özellikleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler 1927 yılından itibaren periyodik olarak yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarından elde edilmektedir. Üçüncü sayım döneminde 2151 kişi olan ilçe merkezinin nüfusu, 2007 yılında 5,975 kişiye ulaşmıştır. Geçen süre içerisinde ilçe merkezinin nüfusu 4,105 kişi artmıştır. Söz konusu devrede, nüfus artış oranı % 290, yıllık ortalama artış oranı ise % 4,8 olarak gerçekleşmiştir. Yörede doğum oranları pek yüksek değildir. Örneğin 2000 yılında ilçe merkezindeki doğum oranı % 1,06 kadardı. Diğer taraftan sağlık koşullarındaki gelişmelere bağlı olarak ölüm oranları da giderek azalmaktadır. Bu oran 2000 yılında % 0,25 idi.

¹³ Ali TANOĞLU, Nüfus ve Yerleşme, -İst.Üniv.Yay.No: 1183, Edb.Fak.Coğ.Ens.Yay..No: 145, İstanbul, 1966- S.27-28

¹⁴ Devlet İstatistik Enstitüsü

A) NÜFUS ARTIŞI

Nüfus miktarlarındaki artış ve azalış ile bunun nedenlerini ortaya koyabilmek için, periyodik olarak yapılmış nüfus sayımlarına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda sahada nüfus sayımı ilk defa, 1927 yılında nüfusun sayı ve özelliklerini tespit amacıyla yapılmıştır. İkinci sayım 1935 yılında yapılmış olup bu tarihten sonraki sayımlar her 5 yılda bir gerçekleştirilmiştir. İlk sayımdan 2007 yılına kadar on dört kez Genel Nüfus Sayımı yapılmıştır.

Sultanhisar'ın nüfusu 1940–1945 yılları arasında, 198 kişi artarak 2,155 kişiden 2,353 kişiye çıkmıştır. Nüfustaki artış oranı % 9, yıllık nüfus artışı da % 1,8 olmuştur. Bu dönemdeki nüfus artış oranının yüksek olmasının temel nedeni doğal nüfus artışının fazlalığı olsa da, II. Dünya Savaşı nedeniyle, tedbir olarak erkek nüfusun silâh altına alınması, ekonomik durumun ve sağlık koşullarının kötülüğünden dolayı ölümlerin yüksek olması, muhtemel daha yüksek bir nüfus artışını engellemiştir.

İlçe merkezi nüfusuna, 1945–1950 devresinde, 182 kişi katılmış ve toplam nüfus 2535 kişiye çıkmıştır. Dönemin nüfus artış oranı % 7, yıllık artış oranı da % 1,4 olarak gerçekleşmiştir. Bu devredeki nüfus artış oranı Türkiye genelindeki nüfus artış oranından daha azdır. Söz konusu dönemde Türkiye'nin yıllık nüfus artışı % 2,3 olarak tespit edilmiştir. Nitekim 1945 yılından sonra, ülke genelinde asker olan nüfusun büyük bir bölümü terhis edilmiştir. 5 yıllık devrede doğal nüfus artışı yoluyla ülke nüfusuna 2,1 milyon insan katılmıştır.¹⁵ İlçe merkezindeki nüfus artışının ülke nüfus artışından az olmasının sebebi, iş imkânları daha iyi olan yerleşim yerlerine yapılan göçlerdir.

Nüfus, 1950–1955 yılları arasındaki devrede, 171 kişi artarak 2706 kişiye ulaşmıştır. Devrenin nüfus artış oranı % 6,3, yıllık nüfus artışı da % 1,2 olarak gerçekleşmiştir. Kırsal alanlardan ilçe merkezine yönelik göçler yoğunluk kazanmıştır. Bu durum nüfusun artması üzerinde etkili olan başlıca faktör olmuştur.

¹⁵ Hayati DOĞANAY, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Atatürk Ünv. Fen. Edb. Fak. Yay. No:98, Edb. Kesimi No: 62, Coğ. Böl. Yay. No: 6, Erzurum, 1989,s.86

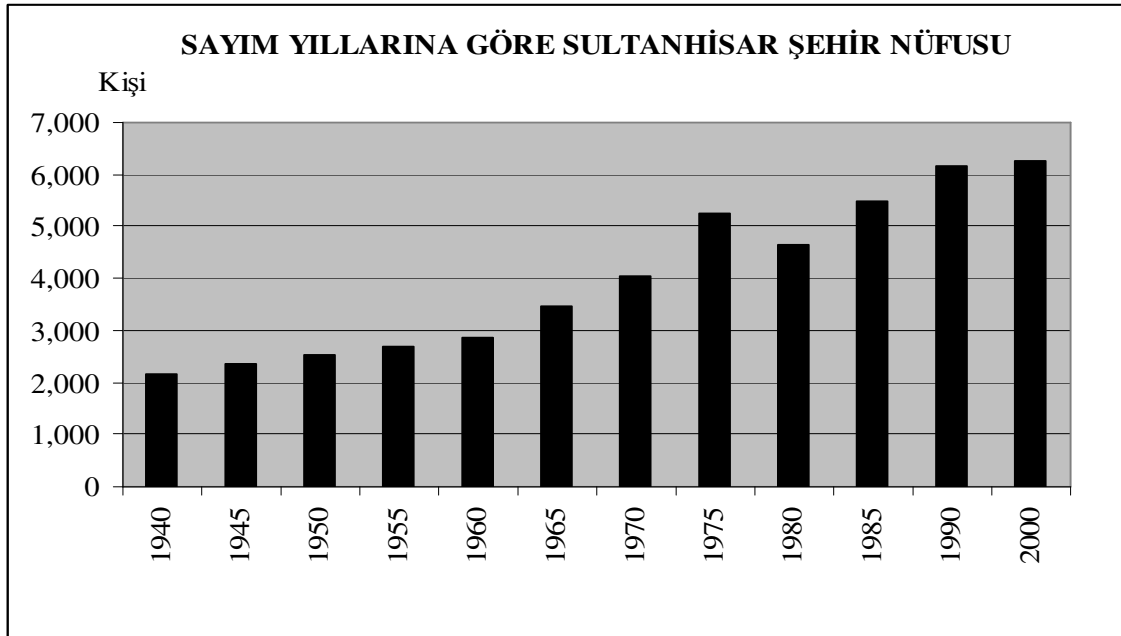
Tablo 8. Sayım Yıllarına Göre Sultanhisar Şehir Nüfusu

YILLAR	ERKEK	KADIN	TOPLAM
1927	.----	.----	.----
1935	.----	.----	.----
1940	1027	1128	2155
1945	1115	1238	2353
1950	1234	1301	2535
1955	1352	1354	2706
1960	1382	1462	2844
1965	1704	1779	3483
1970	2063	1971	4034
1975	2699	2552	5251
1980	2375	2264	4639
1985	2792	2699	5491
1990	3119	3051	6170
2000	3123	3133	6256
2007	3006	2969	5975

Şehir merkezi nüfusu, 1955–1960 yılları arasında 138 kişilik bir artış ile 2844 kişiye ulaşmıştır. Bu yıllar arasındaki nüfus artış oranı % 4,8, yıllık artış oranı da 0,9'dur. Söz konusu dönemde Türkiye geneli nüfus artış oranı, tüm sayım dönemleri arasında en yüksek değeri olan % 2,9'a ulaşmıştır. Şehir merkezi nüfusunda ülke ortalamasının altında bir artış olmuştur. Bunun yanında diğer sayım dönemlerine göre de şehir merkezi nüfusu genel olarak düşük bir gelişme göstermiştir. Çalışmak amacıyla diğer yerleşim yerlerine yapılan göçler nüfus artış oranının düşük olmasında etkili olmuştur.

Nüfusa 1960–1965 yılları arasında 639 kişi katılmış ve şehir nüfusu 3,483 kişiye çıkmıştır. Sözü edilen devrenin nüfus artış oranı % 18,3, yıllık artış ise % 3,7 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemdeki nüfus artış oranı, bir önceki döneme göre oldukça yüksek bir artış göstermiştir. Bu artışın nedeni Sultanhisar'ın 1958 yılına kadar Nazilli ilçesine bağlı bir bucak merkezi durumundayken bu tarihte ilçe yapılması ve sağlık koşullarındaki iyileştirmelere bağlı olarak ölümlerin azalmasıdır.

Türkiye genelindeki nüfus artış oranı olan % 2,5 düzeyindedir. Ülke genelinde, nüfusu arttırıcı politikanın devam ettirilmesi, ekonomi ve sağlık koşullarındaki iyileşmeler, doğal nüfus artışının başlıca nedenleridir.

Şekil 7. Sayım Yıllarına Göre Sultanhisar Şehir Nüfusu

Şehir merkezi nüfusu 1970–1975 yılları arasında 5251 kişiye yükselmiştir. Nüfusta 1,217 kişilik bir artış olmuştur. Nüfus artış hızı bu dönemde %23,1, yıllık nüfus artışı ise % 4,6 gibi çok yüksek bir oranda gerçekleşmiştir. İlçe merkezine doğru göçlerin artması ve sağlık koşullarındaki iyileşmeye bağlı olarak ölüm oranlarını giderek azalması bu durumun başlıca nedenleridir.

Nüfus 1975–1980 yılları arasında ise, 612 kişi azalmıştır. İlçe merkezi nüfusu 4639 kişiye düşmüştür. Dönemin nüfus artış hızı (-% 13,1), yıllık artış hızı ise (-%

2,6)'dır. Bu azalışın nedeni muhtemelen daha iyi iş ve çalışma imkânı sunan Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan göçlerden kaynaklanmaktadır.

Nüfus miktarı 1980–1985 devresinde, 852 kişilik doğal nüfus artışı olmuş ve 5,491 kişiye çıkmıştır. Bu devrenin nüfus artış oranı % 15,5, olurken, yıllık artış ise % 3,1 olarak gerçekleşmiştir. İlçede yeni iş alanlarının açılması, hizmet sektörünün gelişmesi gibi ekonomik gelişmeler kırsal alanlardan şehre olan göçü hızlandırmıştır. Ayrıca sağlık koşullarının iyileşmesine bağlı olarak ölümlerin azalması gibi etkenler nüfus artışı üzerinde etkili olmuştur. 1985–1990 döneminde doğal nüfus artışı 679 kişidir. İlçe merkezi nüfusu 6,170 kişiye çıkmıştır. Dönemin nüfus artış oranı % 11, yıllık nüfus artışı ise % 2,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu artışın sebebi sağlık koşullarının iyileşmesi ve kırsal alanlardan şehre doğru göçlerin devam etmesidir.

Nüfus artış oranında 1990–2000 yılları arasında bir azalma göze çarpmaktadır. Nüfus artışı bu dönemde 86 kişidir. Nüfus artış oranı % 1,3, yıllık nüfus artışı ise % 0,2 düzeyindedir. Çevre il ve ilçelerde iş imkânlarının daha fazla olması ilçe dışına göçleri teşvik etmiştir. Böylece bu devrede nüfus artış oranı genel olarak diğer sayım dönemlerine göre oldukça azalmıştır.

Araştırma sahasında 2000–2007 yılları arasında nüfustaki artış oranı azalmaya devam etmiştir. Bu dönemde nüfus 281 kişi azalmıştır. Dönemin nüfus artış hızı % -4,7 olmuştur. Bunun sebebi özellikle tarımsal işgücü dışında kalan nüfusun önemli bir kısmının iş imkânlarının daha fazla olduğu diğer yerleşim alanlarına göç etmesidir.

Avrupa'ya göç etmiş işçilerimizin bir kısmı gayrimenkul yatırımlarını buraya yapmışlar ve emekli olunca ilçeye yerleşenler olmuştur. Günümüzde ise ülkemizin genelinde olduğu gibi aile planlaması çalışmalarına ağırlık verilmektedir. Halkın refah seviyesinin giderek artması, diğer il ve ilçelerdeki iş imkânlarının çekiciliği gibi etmenlere bağlı olarak, nüfus artış oranının düşeceği tahmin edilmektedir.

B) NÜFUS HAREKETLERİ

Doğumlar ve ölümler nüfusun temel değişkenlerinden birini oluşturur. Çünkü nüfus artışı; doğumlar, ölümler ve göçlerin birlikte etkisiyle oluşan dinamik bir süreçtir.

Hiç şüphesiz bu sürecin ana ögesini, “doğal nüfus artışı”(genel doğum oranı ile ölüm arasındaki fark) meydana getirir.¹⁶

1. Doğumlar ve Ölümler

Bir yerdeki genel doğum ile ölüm oranı arasındaki fark nüfusun doğal artışını ifade etmektedir.¹⁷ Bu nüfus artışının da doğru olarak değerlendirilebilmesi için bir takım istatistikî verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Sultanhisar Şehir merkezinde 1985 yılı itibariyle genel doğum oranı % 019, 1990 yılında % 018, 1995 yılında ise % 014 olarak gerçekleşmiştir. Günümüze yakın dönemlerde ise bu oranların düştüğü görülmektedir. 2007 yılında yapılan çalışmalardan elde edilen verilere göre Sultanhisar İlçe merkezinde doğum ve ölümlerle ilgili şu özellikler saptanmaktadır: İlçede, toplam 84 canlı doğum meydana gelmiştir. Söz konusu bebeklerin 48’ini erkek, 36’sını de kız çocukları oluşturuyordu. Buna göre aynı yıl doğum oranı % 08,8 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 9.Sultanhisar İlçe Merkezinde Meydana Gelen Doğumlar

YIL	ERKEK	KADIN	TOPLAM	DOĞUM ORANI (‰)
2003	47	39	86	9,02
2004	35	39	74	7,7
2005	49	39	88	9,2
2006	36	44	80	8,4
2007	48	36	84	8,8

Kaynak: Sultanhisar İlçe Sağlık Müdürlüğü Kayıtlarından

¹⁶ YAZICI, s.43.

¹⁷ Hayati DOĞANAY, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Atatürk Üniv. Fen. Edb. Fak. Yay. No:98, Coğ. Böl. Yay. No: 6, Erzurum, 1989, s..86

Gelir düzeyinde meydana gelen iyileşmeler, evlenme yaşının yükselmesiyle, anne ve çocuk sağlığı konularında sağlanan gelişmeler ilçe merkezindeki doğum oranlarının giderek düşmesine neden olmaktadır.

Şehir merkezinde 2007 yılında 42 ölüm olayı meydana gelmiştir. Ölenlerden 24'ünü erkek, 18'ini ise, kadın nüfus oluşturuyordu. Buna göre ham ölüm oranı da aynı yıl % 04,4 olarak gerçekleşmiştir. (Tablo 10) Bu oran 1985 yılında % 04,8, 1990'da % 04,3 ve 1995 yılında % 02,2 düzeyinde idi.

Tablo 10.Sultanhisar İlçe Merkezinde Meydana Gelen Ölümler

YIL	ERKEK	KADIN	TOPLAM	ÖLÜM ORANI (‰)
2003	21	22	43	4,51
2004	14	17	31	3,25
2005	23	17	40	4,2
2006	14	17	31	3,25
2007	24	18	42	4,4

Kaynak: Sultanhisar İlçe Sağlık Müdürlüğü Kayıtlarından

2007 yılında Türkiye genelinde olduğu gibi, yöredeki sağlık hizmetlerinde meydana gelen iyileşmeler, insan ömrünün uzamasına dolayısıyla da, ölüm oranlarının azalmasına neden olmuştur. Nitekim yıllar itibarıyla, genel ölüm oranlarında bir azalış görülmektedir. Söz konusu bu oranların giderek daha da azalacağı beklenmektedir.

2. Göçler

Nüfusun önemli göstergelerinden biri de göçlerdir.¹⁸ Nüfus dinamikleri açısından oldukça önemli bir konu olan göç, insanların ekonomik, sosyal, siyasal ve

¹⁸ Doğanay, 1989, a.g.e., s.165.

güvenlik gibi çeşitli nedenlerle yaşamış oldukları yurtlarını terk ederek daha rahat yaşayacağını umduğu başka yerlere giderek yerleşmesine denilebilir. Göç olayı genellikle siyasal, sosyal ve ekonomik faktörlere bağlı olarak gerçekleşmektedir.

Göçlerin nüfus yapısı ve miktarı üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Sultanhisar ilçe merkezindeki göçlerin büyük bir bölümü ekonomik nedenlere bağlı olarak meydana gelmektedir.

Göç, ulusal sınırlar içerisinde olabileceği gibi ulusal sınırların ötesine, hatta kıtalar ötesine de taşabilmektedir. Ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen göçlere içgöçler, ulusal sınırların dışına tasan göçlere ise dış göçler denilmektedir.¹⁹ Araştırma sahasını etkileyen iç göçlerin hareket yönü ülkemizde de olduğu gibi kırsal kesimden kente (ilçe merkezine) göç, küçük kentten (ilçe merkezi) büyük kentlere göç ve bölgeden bölgeye göç şeklinde olmaktadır.²⁰

Ülke içine ya da yurt dışına yapılan göçler genelde ekonomik sebeplerle olurken, yurt dışından ve ülke içinden araştırma sahasına yapılan göçlerde güvenlik ve siyasi gelişmelerin etkisi görülmektedir. Ekonomik nedenlere bağlı olarak meydana gelen göçler, nüfus ile geçim kaynakları arasındaki dengesizlik sonucu kendiliğinden oluşan çabalar olarak yorumlanmaktadır.²¹ Sultanhisar İlçe Merkezinden yapılan göçleri yurtiçi ve yurtdışı olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür.

a) Dış Göçler

Araştırma sahasından yurtdışına yapılan göçlerin esas nedenini, ekonomik sebepler oluşturmaktadır. Yurt içinde artan çalışma çağındaki nüfusa yeterli istihdam alanları açılmamasının (işsizlik) yanında uygun ücret, daha güvenli çalışma şartları, sosyal güvenlik avantajları²² gibi nedenlerle Orta ve Batı Avrupa ülkelerine sahadan işçi göçü meydana gelmiştir. Nitekim göçün en önemli özelliklerinden biri de, nüfus ile

¹⁹ Uluslararası Göç Sempozyumu Sonuç Bildirileri, İç Göçler (08 – 11 Aralık 2005), Düzenleyen Kurum: Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, İstanbul, [http:// www.gocsempozyumu.org/kirsaldankente.htm](http://www.gocsempozyumu.org/kirsaldankente.htm) (03.04.2007)

²⁰ Hayati DOGANAY, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Bakanlığı Yay. No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Eğitim Dizisi: 10, İstanbul, 1997, s. 172–173.)

²¹ TÜRMEKİN E. Beşeri Coğrafyaya Giriş, Erenler Matbaası, İstanbul, 1984, s.121

²² DOGANAY, s. 201.

kaynaklar arasında daha iyi bir denge sağlanması için kendiliğinden meydana gelen hareketler olmasıdır.²³

Yurtdışına yapılan göçlerde kuşkusuz Orta ve Batı Avrupa Ülkelerinin tutumu da önemlidir. Nitekim bu ülkeler İkinci Dünya Savaşının bitmesinden sonra savaşın neden olduğu derin yaraları 10 yıl gibi kısa bir zamanda sarmış, 1960'larda oldukça tatmin edici bir ekonomik büyüme yakalamışlardır. Savaş yıllarında kaybedilen işgücü kaynakları, nüfus artış hızlarının düşük düzeyde olması ve ekonomik programlarda ortaya konulan tam istihdam hedefi ülkeleri ilave işgücüne yönlendirmiştir.²⁴ 1960'lı yıllara kadar, İtalya, İspanya, Portekiz ve Kuzey Afrika ülkelerinden getirilen işçilerle karşılanabilen bu ihtiyaç, büyüme eğilimine paralel olarak, 1967 yılındaki kısa süreli konjonktürel duraklamaya rağmen, giderek artma eğilimi göstermiştir.²⁵ Gelişmiş Batı Avrupa Ülkeleri 1960'lı yıllardan itibaren de Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya gibi işgücü kaynağı fazlası bulunan ülkelerin bu kaynaklarına yönelmişlerdir. 1970'lerden sonra ise, yabancı işgücüne olan ihtiyaç ekonomik gerilemeyle beraber azalmıştır.²⁶ Avrupa ülkelerine işçi olarak gidenler bugün başta Almanya olmak üzere, Avusturya, Fransa, Belçika ve Hollanda da yaşamlarını sürdürmektedirler.

Türkiye 1961 yılından beri dünyada meydana gelen sanayileşme hareketlerine bağlı olarak başta Avrupa olmak üzere yabancı ülkelere sistemli olarak işgücü göndermiştir.²⁷ İşgücü sayısı gidilen ülkenin ekonomik durumu ve işgücü ihtiyacına göre, yıldan yıla değişmektedir. Göçlerin yönü genelde Almanya'ya olmakla beraber, daha küçük gruplar halinde Avusturya, Fransa, Belçika ve Hollanda gibi Avrupa ülkelerine de yapıldığını daha önce belirtmiştik. Bu ülkelere gidenlerin çoğunu erkek nüfus oluşturmaktadır. Göçlere katılan erkeklerin çoğu aradan üç, dört yıl geçtikten sonra yörede bıraktıkları aile fertlerini de yanlarına almışlardır. Söz konusu göçler, 1980 yılından sonra Avrupa ülkelerinin işçi alımlarını durdurması sonucunda iyice azalmıştır. Günümüzde ise, bu ülkelere çalışan işçilerimizin, çocuklarını, Sultanhisar ilçe merkezi

²³ Eren YÜRÜDÜR, Şebinkarahisar ve Çevresi'nin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi, Sos. Bil. Enst. Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 1998, s. 169.

²⁴ Can Umut ÇİNER, "Çalışma Yönetiminde İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun Dönüşümü: Birinci Dalga", Genel-İs Emek Araştırma Dergisi (GEAD), 2005/2, Ankara, s. 73.)

²⁵ İİBK, Almanya'da Çalışan Yabancı İşçilerin İstihdam, Aile ve İkamet Sorunları, İİBK Yayın No:117, Ankara, 1974, s.12.)

²⁶ İİBK, 1972 Yılı Çalışma Raporu ve Bilânçosu, Yay. No:208, Ankara, 1973, s.21.

²⁷ İZBIRAK R., Türkiye 2, A.Ü., D.T.C.F. yay. No: 300, A.Ü., D.T.C.F. Basımevi, Ankara, 1981, s. 121

veya yakın köylerinden evlendirmelerine bağılı olarak, az da olsa göçler devam etmektedir.

Tablo 11. Sultanhisar İlçe Merkezinden Yurtdışına Gerçekleşen Göçler (2007)

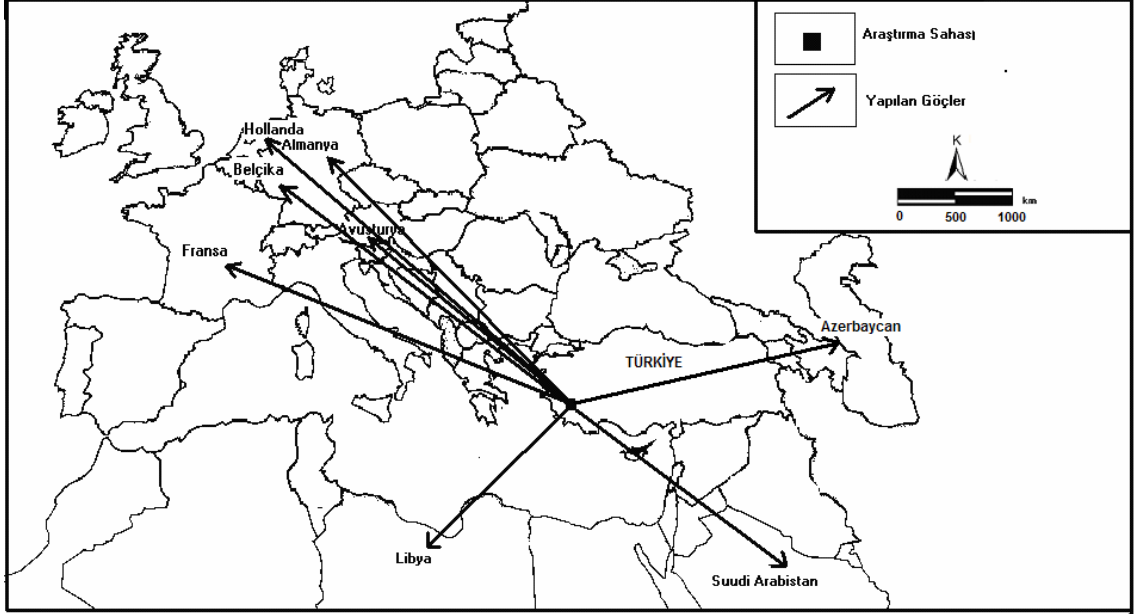
Çalışmaya Gidilen Ülkenin Adı	İşgücü Sayısı	%' si
Almanya	159	75,7
Avusturya	14	6,6
Belçika	12	5,7
Hollanda	9	4,3
Fransa	10	4,8
S.Arabistan	3	1,5
Azerbaycan	2	0,9
Libya	1	0,5
Toplam	210	100

Kaynak: Yerde Yapılan Gözlem Sonuçlarına Göre Hazırlanmıştır.

Yerde yapılan gözlem sonuçlarına göre, yurtdışında bulunan aile sayısı yaklaşık olarak 50'dir. Günümüzde Batı ülkelerinin işgücüne yönelik ihtiyaçlarının azalması bu ülkelerin göçü önlemek için bazı tedbirler alması nedeniyle zorlaştığından bugün araştırma sahasından özellikle Avrupa ülkelerine yapılan göçler dolaylı olarak devam etmekte ve bu göç daha çok akraba ilişkileri ve evlilikler yoluyla olmaktadır.

Yurtdışında çalışanlardan edinmiş olduğumuz bilgilere göre Avrupa vatandaşlığına geçmiş veya orada oturma ve çalışma izni olan bir ailenin evlilik

çağındaki oğlu veya kızı ile nikâhlanan bir kişi de aynı haklara sahip olmaktadır. Bu nedenle genel olarak evlilik çağında olup, daha iyi yaşam ve iş imkânı bulacağını düşünen gençler bu yolla dış göçe katılmaktadır.

Harita 5. Sultanhisar'dan Dış Ünelere Yapılan Göçler

Yurtdışında bulunan işgücü sayısı da 210 kişiyi bulmaktadır. Ülke dışına gerçekleşen göçlerde % 75,7 ile Almanya başı çekmektedir. Avrupa ülkelerinde çalışan insanlardan bir bölümü emekli olduktan sonra, bir kısmı da iş imkânlarının yetersizliği nedeniyle geriye dönmektedirler. Geriye dönenlerin büyük bir kısmını yaşlılar oluşturmaktadır. İkinci kuşak nüfus ise buldukları ülkelerde kalmayı tercih etmektedir.

Sultanhisar İlçe Merkezinden Avrupa ülkelerinin yanı sıra Libya, S.Arabistan ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine de az sayıda göç gerçekleşmiştir. Söz konusu ülkelere gidenleri genellikle erkekler oluşturmaktadır. Çünkü iş sözleşmeleri nedeniyle, giden kişiler genellikle dört veya beş yıl sonra geriye dönmek zorunda kalmaktadırlar.

b) İç Göçler

Araştırma sahasında meydana gelen iç göçleri; ilçe içinde meydana gelen, ilçeden ülke içine ve ülke içinden ilçeye yapılan göçler olmak üzere üç kısımda incelemek mümkündür.

Kırsal yerleşmelerden ilçe merkezine yönelik göçler, genellikle sosyal, kültürel ve ekonomik nedenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Göçler, ülke genelinde olduğu gibi, önce ilçe merkezine, daha sonra diğer illere doğru olmakla beraber, bazen direkt olarak büyük kentlere gerçekleştirilebilmektedir.²⁸ Kırsal kesimden gelenlerin bir kısmı geldikleri yerlerle ilişkilerini tamamen kesmemektedir. Söz konusu aileler genellikle kış aylarında şehirde, yaz aylarında ise, kırsal yerleşmelerde oturmayı tercih etmektedirler.

Sultanhisar'dan, ülke içindeki diğer yerleşim yerlerine yapılan göçler ülkemizin göç veren diğer yerleriyle benzer özellikler göstermektedir. Nitekim ülkemizdeki göçler başlıca; ekonomik, bireysel ve güvenlik gibi nedenlerle gerçekleşmektedir. Ekonomik nedenler kategorisi altında, iş aramak, kazancın yetmemesi, iş olanağı olmaması, birikim yapmak ve daha iyi bir yaşam seviyesine sahip olmak gibi alt-nedenler yer almaktadır. Bireysel nedenler kategorisinde evlilik, eğitim, iş değişikliği/tayin, emeklilik gibi nedenlerle yapılan göçler bulunmaktadır.²⁹

İç göçlerin en önemli sebebi gidilen yerlerdeki iş imkânlarının daha fazla olmasıdır. Bunun yanında şehir merkezinde mevsimlik göçler de görülmektedir. Düzenli olarak devam eden bu nüfus hareketleri, çoğunlukla yakın çevreye gerçekleştirilmektedir. Bunların en başında Büyük Menderes Ovasında yetişen incir, zeytin, pamuk, tütün çapası ve bunların toplanması ile üzüm kesme gibi tarımsal amaçlı işgücü göçleri gelmektedir. Ayrıca, yöreden turistik yerleşim yerlerine inşaat işçiliği için gidenler de oldukça fazladır. Daha uzak yerleşim birimlerine gidenleri ise, çeşitli kamu kuruluşlarında çalışan memurlar ve öğrenciler oluşturmaktadır.

Köyden ilçe merkezine doğru yapılan göç hareketinde başlıca etken başta ekonomik olmak üzere bireysel sebeplerdir. Nitekim kendi köylerinden daha iyi iş,

²⁸ TÜRERTEKİN E., Türkiye'de İç Göçler, İst. Üniv. Yay. No: 1371, Coğ. Ens. Yay. No: 54, Taş Matbaası, İstanbul, 196, s. 87

²⁹ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, Ankara, 2006, s. 55.

ulaşım, eğitim ve yaşam bulacağına inanan aileler bu ge katılmaktadır. Bu şekilde ge veren yerler daha çok su kaynaklarının az bulunduğu ve buna bağlı olarak nadasa bırakılan toprakların fazla olduğu yerler iken Atça ve Salavatlı gibi su kaynakları bol ve buna bağlı olarak verimli alüvyon toprakların bulunduğu, nadasa bırakılan toprakları az olan yerler ise ge alan yerler durumundadır. Bunun yanında, su kaynaklarının az olduğu dağlık arazilerde kurulmuş yerleşim yerlerindeki nüfusun ge verme nedeninin ekonomik sıkıntidan ziyade ekonomik durumun iyi olması ve buna bağlı olarak yaşam kalitesini arttırmak, daha iyi eğitim-sağlık hizmeti almak gibi nedenlerle yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu şekilde ge katılan nüfus genel olarak Sultanhisar ilçe merkezini tercih etmektedir.

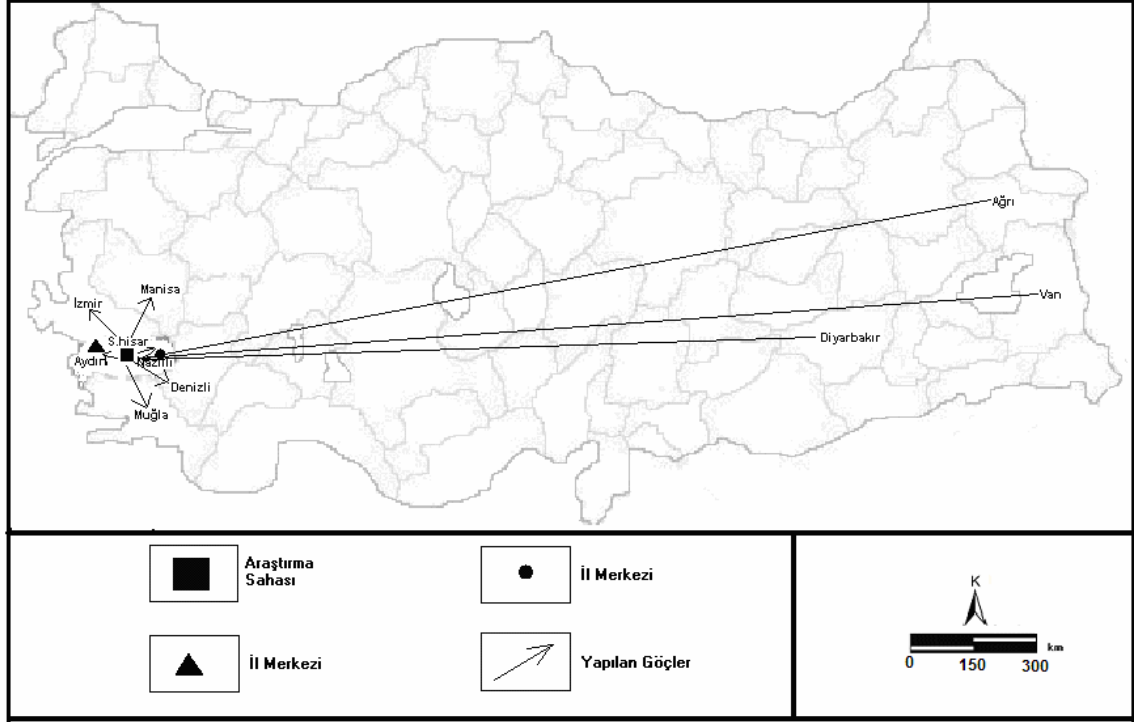
Tablo 12. Sultanhisar İlçe Merkezinden Yurtiçine Gerçekleşen Ger

Ge Edilen şehir	Ge Eden Aile Sayısı	Ge Eden Nüfus	%' si
İzmir	20	80	32,6
Aydın	11	55	22,4
Nazilli	10	45	18,2
Denizli	8	42	17,1
Manisa	3	12	4,9
Muğla	2	11	4,8
Toplam	54	245	100

Kaynak: Yerinde Yapılan Gözlem Sonuçlarına Göre Hazırlanmıştır.

lke içinden ilçeye yapılan göçerlerin nedenlerine yukarıda belirtilen nedenlerin yanında güvenlik konusunu da dâhil etmek gerekir. Güvenlik ile ilgili ger kategorisinde, can ve mal güvenliğine ilişkin kaygı, güvenlik kuvvetlerinin kek

yerleşim yerlerinde yaşayanların güç coğrafi koşullar gibi nedenlerle güvenliğini sağlamakta zorlanmaları nedeniyle bu tür yerleşim yerlerinin boşaltılması talebi, terör örgütüne katılma baskısı gibi nedenler bulunmaktadır.³⁰

Harita 6. Sultanhisar'dan Yurtiçine-Yurtiçinden Sultanhisar'a Yapılan Göçler

İlçeden ülke içine yapılan göçlerin esasını ekonomik nedenler oluşturmaktadır. Nitekim kimi aileler işsizlik, geçim sıkıntısı gibi nedenlerle göç ederken kimileri de ekonomik durumlarının iyi olması nedeniyle göç etmektedir. Ekonomik durumu kötü olan aileler gittikleri yerlerde daha iyi iş ve gelir elde etmeyi umarken, durumu iyi olanlarsa eğitim, sağlık ve sosyal yaşam açısından hayat kalitelerini artırmayı hedeflemektedirler. Her ne sebeple olursa olsun bu şekilde göçün yönü büyük ölçüde il merkezine doğru olmaktadır. Çünkü Aydın, ekonomik sıkıntıda olanlar için iş umudu; eğitim, kültür ve sağlık merkezleri ile de yaşam kalitesini artırmak isteyenler için cazibe merkezi olma niteliği taşımaktadır. Sultanhisar'dan, il merkezinden başka Denizli ve İzmir gibi şehirlerin yanı sıra Nazilli gibi sanayinin geliştiği ilçelere de göç olmaktadır. Bunun yanında göç edilecek yer olarak, bu yerlerin seçilmesinde, yakın yerleşim yerleri olmaları ve tanıdık, akrabaların daha çok bu yerlerde ikamet ediyor olmaları da etkilidir.

³⁰ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, s. 55.

II. NÜFUSUN SOSYAL VE EKONOMİK ÖZELLİKLERİ

Bir ülkenin veya herhangi bir yerin nüfusunun yaş yapısının belirlenmesi ve izlenmesi, planlama açısından büyük değer ifade eder. Çocuk sayısına bakarak, bu çocuklara sağlıklı büyüme, iyi beslenme ve kaliteli eğitim alma ortamları hazırlamak, yetişkin miktarına göre onlara meslek ve mesleki eğitim kazandırma, istihdam alanları yaratma ve evlilikten sonra doğan konut ihtiyacını giderme çabasında olma, fiziksel ve ruhsal gerileme dönemi yasayan yaşlıların nüfustaki payları ve sayılarını dikkate alarak bu insanların sağlık ve bakım sorunlarını çözümüleme ilk yapılacak işler arasındadır.³¹

A) Nüfusun Cinsiyet Ve Yaş Yapısı

Nüfusun cinsiyet durumu temelde doğumlarla ilgili olmakla beraber, savaşlar ve göçler gibi toplumsal olaylarla da yakından ilgilidir.³² Söz konusu nedenler genellikle yetişkin nüfus üzerinde etkisini göstermektedir.

Sultanhisar ilçe merkezi nüfusunda, 2007 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre kadın ve erkek nüfus sayısında kadın nüfus lehine 37 kişilik bir fazlalık vardır. Bu durum, %50,3 kadın, %49,7 erkek nüfus oranına karşılık gelmektedir. Kurtuluş savaşı yıllarında erkek nüfusun büyük bir bölümünün hayatını kaybetmesi ve ilçe merkezine yapılan göçler nedeniyle, kadın nüfusun fazlalığı göze çarpmaktaydı. Kırsal yerleşmelerde tarım topraklarının miras yoluyla bölünmesi, tarım ve hayvancılığı olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca nüfusun hızla artması işsizliği meydana getirmiştir. Söz konusu nedenlerden dolayı, kırsal yerleşmelerdeki insanların bir kısmı, daha iyi bir yaşam ümidiyle ilçe merkezine göç etmiştir. İlçe merkezinden yurtiçi ve yurtdışına yönelik yapılan göçlere, çoğunlukla erkeklerin katılması, şehirdeki cinsiyet yapısının değişmesinde rol oynayan diğer bir etkidir.

Araştırma sahasındaki nüfusun cinsiyet yapısı incelendiğinde, üç dönem dikkati çekmektedir. Birinci dönem, 1927- 1965 yılları arasını kapsamaktadır. Bu dönemde kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olduğu görülür. Ülkenin, söz konusu devrenin başlarında yapmış olduğu Kurtuluş Savaşı'nda erkek nüfusun büyük bir bölümünün

³¹ ÖZGÜR E. M., "Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı", Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı:7, Ankara, 1999, s. 159.

³² DOĞANAY, 1989, A.G.E. S.98.

hayatını kaybetmesi ile daha sonraki yıllarda ekonomik ve sağlık alanında yaşanan zorluklar bu tip bir cinsiyet yapısının oluşmasında etkili olmuştur. İkinci dönem ise,

Tablo 13. Sultanhisar İlçe Merkezinde Nüfusun Cinsiyet Oranları (1927–2007)

Yıllar	Toplam Nüfus	Erkek %'si	Kadın %'si
1927	.-----.	.-----.	.-----.
1935	.-----.	.-----.	.-----.
1940	2155	47,6	52,4
1945	2353	47,3	52,7
1950	2535	48,7	51,3
1955	2706	49,9	50,1
1960	2844	48,6	51,4
1965	3483	48,9	51,1
1970	4034	51,1	48,9
1975	5251	51,4	48,6
1980	4639	51,2	48,8
1985	5491	50,8	49,2
1990	6170	50,6	49,4
2000	6256	49,9	50,1
2007	5975	50,3	49,7

Kaynak: T.Ü.İ.K. Verilerinden Hazırlanmıştır.

1970- 2000 yılları arasındaki devre oluşturmaktadır. Bu yıllar arasında ilçe merkezine yönelik göçlere daha çok erkeklerin katılması, erkek nüfusun artmasına neden olmuştur. Üçüncü dönem ise, 2000 sonrası devredir. Belirtilen devrenin başında kadın nüfus sayısı erkek nüfus sayısının önüne geçmiştir. Ekonomik zorluklar, erkek nüfusun başka şehirlere göç etmesine neden olduğundan, kadın nüfus oranı tekrar yükselmeye başlamıştır. Ayrıca, öğrenim amacıyla şehir dışına göç edenlerin çoğunluğunu erkeklerin oluşturması, kadın nüfusun artmasında etkili olmuştur. Ancak bu durum 2007 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre yeniden erkek nüfus fazlalığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni özellikle Sultanhisar çevresindeki küçük yerleşim alanlarından, çalışmak amacıyla şehir merkezine göç edenlerin büyük bir kısmını erkek nüfusun oluşturmasıdır. Çünkü 2007 yılı nüfus sayımı sonuçlarına bakıldığında (Tablo 14), Sultanhisar ilçesinin tamamında kadın nüfus fazlalığı, Sultanhisar merkezde ise erkek nüfus fazlalığı görülmektedir.

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı ve cinsiyet oranlarını etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu nedenle cinsiyet ve yaş yapısı ile ilgili özelliklerin bilinmesi, bazı sosyal ve ekonomik amaçlı sorunların belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır.³³ Araştırma sahası nüfusu (Tablo 13) bu yönüyle incelendiğinde ilgi çekici bazı özelliklerle karşılaşılır. Örneğin 1960–2000 yılları arasında 8 sayım döneminde toplam nüfus içerisindeki kadın sayısı 1975 ve 1985 yılları dışında erkek sayısından fazladır. Köyler cinsiyet oranında ise kadın nüfusunun daimi olarak erkek nüfusundan fazla olduğu görülmektedir. Bu durum, kırsal yerleşmelerden yapılan göçlere ağırlıklı olarak erkek nüfusun katıldığını göstermektedir. Sultanhisar merkezde ise bu durum farklılıklar göstermektedir. 1965 yılına kadar kadın nüfus sayısındaki fazlalık, bu tarihten itibaren 2000 yılına kadar erkek nüfus fazlalığı görülmektedir. Cinsiyet oranı bir yerdeki 100 ya da 1000 kadına düşen erkek sayısıdır.³⁴ Sahadaki cinsiyet oranı Tablo 14’te görüldüğü gibi İlçe merkezi ile ilçe geneli arasında farklılıklar olduğunu göstermektedir.

³³ YAZICI, s. 69

³⁴ Erol TÜMERTEK_N, Nazmiye ÖZGÜÇ, Beşeri Coğrafya (İnsan- Kültür-Mekân), Çantay Kitapevi, İstanbul, 1997, s. 263.

Tablo 14. İlçe Merkezi Ve Köylerinin Yıllara Göre Nüfus ve Cinsiyet Durumu (2007)

Sayım Yılı	Cinsiyet	Merkez Nüfusu	Merkez Cinsiyet Oranı	Köyler Nüfus	Köyler Cinsiyet Oranı	Toplam Nüfus	Toplam Cinsiyet Oranı
1960	E	1382	94,5	6631	96,7	8013	96,3
	K	1462		6858		8320	
1965	E	1704	95,8	6921	96,8	8625	96,6
	K	1779		7147		8926	
1970	E	2063	104,7	7599	96,6	9662	98,2
	K	1971		7866		9837	
1975	E	2699	105,8	7778	98,6	10477	100,3
	K	2552		7889		10441	
1980	E	2375	104,9	7924	97,5	10299	99,1
	K	2264		8126		10390	
1985	E	2792	103,4	8256	99,0	11048	100,1
	K	2699		8339		11038	
1990	E	3119	102,2	8025	96,1	11144	97,7
	K	3051		8355		11406	
2000	E	3123	99,7	8218	98,8	11341	99,0
	K	3133		8321		11454	
2007	E	3006	101,2	7660	98,0	10666	98,9
	K	2969		7811		10780	

Kaynak: T.Ü.İ.K. Verilerinden Hazırlanmıştır.

Toplam nüfus miktarındaki kadın ve erkek sayılarının farklılık göstermesinin bazı nedenleri vardır. Her ne kadar doğumlar ve ölümler rol oynamaktaysa da iç ve dış göçlerin de etkisi büyüktür. Çünkü bilindiği üzere göç hareketine daha çok erkek nüfus katılmaktadır. Durumdan duyulan hoşnutsuzluk ya da işsizlik, gelişmiş bölgelerin refah düzeyinin çekiciliği ve ailelerin çocuklarına daha iyi bir yaşam ortamı hazırlama isteği Türkiye’de kırsal kesimden kentlere yönelik göç hareketinin temel nedenlerini oluşturmaktadır.³⁵ Konuya bu açıdan bakıldığında, araştırma sahasının 2007 yılına kadar, yıllara göre nüfus artışı sağlamakla beraber, aynı zamanda göç veren yerleşmelerden biri de olduğu şeklinde bir sonuca ulaşmak mümkündür.

1960 yılında yapılan nüfus sayımında, ilçe merkezinde kadın-erkek sayıları arasındaki denge kadın nüfus sayısı fazlalığı şeklindeyken (% 94,5), köylerdeki cinsiyet oranında farkın (% 96,7) daha az olduğu göze çarpmaktadır. Köylerde bu tarihte kadın sayısının fazla olması köylerin erkek işçi göçü verdiğini göstermektedir. Çünkü göç alan yerlerde, erkek nüfus fazlası, göç veren yerlerde ise kadın nüfus fazlası ortaya çıkmaktadır.³⁶ 1965 yılında da durum çok farklı değildir. Sadece şehir merkezi cinsiyet oranında %1,3’lük bir artış söz konusudur. (%95,8)

Köyler cinsiyet oranı ise neredeyse aynıdır. (%96,8) 1960 ve 1965 yıllarında genel olarak diğer sayım dönemlerine göre cinsiyet oranlarındaki dengesizlik daha fazladır. Bu tarihte gerek ilçe merkezi ve gerekse köylerde kadın oranı erkeklerden fazladır. Muhtemelen bu durum Avrupa’ya olan işçi göçünden kaynaklanmaktadır. Çünkü 1961–1970 yılları arası Batı Avrupa ülkelerinin ülkemizden en fazla işçi talebinde bulunduğu yıllar olmuştur.³⁷

1970 yılında merkez cinsiyet oranında ani bir değişiklikle erkek nüfus fazlalığı ortaya çıkmaktadır. Bu dönem içinde erkek nüfus %21, kadın nüfus ise %10,8 artış göstermiştir. Ekonomik zorluklar ve iş bulabilme amacıyla, kırsal kesimden şehir merkezine yapılan göçler bu durumun başlıca sebebidir. 1975 yılında ise ilçe merkezinde % 105,8 ile erkek oranının en fazla olduğu tarih olarak dikkati çekmektedir. Erkek sayısının fazla olması bu dönemde merkezin göç aldığını göstermektedir. Aynı tarihte, köylerde ise kadın sayısı fazladır. (% 98,6). Bu da kırsal kesimden işsizlik

³⁵ Zeynep Gökçe AKGÜR, Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970–1993), TC Kültür Bakanlığı Yay. Kültür Eserleri Dizisi: 201, Ankara, 1997, s. 62

³⁶ DOGANAY, s. 174.

³⁷ ÇİNER, s. 73.

nedeniyle dışa göçün olduğunun bir kanıtıdır. İlçe genelinde ise % 100,3 ile bir denge olduğu söylenebilir.

1980 yılında merkezdeki erkek oranı bir önceki seçime göre biraz azalmış ve cinsiyet oranı % 104,9 olmuş, kırsalda ise kadın oranı fazla olmasına rağmen bir önceki sayıma göre artarak % 97,5 olarak gerçekleşmiştir. Toplamda ise % 99,1 ile kadın oranının yüksekliği devam etmektedir. 1985 yılında merkezdeki erkek oranı fazla olmasına rağmen, bir önceki döneme göre azalmaya devam etmiştir.(% 103,4) Köylerdeki kadın nüfus sayısındaki fazlalık da devam etmektedir.(% 99) Toplamda ise ilçe genelinde kadın-erkek eşitliğinden söz edebiliriz.(% 100,1)

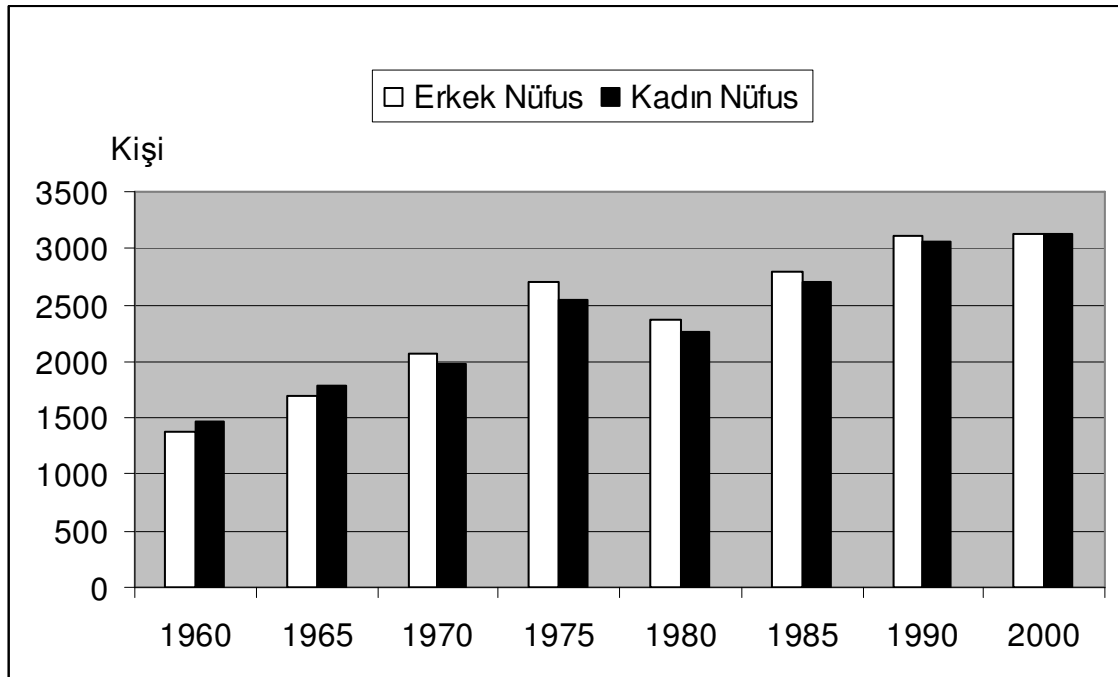
1990 yılında merkezin cinsiyet oranı bir önceki döneme göre gerileyerek % 102,2 olmuştur. Kırsal bölgelerde ise kadın sayısındaki fazlalık hâlâ devam etmektedir.(%96,1) Bu tarihte ilçenin cinsiyet oranı % 96,1 olup sahada erkek sayısında bir azalma olduğu görülmektedir.

2000 yılında ise merkez % 99,7, köyler % 98,8, genel ise % 99,0 cinsiyet oranı ile dengelenmeye doğru gittiği görülmektedir. Ancak bu devrede, T.Ü.İ.K. verilerine göre nüfus artışı, bir önceki döneme göre, merkezde erkeklerde sadece 4 kişi, kadınlarda ise 82 kişi olarak görülmektedir. Bu durum 1990–2000 yılları arasında araştırma sahasından yapılan göçlerin arttığını göstermektedir. Yörede sanayileşmeye gereken önemin verilmemesi, işsizlik gibi faktörler bu sonucun ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlçe genelinde ise cinsiyet oranı bir önceki döneme göre dengelenme aşamasına gelmiştir. 1975–2000 yılları arasında, merkez cinsiyet oranında erkek nüfus egemenliği kademeli bir şekilde azalmıştır. 2000 yılında ise kadın cinsiyet oranı, erkek cinsiyet oranı ile neredeyse dengelenmiştir.(% 99,7)

2007 yılında merkez cinsiyet oranında erkek nüfus oranının arttığı görülmektedir. Bu dönemde cinsiyet oranı merkezde % 101,2, köylerde % 98,0, genel ise % 98,9 olmuştur. Merkez nüfusundaki azalma bir önceki sayım dönemine göre erkeklerde 117, kadınlarda 164 kişidir.

Araştırma sahasında nüfusun miktarı ve cinsiyet durumu yanında yaş gruplarına göre dağılışını da ortaya koymak önemlidir. Sahadaki nüfusun çeşitli yaş gruplarına göre sergilediği durumu daha yeni sonuçlarla ortaya koyabilmek amacıyla İlçe Sağlık

Ocağı verilerinden yararlanılmıştır. Burada öncelikle dar aralıklı gruplandırma incelenecektir.

Şekil 8. Sultanhisar İlçesi'ndeki Nüfusun Yıllara Göre Cinsiyet Durumu (1960–2007)

Araştırma sahasında kadın ve erkek nüfusun yaş gruplarına göre dağılışı nispeten dengelidir. Ancak değişik yaş gruplarında, oransal olarak bazı farklılıklar dikkati çekmektedir. Nitekim en fazla nüfusa sahip 15–19 yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki payı % 8,7 iken 85 yaş ve üzerindeki nüfus % 0,5'le en az mevcudu olan yaş grubunu oluşturmaktadır. 15–19 yaş grubunu yine % 8,7 ile 10–14 yaş grubu; % 8,2 ile de 20–24 yaş grubu takip etmektedir. 50–54 yaş grubundan itibaren ise nüfus belirgin bir şekilde azalışa geçmekte ve daha üst yaş gruplarına doğru kademeli olarak azalmaktadır. Yöre ait nüfus piramidi incelendiğinde ilk olarak doğum oranlarının giderek azaldığı dikkati çekmektedir. Bilhassa son yıllarda gerek eğitim düzeyinin yükselmesi, gerekse ailelerin nüfus planlaması bilincinin artması neticesinde son 15 yıldan beri nüfusun doğumlarla artışında kademeli olarak bir azalma söz konusudur. Bu azalma özellikle 0–4 yaş grubunda daha çok hissedilmektedir.

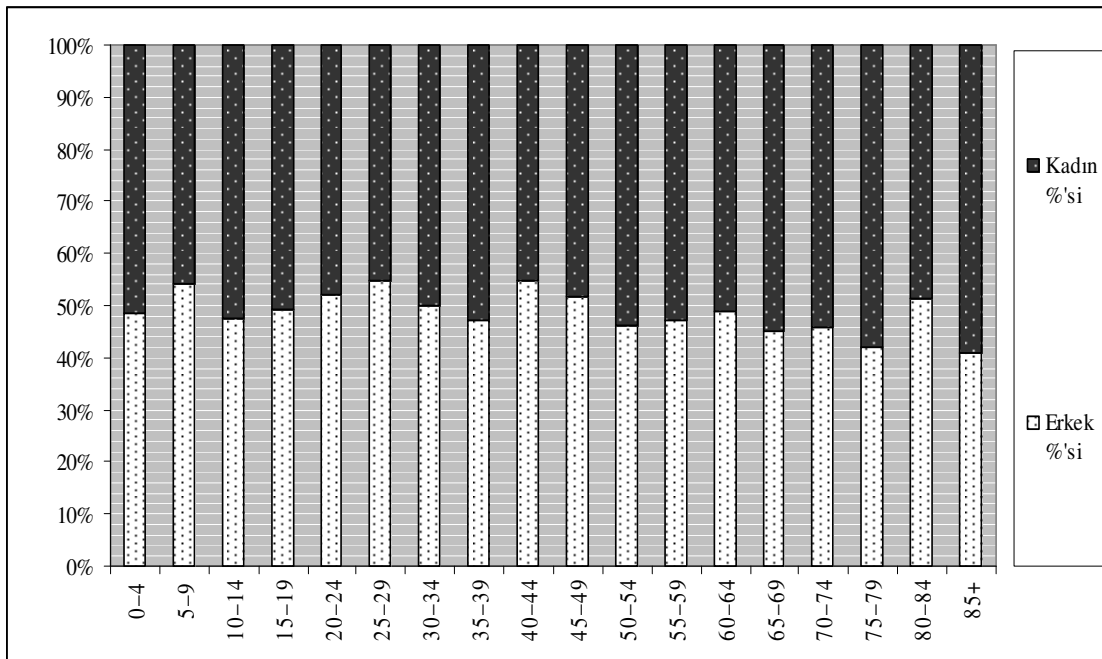
Tablo 15. Sultanhisar İlçe Merkezi Nüfusunun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı Ve Cinsiyet Oranları (2007)

Yaş Grubu	Erkek nüfus	%'si	Kadın Nüfus	%'si	Toplam Nüfus	Toplam Nüfus %'si
0-4	318	3,3	337	3,5	655	6,8
5-9	394	4,1	333	3,5	727	7,5
10-14	398	4,1	437	4,5	835	8,7
15-19	414	4,3	427	4,4	841	8,7
20-24	410	4,3	379	3,9	789	8,2
25-29	401	4,2	332	3,4	733	7,6
30-34	300	3,1	302	3,1	602	6,2
35-39	316	3,3	352	3,6	668	6,9
40-44	374	3,9	308	3,2	682	7,1
45-49	316	3,3	295	3,1	611	6,3
50-54	258	2,7	300	3,1	558	5,8
55-59	226	2,3	251	2,6	477	4,9
60-64	195	2,0	202	2,1	397	4,1
65-69	169	1,8	204	2,1	373	3,9
70-74	149	1,5	177	1,8	326	3,4
75-79	95	1,0	132	1,4	227	2,4
80-84	51	0,5	48	0,5	99	1,0
85+	18	0,2	26	0,3	44	0,5
Toplam	4802	49,9	4842	50,1	9644	100

Kaynak: Aydın Sağlık Müdürlüğü Verilerinden Hazırlanmıştır.

Nüfusun dar aralıklı gruplandırılmasında, en fazla nüfusun 15-19 yaş grubunda yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu durumun nedeni, ilçe merkezinde doğum oranlarının

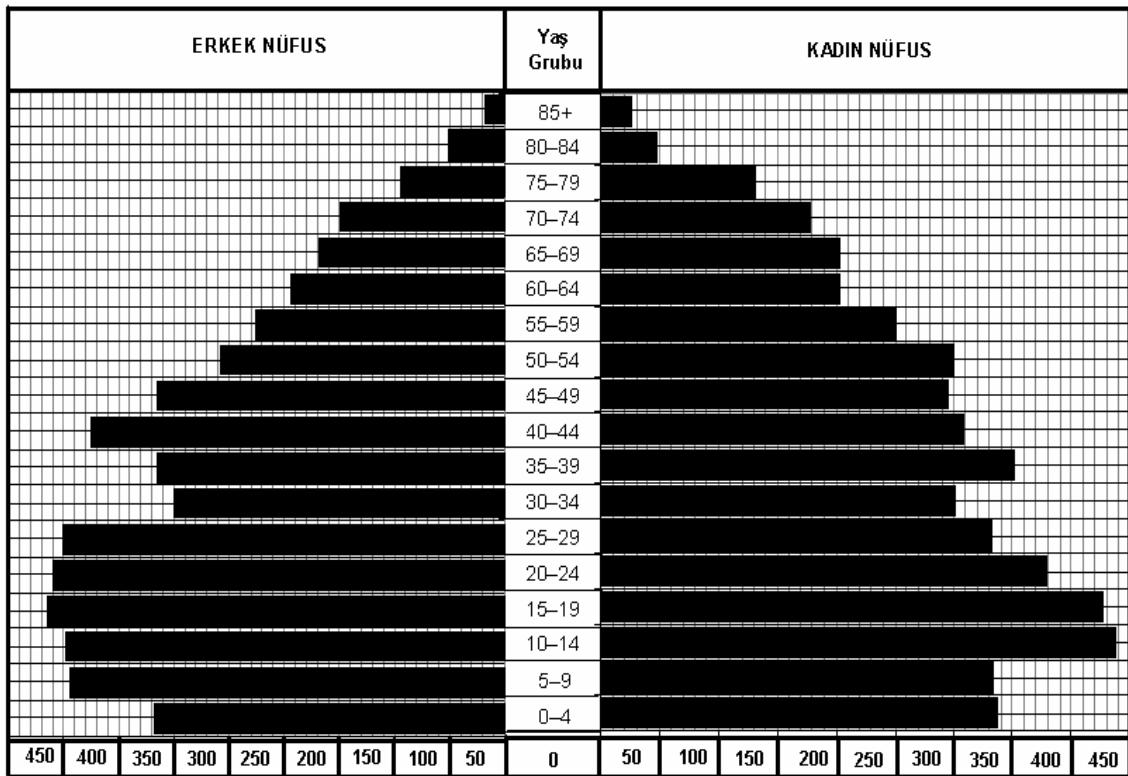
azalması ve çeşitli sebeplerle kırsal yerleşmelerden şehre göç eden genç nüfusun burada yerleşmesidir. Bu yaş grubunda özellikle kadınların, erkeklere oranla fazlalığı dikkati çekmektedir. Bunun nedeni ise muhtemelen ilçe merkezinden okumak maksadıyla ilçe dışına giden öğrencilerin çoğunluğunu erkek öğrencilerin oluşturmasıdır. 20–24 yaş grubunda ise 15–19 yaş grubuna göre bir azalma ve kadın-erkek sayısı arasında erkek nüfus fazlalığı dikkati çekmektedir. Bu azalmanın nedeni, 20–24 yaş grubundaki gençlerin bir kısmının yüksek öğrenim görmek amacıyla ilçe dışına gitmesi ve askerlik çağındaki erkek nüfusun silâh altına alınmasıdır. Ayrıca bu yaş grubundan itibaren gerçekleşen azalmada iş bulmak maksadıyla ilçe dışına çıkan nüfusun da etkisi söz konusudur. 15–19, 20–24 ve 25–29 yaş gruplarının toplamı ilçe nüfusunun yaklaşık olarak 1/4'üne (% 24,5) tekabül etmektedir. Bu durum, araştırma sahasının genç bir nüfusa sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Şekil 9. Sultanhisar İlçesi'ndeki Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması (2007)

İlçede orta yaş diyebileceğimiz 30 ile 49 yaş arasındaki nüfusta daha önceki yaş gruplarına nazaran belirgin bir azalma vardır. Bunun nedeni ilçedeki iş imkânlarının

sınırlı olması nedeniyle sahadan dışarıya göç verilmesidir. Bu yaş gruplarının genel nüfus içindeki oranı % 26,5'dir. 50–54 yaş grubundan itibaren ise nüfusta hızlı bir azalış dikkati çekmektedir. Nitekim 50–54 yaş grubu nüfusun % 5,8'ini, 55–59 yaş grubu % 4,9'unu, 60–64 yaş grubu % 4,1'ini, 65–69 yaş grubu % 3,9'unu, 70–74 grubu % 3,4'sını, 75–79 yaş grubu % 2,4'ünü, 80–84 yaş grubu % 1,0'mı 85 yaş ve üzeri ise % 0,5'ini oluşturmaktadır.

Şekil 10. Sultanhisar İlçesi'nin Nüfus Piramidi (2007)

Nüfusun bu şekilde hızla azalması gelişmekte olan ülkelere özgü bir durumdur. Ortalama insan ömrü açısından ise gelişmiş ülkelere oranla istenen şartların oluşmadığını göstermektedir. Yine 50–54 yaş grubundan itibaren 80–84 yaş grubu haricinde bütün yaş gruplarında kadın sayısının erkek sayısından daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum 2005 yılı Türkiye nüfusunun yaş ve cinsiyete göre dağılımında da aynıdır.³⁸ Bu da kadınların erkeklere oranla ortalama ömrünün daha uzun olduğunu

³⁸ Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Verileri.

göstermektedir. 65 yaş ve üzerindeki yaşlı nüfus ise toplam nüfusun % 11,2'sini oluşturmaktadır.

Bu oran sahadaki yaşlı nüfus oranının fazla olmadığını göstermektedir. Çeşitli yaş gruplarındaki nüfus miktarlarının belirlenmesi özellikle “faal ve bağımlı nüfus” oranlarının ortaya konmasında büyük önem taşımaktadır. Bu konuda farklı ayırımlar yapılmış olmakla birlikte genellikle “0–14, 15–64, 65+” seklindeki geniş aralıklı gruplandırma tercih edilmektedir. Bu gruplandırmada 15–64 yas dilimleri arasındaki nüfus faal veya çalışabilir nüfus; diğer iki yas dilimleri (0–14, 65+) arasındaki nüfus da çalışmayan veya bağımlı nüfus olarak kabul edilmektedir. Faal nüfus miktarları iş gücü kapasitesi, gıda ve çeşitli hizmetlere olan ihtiyaç, aile tipleri, ölüm ve doğum oranları ile göçler bakımından önemlidir.³⁹

Nüfus piramidi incelendiğinde, en geniş nüfus aralığını 15–64 yaş grubu oluşturmaktadır. (Tablo 7, Şekil 1) Buna göre ilçe nüfusunun % 34,2'sini "pasif nüfus" yani bağımlı nüfus oluştururken, geriye kalan % 65,8'sini ise aktif nüfus oluşturmaktadır. Bu ise ilçe nüfusunun bağımlılık oranının düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Toplam nüfus içerisinde yetişkin ve yaşlı nüfus oranının ise, azaldığı görülmektedir. Bunun en önemli nedeni 1970 yılında başlayan dış göçlere, bu gruptan fazlaca insanın katılmış olması ve büyük bir bölümünün halen gittikleri ülkelerde ikamet etmeleridir. Nüfus piramidinde en küçük bölümü ise, 60 ve daha yukarı yaş grubu oluşturmaktadır. Nitekim yaşlı nüfus olarak kabul edilen bu bölümde, üst yaş gruplarına doğru hızla bir azalma görülmektedir. Bu durum, demografik yapının ve ölümlerin büyük bir kısmının yaşlılığa bağlı olarak meydana gelmesi şeklinde yorumlanabilir.

B) Nüfusta Bağımlılık Oranı

Şehir merkezi nüfusunun yapısını belirleyen en önemli faktörlerden biri de toplam nüfus içerisindeki faal nüfusla, bağımlı nüfusun tespit edilmesidir. Çünkü bir nüfus büyüklüğü içerisindeki bağımlı nüfus oranı, o yörenin ekonomik gelişimi ile ilgili bazı bilgiler vermektedir. Bağımlılık oranının yüksekliği ekonomik açıdan gelişmemişliğin, oranın azlığı ise, gelişmişliğin bir göstergesidir.

³⁹ TÜMERTEKİN, ÖZGÜÇ, s. 256–257

Birleşmiş Milletler İstatistiklerinde,15–64 yaş grubu aktif nüfus olarak kabul edilirken, 0–14 yaş grubundaki çocuklar ve 65 yaşın üzerindeki yaşlılar bağımlı nüfus olarak kabul edilmektedir.⁴⁰ Sultanhisar İlçe Merkezinde 2007 yılı itibariyle aktif nüfus % 66 gibi yüksek bir oranı oluştururken, yaşlı nüfus sadece % 11’lik bir değere sahiptir. Çocuk olarak kabul edilen nüfus grubu ise, %23 civarındadır. Buna göre, ilçe merkezinin bağımlılık oranı % 34 kadardır. Bununla birlikte, çalışma çağı nüfus grubu içerisinde eğitim ve öğretim görme, sakatlık, işsizlik gibi nedenler çalışamayan nüfusun sayısını arttırmaktadır.

C) Nüfusun Eğitim Ve Kültür Durumu

Sultanhisar İlçesinde en eski eğitim kurumu 1923 yılında Yağdere Köyünde açılmıştır. Daha sonra ihtiyaç duyuldukça eğitim kurumlarının açılmasına devam edilmiştir. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı olarak İlçe Merkezinde 1 Anaokulu, 4 İlköğretim Okulu ve 1 Lise bulunmaktadır.

Sultanhisar ilçesinde özellikle 1955 yılından sonra, okullaşma oranının artması, halk eğitim merkezlerinin kurulması ve buralarda yoğun bir şekilde okuma ve yazma kurslarının açılmasıyla birlikte halkın eğitim seviyesi yükselmeye başlamıştır. Avrupa ülkelerine ve yurdumuzun diğer illerine göç eden nüfusun, gelir düzeyi ve eğitim seviyelerindeki gelişmeler yöre halkının dışa açılma çekingeniğini üzerinden atmasında etkili olmuştur.

İlçe halkının büyük bir kısmı orta öğretim ve yüksek öğrenim tahsilini yapmamıştır. Okuma-yazma bilmeyenler toplam nüfusun %5’i kadardır. Okuma-yazma bilmeyenler için Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğüne okuma-yazma kursları açılmaktadır. Halk Eğitim Merkezi; eğitim çalışmalarına 1976 yılında başlamış olup, şimdiye kadar el sanatları, biçki dikiş, daktilo, okuma-yazma, bilgisayar, saz, arıcılık, süs bitkileri-saksı bitlileri, tavukçuluk, bilgisayar operatörlüğü, avcı eğitim kursları açmıştır. Eğitimin önemi ve gerekliliğinin kavratılması amacıyla kültür merkezlerinin açılması ve okul kütüphanelerinin zenginleştirilmesi çalışmaları devam etmektedir. Sultanhisar ilçe merkezindeki kadınların bir bölümü evlerinde oya ve dantel gibi el işleri ile uğraşmaktadır.

⁴⁰ DOĞANAY, 1989, a.g.e., s.102

Tablo 16. Sultanhisar İlçe Merkezinde Anaokulu-İlköğretim Ve Ortaöğretime Devam Eden Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı(2007–2008)

OKULLAR	ERKEK	KIZ	TOPLAM	%	ANASINIFI		
					ERKEK	KIZ	TOPLAM
Yasemin Lütfiye Çok Programlı Lisesi	61	69	130	12	0	0	0
Zafer İlköğretim Okulu	159	163	322	29,2	10	10	20
Kurtuluş İlköğretim Okulu	95	83	178	16,1	0	0	0
Gazi Mustafa Kemal İ.Ö. Okulu	114	102	216	19,6	12	13	25
Beşeylül İlköğretim Okulu	135	120	255	23,1	0	0	0
Toplam	564	537	1101	100	22	23	45

Kaynak: İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerinden(2008)

İlçe merkezinde 2007–2008 eğitim-öğretim döneminde Yasemin Lütfiye Çok Programlı Lisesi, Zafer İlköğretim Okulu, Kurtuluş İlköğretim Okulu, Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu ve Beşeylül İlköğretim Okulu eğitim-öğretime devam etmiş olup, toplam 1101 öğrenci öğrenim görmüştür. Öğrencilerin okullara dağılışı incelendiğinde ise % 29,2 ile Zafer İlköğretim Okulunun ilk sırada olduğu görülmektedir. Söz konusu okullardaki öğrenci sayısının fazla olması, daha çok, okulların şehir merkezinde yer alması, öğrencilerin çoğunu memur çocuklarının

oluşturması ve taşıma merkezi okullar olmalarıyla ilgilidir. Ayrıca bu okulların başarılarının diğer okullara göre daha iyi olmasının da bunda etkisi vardır. Diğer okullar ise % 23,1 ile Beşeylül İlköğretim Okulu , %19,6 ile Gazi Mustafa Kemal İ.Ö. Okulları oluşturmaktadır.

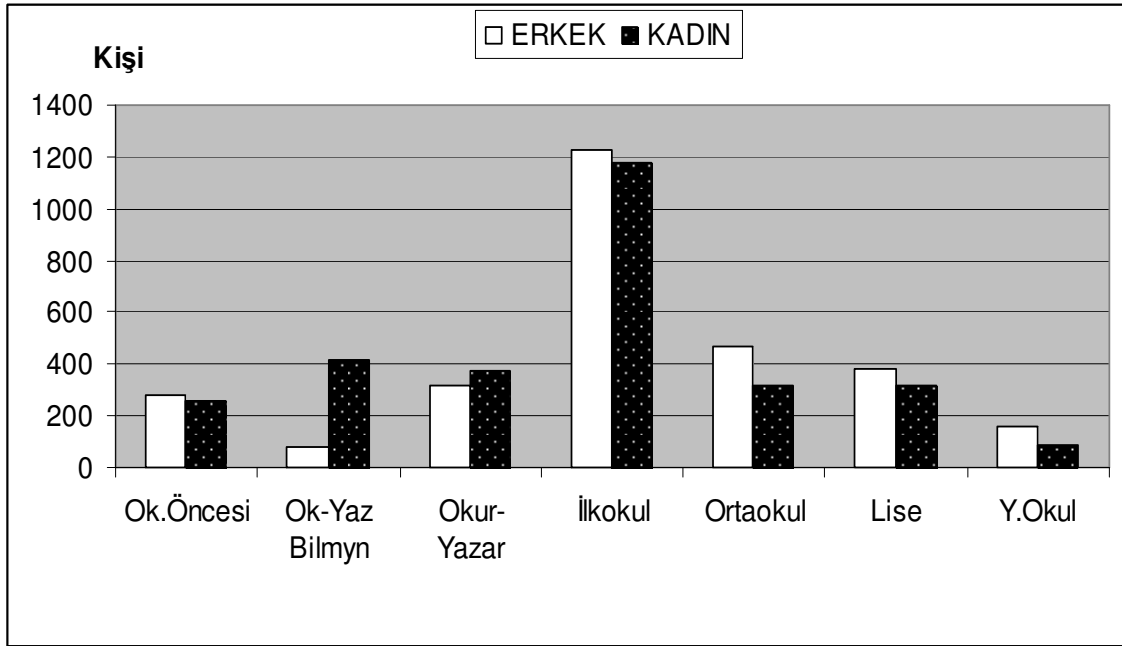
Okul öncesi eğitim veren Özel Sabiha Gökçen Anaokulu 2000 yılında eğitim ve öğretime başlamış olup 43 Öğrenci eğitim-öğretim görmüştür. (21 erkek, 22 kız öğrenci) Bunun dışında Zafer İlköğretim Okulunda bulunan anasınıfında 20 öğrenci (10 erkek, 10 kız), Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulunda da 25 öğrenci eğitim-öğretim görmüştür. Aynı dönemde ilköğretime devam eden toplam 971 öğrencinin % 51,8 'ini (501 Öğrenci) erkek, geriye kalan % 48,2 'sini de (468 öğrenci) kız öğrenciler oluşturuyordu. Yörede, sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlamak ve şehir ekonomisine katkı sağlamak amacıyla 1995–1996 eğitim-öğretim yılında Adnan Menderes Üniversitesine bağlı bir meslek yüksekokulu açılmıştır.

Tablo 17.Sultanhisar İlçe Merkezinde Nüfusun Eğitim Durumu (2007)

	Okul öncesi	Okuma-Yazma Bilmeyen	Okur-Yazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Y.Okul
Erkek	282	82	313	1230	469	384	160
Kadın	260	418	374	1177	315	314	89
Toplam	542	500	687	2407	784	698	249
%	9,2	8,5	11,7	41	13,3	12	4,3

Kaynak: Sultanhisar Sağlık Ocağı Verilerinden

İlk yıllarda kendisine ait binası ve arazisi bulunmadığı için İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünün tahsis ettiği geçici binalarda eğitim-öğretime başlamıştır. 1998 yılında ilçede bulunan ve kullanılmayan Tekel bina ve deposunun arazisiyle birlikte satın alınmasıyla, kendisine ait bina ve araziye kavuşmuş, tadilat ve onarım çalışmalarının tamamlanmasıyla birlikte bir yüksekokulun bütün ihtiyaçlarını karşılayan modern laboratuvar, derslik ve sosyal tesislere sahip olmuştur.

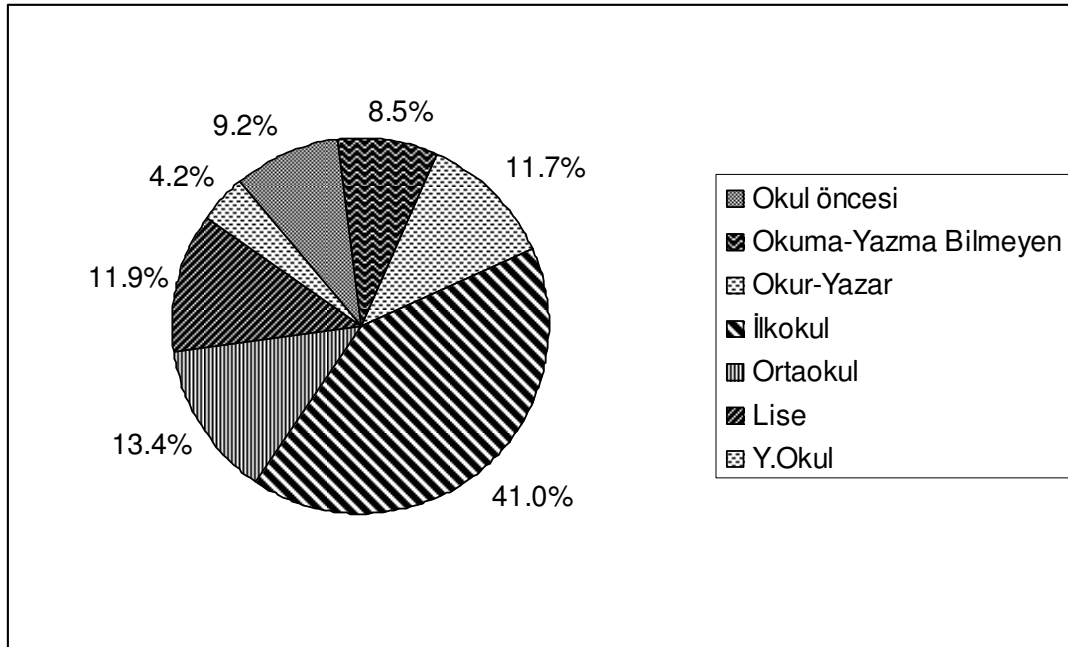

Şekil 11. Sultanhisar İlçesi'nde Nüfusun Eğitim Durumu (2007)

Günümüzde, Fidan ve fidecilik programı, Seracılık programı, Seracılık ve süs bitkileri Yetiştiriciliği Programı, Tohumculuk Programı, Hasat Sonrası Teknolojisi Programı, Kuaförlük Programı, Tarımsal İşletmecilik Programı ve Tarımsal Pazarlama Programı bölümlerinde öğrenci yetiştirilmektedir. 2007 yılında okuldaki 8 bölümde, toplam 29 akademik personel görev yapıyordu. Araştırma sahasındaki sağlık ocaklarının 2007 yılında yapmış oldukları çalışmalardan elde edilen verilere göre, ilçedeki okuma-yazma oranı % 91,5 'tir. Okuma ve yazma bilmeyenler % 8,5 'tir. Toplam nüfusun % 9,2 'sini henüz okuma-yazma çağına olmayanlar, % 11,7 'sini de sadece okuma-yazma bilenler oluşturuyordu. Öğrenim düzeyi olarak en fazla oran % 41 ile ilkokullara aittir.

Araştırma sahasında okuma-yazma bilen kadın sayısı, erkek sayısından daha fazladır. Ancak bu durum kadınların eğitime daha çok önem verildiği anlamına gelmez. Aksine erkekler daha üst seviyede eğitim aldığından bu bölümdeki sayıları az olarak görülmektedir. Lise mezunlarının oranı % 12 kadardır. Yükseköğrenim yapan 249 kişi ise, sadece % 4,3 gibi küçük bir orana sahiptir. Söz konusu verilerden Sultanhisar İlçe merkezi nüfusunun eğitim seviyesinin pek yüksek olmadığı ortaya

çıkılmaktadır. Nitekim lise ve yüksekokul mezunu nüfusun oranı, ilkokul ve ortaokul mezunlarına göre daha düşüktür.

Şekil 12. Sultanhisar İlçe Merkezi Nüfusunun Eğitim Durumuna Göre Dağılımı (2007)

İlçe merkezindeki halk eğitim merkezinde biçki-dikiş, makine nakışı gibi el sanatları alanında kurslar düzenlenmektedir. 1973 yılında hizmete açılan halk eğitim merkezinde, 2003–2004 eğitim-öğretim yılından itibaren 33 adet kurs açılmıştır. 1 Müdür, 1 Müdür Yardımcısı, 1 Memur ve 1 Hizmetli ile faaliyetine devam etmektedir. Kurslar sayesinde öğrencilerin kültür düzeyleri arttırılmakta ve kültürel özellikleri de yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte meslek yüksekokulunun açılması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması yörenin kültürel ve ekonomik yönden gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

İlkokuldan sonra kadın eğitim düzeyi gittikçe azalmaktadır. Ortaokuldan mezun olan kadın sayısı erkeklere oranla % 40,1, liseden mezun olan kadın sayısı ise erkeklerin % 44,9'una tekabül etmektedir. Üniversite düzeyinde de erkekler % 64,2 oranla kadınlardan daha fazla eğitim almıştır. Erkeklerin kadınlara nazaran eğitim seviyesinin yüksek olmasının en önemli nedeni ise, yakın zamana kadar, geleneksel etkilerle kız

çocuklarının okutulmamasıdır. Ancak günümüzde bu anlayış giderek terk edilmektedir. İlçede herhangi bir eğitim kurumundan mezun olanların oranına bakıldığında üniversite mezunlarının oldukça az olduğu görülmektedir. Nitekim 2007 yılı itibari ile üniversite bitirenlerin sayısı 249 kişidir. Bu miktar, nüfusun ancak % 4,3'ünü, oluşturmaktadır.

Sahada cinsiyet açısından erkeklerin eğitimine daha fazla önem verilmektedir. Ayrıca Sultanhisar İlçesi'ndeki nüfusun eğitimi genel olarak değerlendirildiğinde eğitimin ilkökul düzeyinde yüksek olmasına karşın, orta, lise ve özellikle de üniversite eğitimi düzeyinde düşük bir durumda olduğu görülmektedir.

D) Aile Büyüklükleri

Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri ile ilgili kriterlerden birini de, aile büyüklükleri oluşturmaktadır.⁴¹ Araştırma sahasının genelinde çekirdek aile tipi görülmektedir. Araştırma sahasında, 2007 yılına itibariyle belediye ve sağlık ocakları verilerine göre 1683 hane bulunuyordu. 2007 yılı genel nüfus sayımı sonucuna göre yörede yaşayan insan sayısı da 5975 kişidir. Buna göre ilçe merkezindeki ortalama aile büyüklüğü 3,5 kişidir. Bu da genel olarak 1 ailenin anne-baba ve 2 çocuktan oluştuğunu göstermektedir. İlçede ataerkil aile sayısının az olduğunu söylemek mümkündür. Var olan ataerkil aileler de yapmış olduğumuz tespitlere göre geleneklerin daha fazla hissedildiği kırsal kesimde görülmektedir.

Ülkemizde sosyal ve ekonomik amaçlı yapılan araştırmalarda ülke ortalaması olan 5,5 kişilik aile büyüklüğü esas alınmaktadır.⁴² Fakat bu değer tek başına pek fazla bir anlam ifade etmez. Çünkü ülkemizdeki coğrafi bölgeler arasında aile büyüklükleri bakımından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, batı illerimizde aile büyüklüğü sayısı az iken, doğu illerimizde bu rakamın daha fazla olduğu görülmektedir. Söz konusu bu farklılıklar, yörenin kendi sınırları içerisinde ve bulunduğu bölge arasında da mevcuttur.

Nüfus yapısında, aile büyüklüklerinin az veya çok olması ailelerin sosyal ve ekonomik özellikleri ile yakından ilgilidir.⁴³ Son yıllarda yörede ailelerin ekonomik

⁴¹ YAZICI, s. 76.)

⁴² DOĞANAY H., Türkiye Beşeri Coğrafyası,(Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. No: 2982, İstanbul

⁴³ Doğanay, 1997, a.g.e., s. 163

durumlarının iyileşmesine bağlı olarak, çekirdek tipi aile giderek yaygınlaşmaktadır. Geçmiş yıllarda anne, baba ve çocukların yanı sıra aynı meskende diğer yakın akrabalarla beraber oturulurken, günümüzde ise, yeni evlenen bireyler ayrı konutlara taşınarak aile büyüklüğü sayısının azalmasında etkili olmuşlardır.

Günümüzde, ilçe merkezindeki ailelerin sahip olduğu çocuk sayısı giderek azalmaktadır. Kuşkusuz bunun en önemli nedeni, eğitim seviyesinin yükselmesidir. Diğer yandan anne ve çocuk sağlığı konularındaki gelişmeler de aile büyüklüğü sayısının giderek düşmesinde etkili olmaktadır.

E) Nüfusun Dağılışı ve Yoğunlukları

Genel olarak ilçede nüfusun dağılışını etkileyen temel faktör su kaynaklarıdır. Su kaynaklarının bol olduğu yerler aynı zamanda nüfusun da çok olduğu yerler iken su kaynaklarının az ve buna bağlı olarak da kuru tarım tekniklerinin yaygın olarak uygulandığı yerler ise sahada nüfusun az olduğu yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toprak ve nüfus sayısı arasındaki ilgi derecesini ortaya koyan en açık göstergelerden biri de, nüfus yoğunluklarıdır.⁴⁴ Uygulanış metodu bakımından "aritmetik, fizyolojik ve tarımsal nüfus yoğunlukları" diye, başlıca üç tip nüfus yoğunluk hesaplama metodu vardır.⁴⁵ Sınırları belli bir sahada yaşayan toplam nüfusun, o sahanın yüzölçümüne bölünmesiyle en basit nüfus yoğunluğu kavramı olan "Aritmetik Nüfus Yoğunluğu" elde edilmektedir.⁴⁶ Buna göre, yüzölçümü yaklaşık 267 km². olan araştırma sahasında 2007 yılı itibarıyla 5975 kişi yaşamaktaydı. Buna göre araştırma sahası matematiksel nüfus yoğunluğu değerinin, km²'ye 22,3 kişi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu değer Türkiye ortalamasının çok gerisindedir. Nitekim 2007 yılında ülkemiz genelinde km² ye 91,1 kişi⁴⁷ düşüyordu.

Nüfus dağılışı konusunda genel bir fikir vermekle beraber matematiksel nüfus yoğunluk değeri, toprak ve nüfus miktarı arasındaki ilişki değerini ortaya koymak bakımından pek güvenilir sonuçlar vermemektedir. Çünkü bu yoğunluk hesaplamasında

⁴⁴ DOGANAY, s. 210.

⁴⁵ TANOGLU, s. 51, 64.

⁴⁶ GÜMÜS Ergin, Türkiye'nin Nüfusu, Anadolu Üniv. Açık Öğretim Fakültesi, Eskişehir, <http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite06.pdf> (04.04.2007)

⁴⁷ 2007 Genel Nüfus Sayımı sonucuna ve ülkemizin izdüsüm alanına (774.815 km²) göre hesaplanmıştır.

nüfus ile geçim kaynakları arasında bir ilişki kurulmadığı gibi, nüfusun araziye eşit dağıldığı da var sayılmaktadır. Oysa yeryüzünde bu şekil bir nüfus dağılım düzeninin gerçekleşmesi mümkün değildir. Bu nedenle daha az yanıltıcı sonuçlar veren ve tarım alanları ile toplam nüfus arasındaki orantıya dayanan “fizyolojik nüfus yoğunluğu” metodunun ele alınması uygun olacaktır.⁴⁸

Fizyolojik yoğunluk, nüfusun ekilip biçilebilen, sebze ve meyve üretimi amacıyla ekimi-dikimi yapılmış tarım alanlarına bölünmesi ile elde edilen yoğunluk hesabıdır. Buna göre sahadaki tarım arazileri, bahçeler ve meyvelik alanların yüzölçümü 166 km.² ve 2007 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre de nüfusu da 5975 kişi olduğuna göre, fizyolojik nüfus yoğunluğu 36 kişi /km.² olarak ortaya çıkmaktadır. Bu ise 2000 yılı ülkemiz fizyolojik nüfus yoğunluğu değerinden (km.²'ye 30,9 kişi)⁴⁹ yüksektir. Ancak sahadaki nüfusun tamamının geçimini tarımdan sağlıyormuş gibi gösteren bu yöntemin de sakıncaları bulunmaktadır.

Matematik ve fizyolojik yoğunluk hesaplamalarının eksik olan bakış açısını, “tarımsal nüfus yoğunluğu” yöntemi ile genişletmek mümkündür. Bilindiği gibi bu yöntemde tarımdan geçimini sağlayan nüfus ile tarım arazileri birbirine oranlanmaktadır. Buna göre yaklaşık 166 km.² kadar tarım arazisi bulunan sahada, 2007 yılı İlçe Tarım Kredi Kooperatifine kayıtlı ortak sayısı kayıtlarında sahada tarım arazisi olan 475 çiftçi bulunduğu ve ilçedeki ortalama hane halkı sayısının 3,5 kişiden meydana geldiğine göre sahada 1,662 kişi geçimini tarımdan kazanmaktadır. Buna göre ilçenin tarımsal nüfus yoğunluk değeri 10 kişi/km.² dir. Bu oran ise 2007 yılı Türkiye ortalamasının (86,8 kişi/km.²)⁵⁰ oldukça altındadır. Bu durum tarım arazilerine göre tarımla uğraşan nüfusun az olduğunu göstermektedir. Gerçekten de sahada geniş arazilere sahip aileler bulunmaktadır. Bu arazi sahipleri işçi ihtiyaçlarını yakın çevreden sağlamak ve bunun sonucunda geçimini tarımdan sağlayan kişi sayısı da artmaktadır.

⁴⁸ YAZICI, s. 81.

⁴⁹ 2000 Genel Nüfus Sayımı sonucuna ve DİE, 2001 Genel Tarım Sayımı Köy Genel Bilgi Anketi'ne (Tarla, sebze- çiçek bahçeleri, nadas alanları, meyve ve diğer uzun ömürlü bitkiler toplam alanı esas alınarak: 2.195.939,7 km²) göre hesaplanmıştır.

⁵⁰ 2007 Genel Nüfus Sayımı (Tarımla Uğraşan Nüfus: 20.838.397) sonucuna ve ülkemizin tarım alanları toplamına (240.000 km²) göre hesaplanmıştır.

F) Nüfusun Beslenmesi ve Sağlık Durumu

Sultanhisar ilçe merkezi ekonomik bakımdan çevresindeki Atça ve Salâvatlı için bir pazar durumundadır. Araştırma sahası, tarım ürünlerinin pazarlamasının yanı sıra, toptan ve perakende ticaretin geliştiği, eğitim, sağlık, idari hizmetler ve yol boyu yerleşim alanı olması dolayısıyla özellikle ulaşım gibi tarım dışındaki üretim ve onarım faaliyetlerinin yürütüldüğü bir merkez özelliğindedir. Yöre halkı yakın yıllara kadar şehirde, sanayi ve hizmet sektörünün şu andaki kadar gelişmemiş olması nedeniyle geçimini daha çok tarımsal faaliyetlerden sağlamıştır. Ancak günümüzde sanayi ve hizmet sektörünün gelişmesine karşın tarımsal faaliyetlerin egemenliği devam etmektedir. Bu durumun sebebi, tarımsal alanların fazlalığı, Akdeniz İkliminin hüküm sürdüğü sahada çok sayıda ürünün yetiştirilebilmesi ve özellikle sanayi bitkilerinin bu üretim içerisinde ailelere getirisinin yüksek olmasıdır. Bunun yanında herhangi bir araziye sahip olmayanlar da, arazi sahiplerinin yanında yevmiye karşılığı çalışarak aile bütçesine katkı sağlamaktadırlar.

İlçe merkezindeki aileler ihtiyacı olan temel besin kaynaklarını daha çok satın almak yoluyla karşılamaktadır. İlçe merkezinde Cuma günleri kurulan pazarda daha çok Sultanhisar merkez ve köylerinde yetiştirilen sebze ve meyveler satılmaktadır. Sultanhisar ilçesinde içme suyu şebekesi yeterlidir. Şehrin su ihtiyacı, yeraltı suları ve ilçe sınırları içinde bulunan Ovacık Yaylasındaki kaynaklardan sağlanmaktadır. Kurtuluş Mahallesinde yapılan depoda toplanan su, gerekli işlemlerden geçirilerek içme suyu şebekesine verilmektedir.

Şehir merkezinde bir sağlık ocağı mevcuttur. Sağlık ocağında normal poliklinik hizmetlerinin yanı sıra, çocukların aşılanma işleri ile mahalle ve köylerde oturan öğrencilerin genel sağlık taramaları da yapılmaktadır. Anne ve çocuk sağlığı ile aile planlaması birimlerinde, konuyla ilgili çalışmalar yapılarak, ailelere aydınlatıcı bilgiler verilmektedir. Yörede yatarak tedavi görmesi gereken hastalar, Aydın veya Nazilli'ye sevk edilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YERLEŞME ÖZELLİKLERİ

I.YERLEŞMENİN TARİHİ GELİŞİMİ

Sultanhisar İlçesi, antik çağdan bugüne doğal yapısıyla insanlığın ilgisini çeken önemli yerleşim alanlarından biri olmuştur. Özgün ekolojik yapısı “Dağlarından yağ, ovalarından bal akar”deyişi ile tanımlanmıştır.⁵¹ Sultanhisar İlçesinin ilk yerleşik sakinlerinin kimler olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, 1270 yılında Selçuklular tarafından kurulduğu tespit edilmiştir. Yöre 1270–1307 yılları arasında Menteşeoğulları, 1370–1390 yılları arasında Aydınoğulları, 1390–1922 yılları arasında Osmanlı dönemini yaşamıştır. Sultanhisar, Aydınoğulları beyliğinden(1300–1403) Aydın Bey’in kızı Nilüfer Sultan’ın hisarıdır. Bu ilçe onun eseri olduğundan dolayı “Sultanhisar” olarak adlandırılmıştır.⁵²

Foto 1: Nysa Tiyatrosu

Sultanhisar ilk olarak, şehrin hemen kuzeyindeki Nysa antik kentinin bulunduğu yerde kurulmuştur. Karia Bölgesinin önemli merkezlerinden biri olan Nysa, dar bir boğazın iki yanında kurulmuş antik bir kenttir. Arazinin topografik yapısına uygun

⁵¹ http://www.cedgm.gov.tr/icd_raporlari/aydinicd2003.pdf

⁵² http://www.sultanhisar.gov.tr/index_dosyalar/Page497.htm

olarak kentteki yapılar, meydan ve sokaklar, tonozlu altyapılarla desteklenerek inşa edilmişlerdir.

Antik çağlardaki kentsel planlama açısından mimarideki bu ustalık önemli ve etkileyicidir. Nysa antik kenti Athymbra adlı eski bir yerleşmenin yerinde M.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısında Suriye kralı Seleukos'un oğlu 1. Anticchos tarafından kurulmuştur.

Nysa, özellikle Anadolu'daki Roma egemenliği döneminde çok gelişmiş ve kültür yönünden de oldukça ileri gitmiş bir antik kendir. Ünlü coğrafyacı ve gezgin Amasyalı Strabon (M.Ö. 63-M.S. 21) Nysa' da eğitim görmüştür.⁵³ Nysa'nın kalıntıları oldukça zengindir. Yapıların büyük çoğunluğu günümüze kadar iyi bir şekilde korunmuştur. Bu yapıların pek çoğunun Roma İmparatorluk devrinde genişletildikleri ve değişikliğe uğratıldıkları anlaşılmaktadır.

Foto 2: Nysa Agoradan Bir Görünüm

⁵³ <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=177707>

Nysa antik kenti Sultanhisar'ın 3 km. kuzeyinde bulunmaktadır. Antik kentin bugün görülebilen surları Bizans döneminden kalan surlardır. Helenistik devre ait olan surların izleri ise bugün kaybolmuş durumdadır.

Kentin Stadyumu derenin her iki yamacı üzerine inşa edilmiştir. Zamanında her iki ucunda kavisli olan Stadyumun oturma yerleri, sel suları ile tamamen tahrip olmuş durumdadır.

Tiyatronun güneyindeki meydanın altında tonozlarla örtülü olarak yapılmış 150 m. uzunluğundaki tünel, Strabon'un da değindiği gizli bir yeraltı geçididir. Bu tünel aynı zamanda üstteki Mesogis (Bugünkü Malgaç) dağından akan sular için bir kanal işlevini görüyordu.

Foto 3: Nysa Antik kentinden Bir Görünüm

Nysa, daha önce de değindiğimiz gibi Eskiçağ'da özellikle eğitim alanında ünlü olan bir kentti ve Strabon da bu kentte eğitim görmüştür. Strabon'a göre Nysa, Mora yarımadasından gelen Athymbros, Athymbrados ve Hydrelos adlı üç kardeş tarafından kurulan üç ayrı küçük yerleşmenin sonradan büyük bir kent halinde birleşmesi ile oluşmuştur. Athymbros da bu yeni kentin kurucusu olarak anılmıştır. Bu nedenle antik

kent başlangıçta Athymbra olarak adlandırılmış ve zaman zaman da Antiocheia olarak tanınmıştır. Kentin adının M.Ö. 2. yüzyılın başlarında Nysa olduğu bilinmektedir. Strabon, Nysa'yı hızla akan ve derin bir boğaz oluşturan ırmakla ortasından ikiye bölünmüş bir tür çifte kent olarak tanımlamaktadır.

Nysa'nın tarihi konusunda çok şey bilinmemektedir. Bununla birlikte, Seleukosların Anadolu'da kurdukları askeri koloniler halindeki kentlerin yanında, küçük yerleşmelerin, birleşme yoluyla tek bir sivil kent halinde oluşturdukları kent kurma politikasına uygun bir şekilde kurulmuş olan Nysa'nın, Kral III. Antiochos (M.Ö. 223–187) tarafından ele geçirildikten sonra sığınma hakkı istenilen bir kent olma ayrıcalığını elde ettiği bilinmektedir. Kentin asıl gelişmesi ise özellikle Roma İmparatorluk çağı içerisinde, Strabon'un ölümünden sonraki dönemdedir.

Foto 4: Şehrin Kuzeybatı Yönünden Bir Görünüş

Milattan sonraki ilk 3 yüzyılda yani Roma İmparatorluk çağı içerisinde Nysa'da neler olduğu konusunda çok fazla bir bilgi elde edilememiştir. Kent 12. Yüzyılda Selçukluların yönetimi altına geçmiş, ancak kısa bir süre sonra yine Bizanslıların hâkimiyeti altına girmiştir. Daha sonra kent, Mentешеoğulları tarafından ele geçirilmiştir. Nysa'nın 1402 yılında Timurleng tarafından istila edilmesinden sonra kent

yavaş yavaş önemini kaybetmiştir. Kentte bugün görülen kalıntıların büyük çoğunluğu Roma ve Bizans çağlarına aittir.⁵⁴

Sultanhisar XIX. yüzyılın sonlarında Nazilli ilçesine bağlı iken, 1919–1922 yılları arasında kadar zaman zaman el değiştirerek Yunan işgalinde kalmıştır. İşgale direnişte ve Kuvva-i Milliye hareketinin oluşmasında efelerin büyük yararı olmuştur. Adına türküler yakılan, öyküleri dilden dile dolaşan Yörük Ali Efe Sultanhisarlıdır. Yörük Ali Efe Yunan askerlerine karşı baskınlar düzenlemiştir. Kurtuluş Savaşının kazanılması ile 5 Eylül 1922’de Sultanhisar Yunan işgalinden kurtulmuştur. 1922–1958 yılları arasında Nazilli ilçesine bağlı olan Sultanhisar, 1958 yılından sonra ilçe konumuna getirilmiştir.

II. YERLEŞME ŞEKİLLERİ

Nüfus, yerleşme şekillerinin ayrılmasında, üzerinde çok durulmuş olan bir kır-şehir ayırımı kriteridir. Ülkemizde 442 sayılı Köy Kanunu, ancak 2000'den fazla nüfuslu yerleşmeleri şehir kabul eder. Oysa nüfusu 2000'i çok aşan, ancak fonksiyonları bakımından şehrsel karakter kazanmamış hayli yerleşme birimimiz vardır. Bu nedenle pek çok araştırmacının, ortak kanısı, ülkemiz için 10.000 kişilik sınırın kır-şehir ayırımında alt limit olabileceği yönündedir. Nüfus kriteri pratik olması ve karşılaştırma imkânı sağlaması bakımından sık kullanılmaktadır.⁵⁵ Buna göre sahada nüfus açısından kent niteliği taşıyan tek yerleşme ilçe merkezidir.

Coğrafi açıdan genel bir ifadeyle yerleşme kırsal ve kentsel olmak üzere iki kısımda incelenmektedir. Yerleşme faaliyetlerinin iki kısımda incelenmesiyle birlikte her iki yerleşme şekli, birbirine bağlı ve birbirini sürekli destekler bir mahiyet teşkil eder. İnsanlar ne şekilde yerleşmiş bulunursa bulunsunlar beslenme ve diğer ihtiyaçları zoruyla daima yerleştikleri ve ihtiyaçlarını karşılayan yere ve çevresine az çok bağlıdır. İnşa ettikleri mesken şekillerinde olduğu kadar, yerleşme alanının seçilmesinde, yerleşmenin teşekkülünde, şeklinde ve gelişmesinde bu yer ve çevre coğrafi şartların

⁵⁴ <http://www.geocities.com/sultanhisar2000/Nysa/nysa.htm>

⁵⁵ Ergin GÜMÜS, “Türkiye’de Yerleşme”, Anadolu Üniv. Açık Öğretim Fakültesi s. 107 (<http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite07.pdf>–11.05.2007

etkisi altındadır.⁵⁶ Sultanhisar İlçesi'nde yerleşmelerin büyük çoğunluğu ise kırsal yerleşme karakterindedir. Sahada çeşitli kriterler açısından kent niteliği taşıyan sadece ilçe merkezi ve Atça Beldesi bulunmaktadır. İlçenin toplam nüfusu 2007 yılı nüfus sayımına göre 21.446'dır. Bu nüfusun ancak 5.975'sinin ilçe merkezinde ikamet ettiği düşünülürse, toplam nüfusun %72,1'i (15.471) kırsal nüfusu oluşturmaktadır.

Foto 5. Şehrin Kuzeyinden Bir Görünüş

Şehir, resmi ve hususi binaları, cadde ve sokakları, parkları vs ile insan topluluklarının coğrafi peyzaj üzerinde hak ettikleri beşeri tesis olup çevresiyle bir bütünlük oluşturan yerleşim alanlarıdır.⁵⁷ Şehri mevcut durumuyla ayakta tutan, başka bir ifade ile diğer fonksiyonları güçlendiren başlıca faktör yönetim fonksiyonudur. İdari açıdan belli bir sahada yayılmış bulunan çeşitli yerleşmelerin kendisine bağlı bulunduğu şehir, bir merkezî yer özelliği kazanır. Bu merkezîyet, yönetim sınırları içerisindeki çeşitli kamu hizmetlerini sürdüren kuruluşların şehirde olmasından kaynaklanır.

⁵⁶ Ali TANOGLU, Nüfus ve Yerleşme, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1966, s. 211–212

⁵⁷ Süha GÖNEY, Şehir Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1955, s. 1

Böylece, bazı hizmetlerden faydalanmak isteyen yönetim sınırları içerisindeki nüfus, hizmet verebilecek kuruluşların bulunduğu şehre gelmek zorunda kalır.⁵⁸

Şehirlerde insanların çeşitli ihtiyaçlarına binaen ortaya çıkan ve gelişen farklı fonksiyon alanları meydana gelmiştir. Bunlar; resmi kurumlar, ticaret alanları, eğitim kurumları, spor tesisleri, sanayi bölgeleri, dini kurumlar, yerleşim alanları ile park ve bahçelerdir. Sultanhisar ilçe merkezinde şehir içi arazi kullanım durumu incelendiğinde çeşitli fonksiyon alanlarının olduğu görülmektedir. Ancak fonksiyon alanlarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. Nitekim ilçe merkezinde bazı fonksiyon alanlarının iç içe geçtiği yerler bulunmaktadır. Bu nedenle fonksiyon alanının en belirgin olduğu duruma bakılarak bir sınıflama yapılmaya çalışılmıştır. İlçede en fazla fonksiyon alanına sahip olan barınma işlevi gören mesken alanlarıdır. Meskenler daha çok ana caddeler boyunca ve merkezdeki ticaret alanlarının çevresinde yoğunlaşmaktadır.

III. YERLEŞMENİN DOKUSU VE STRÜKTÜRAL GELİŞME

Sultanhisar şehrinin kuruluş yerinin seçiminde topografik yapının etkili olduğu söylenebilir. Nysa antik kentinin bulunduğu yer, engebeli bir vadi içerisinde yer aldığından şehrin yatay büyümesinde sorunlar yaşanmıştır. Nysa'nın hemen güneyindeki modern Sultanhisar'da ise, arazinin nispeten düz olması, şehrin planlı bir şekilde gelişmesini teşvik etmiştir. Arazinin yerleşmeye elverişli olması nedeniyle konutların çoğunluğu bahçeli ev tarzındadır.

Şehrin günümüze yakın dönemlerde gelişmesinde, özellikle tarım alanlarının etkili olduğu görülür. İlçe merkezinin güneyinde yapılaşmanın sınırlandırılmasının nedeni, tarım alanlarının varlığıdır. Bu alanda Büyük Menderes Nehri kenarları boyunca verimli alüvyal topraklar yer almaktadır. Diğer yandan taban suyu seviyesinin de oldukça yüksek olduğu bu kesimde zemin konut yapmak için oldukça elverişsizdir. Bu nedenle söz konusu sahalarda daha çok artezyenlerden çekilen su ile sulamalı tarım yapılmaktadır. Bu nedenle şehrin yatay büyümesinde fiziki coğrafya koşullarından kaynaklanan bazı sorunlar bulunmaktadır.

⁵⁸ Eren YÜRÜDÜR, İhsan BULUT, Tarihte ve Günümüzde Şebinkarahisar Şehri, <http://www.sebinkarahisar.bel.tr/default.aspxpid= 31479 &nid= 17691-24.05.2007>

Fizyonomik bakımdan Sultanhisar ilçe merkezinde bina yoğunluğu merkezden çevreye doğru artmaktadır. Özellikle doğu illerinden yapılan göçler ve nüfusun olağan artışı ile birlikte şehir merkezi çevresinde yapılaşmalar artmaktadır. Fakat bu durum daha çok batıya yani Salavatlı'ya doğru olmaktadır. Bunun sebebi, şehrin güneyinde Büyük Menderes nehrinin kenar kesimlerinde tarım alanlarının bulunması ve taban suyu seviyesinin yüksek olması, şehrin doğusunda Malgaç Çayı'nın sanki bir sınır gibi algılanması ve çayın diğer tarafının tarımsal faaliyetler için kullanılması, şehrin kuzeyinde ise Aydın Dağlarının doğal bir set oluşturmasıdır. Bu durumda şehrin batıya dönük yüzünde yapılaşmaların daha yeni ve diğer yönlere göre daha fazla olduğu söylenebilir.

Şehir merkezi içerisinde çok küçük mahalle araları hariç, yolların hepsi asfaltlanmış ve kaldırım yapımı tamamlanmıştır. Yeni imara açılan alanlar dışında, herhangi bir altyapı problemi yoktur.

IV. ŞEHİR İÇİ ARAZİ KULLANIMI

Sultanhisar şehir merkezinde yer alan konutların, fonksiyonlarına göre dağılımı incelendiğinde bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Söz konusu farklılıkların en belirginini idari birimlerin belli alanlarda toplanmasıdır. Sultanhisar belediyesi imar kullanım planına göre mahalleler birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılmamıştır. Mahalleler birbirlerine çok yakındır. Nitekim ilçe genelinde toplu bir yerleşme dokusu hâkimdir. Bunun en önemli nedeni arazinin elverişli ve su kaynaklarının belirli alanlarda bulunmasıdır. Aile konutları her mahallede en fazla oranı teşkil etmektedir.

A) Konut Alanları

Konut, insanların çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla inşa etmiş oldukları yapılardır. Coğrafi açıdan köydeki en basit meskenlerden, şehirdeki en modern binalara kadar bütün yapılar mesken olarak ele alınmaktadır.⁵⁹

⁵⁹ Bedriye DENKER (TOLUN), Yerleşme Coğrafyası (Kır Yerleşmeleri), (İst.Üniv. Yay. No: 2275, İstanbul, 1977), S.59-60.

Araştırma sahasındaki konutların önemli bir bölümünü aile konutları oluşturmaktadır. Söz konusu konutların en fazla yoğunluk gösterdiği mahalleler, Kurtuluş ve Zafer mahalleleridir. Bu kesimler, şehrin kuruluşundan sonra ekonomik gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkan arsa ve konut ihtiyacının önemli bir bölümünün karşılandığı alanlardır.

Yapılarda modern bir şehir planlaması göze çarpmaktadır. Nitekim evler birbirine yakın olup cadde boyunca uzanmaktadır. Caddeler arasındaki yolların büyük bir bölümü asfaltlanmıştır. Şehir merkezinde konutların yaklaşık olarak % 80'i aile konutudur. Geriye kalan % 20'lik bölümü ise ticari, idari ve sosyal amaçlı konutlar oluşturmaktadır. Söz konusu bu meskenler, aile konutları gibi belli bir alanda yoğunlaşmamış olup, mahalleler arasına dağılmış durumdadır. Bunun yanında tarihi öneme sahip evler de bulunmakta olup, bu evler koruma altına alınmıştır.

B) Ticaret Ve Sanayi Alanları

İlçe merkezindeki ticari faaliyetler, Zafer ve Kurtuluş Mahallelerinde yoğunlaşmıştır. İşyerlerinin geneli Atatürk Caddesi boyunca ve arka kesimlerinde yer almaktadır. Ticari aktivitenin oldukça fazla olduğu bu alanlarda, işyeri sayısı oldukça fazladır. Nitekim söz konusu sahalarda toplam konut sayısının yarısından fazlasını (%70) işyerleri oluşturmaktadır.

Ticari işyerlerinin diğer mahallelerdeki dağılımı ise dengelidir. Bu kesimlerdeki ticari konutlar, genellikle mahalle halkının günlük ihtiyacını sağladığı ana caddeler üzerinde kurulmuş olan küçük ölçekli market, kahvehane, berber ve fırıncı gibi esnaf dükkânlarından meydana gelmektedir.

C) Yönetim Alanları

Araştırma sahasındaki yönetim alanları, tıpkı ticari işyerlerinde olduğu gibi belirli bir alanda yoğunlaşmıştır. Kaymakamlık, İlçe Milli Eğitim, İlçe Tarım, Mal Müdürlüğü, Tapu Müdürlüğü gibi idari birimler Zafer mahallesinde yer almaktadır. P.T.T., Maliye, Özel İdare, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Müdürlükleri ile Sultanhisar Belediyesi hizmet binası da aynı mahalle sınırları içerisinde fakat farklı

mevkilerde bulunmaktadır. Şehir merkezindeki eğitim fonksiyon alanları da, toplu bir yerleşme göstermemektedir. Yasemin Lütfiye Lisesi Zafer mahallesinde bulunmaktadır. İlköğretim okulları ise, her mahallede bulunmaktadır. Şehrin kuruluş ve günümüzdeki planlama çalışmalarında, yeşil alan ve parklara oldukça önem verilmiştir. Bu nedenle her mahallede park ve yeşil alanlara rastlamak mümkündür.

V. KONUTLAR

A) Coğrafi Çevre Koşulları Ve Konutlar

İnsanların yeme içmeden sonra en temel ve karşılanması gereken ihtiyacı barınmadır. Bu amaçla geçmişten günümüze büyük değişiklikler geçirmiş olan meskenlerin inşasında en önemli etkenlerden biri hiç kuskusuz coğrafi faktörlerdir. Nitekim çağlar boyunca çevrede bulunan taş, toprak ve bitki örtüsü gibi coğrafi yapı malzemeleri meskenlerde büyük ölçüde kullanılmaktadır. Günümüzde sahada kullanılan yapı malzemeleri incelendiğinde, özellikle basit ve geleneksel meskenlerde çevrede bulunan coğrafi yapı elemanlarının büyük ölçüde etkisi görülmektedir. Bununla birlikte ekonomik bakımdan halkın gelir seviyesinin yükselmesi de mesken tipleri ve inşa tarzı üzerinde etkisini göstermiştir. Nitekim ilçedeki meskenlerin planlı yapılaşması ve genellikle çağdaş yapı malzemeleri (çimento, tuğla, kiremit gibi) kullanılmış olması bunun en önemli göstergesidir. Sahadaki tüm yerleşim birimlerinde meskenler toplu bir haldedir. Bunda sahanın sade bir topografya üzerinde bulunması etkili olmuştur.

Doğal çevrenin konutlara olan etkileri en iyi yapı malzemeleri üzerinde gözlenebilir. Konutlar, şekli, yapı malzemeleri ve yapılış tarzı ile içinde bulunduğu coğrafi koşulların etkilerini taşır ve bu koşulları en iyi şekilde sergiler. Bu bakımdan coğrafi çevreye uyum sağlayan ve bulunduğu çevrenin etkilerini en güzel yansıtan genellikle köy ve kasaba konutlarıdır.⁶⁰ Şehirde yapı malzemesinin çeşitliliği, konut şekillerinin de farklı olmasına neden olmuştur. Şehir merkezinde özellikle yaşlı evlerin inşasında devrin şartlarında, doğal çevrede bulunması kolay olan taş, toprak ve ahşap malzemelerden daha fazla yararlanılmıştır. Fakat doğal nüfus artışı ve göçler nedeniyle ihtiyaç duyulan evler artık betonarme tarzında inşa edildiğinden bu durumdaki ev sayısı

⁶⁰ TANOĞLU, 1966, a.g.e., s.216

ilçe geneline oranla oldukça azalmıştır. Bu değerlendirmeler ışığında Sultanhisar ilçe merkezinde genellikle betonarme bina tipinin yaygın olduğunu söyleyebiliriz.

Modern tip meskenler çağdaş yapı malzemeleri (çimento, tuğla, kiremit, gibi) kullanılarak inşa edilmişlerdir. Kamu kuruluşlarına ait hizmet binaları ve lojmanları, devlet tarafından yaptırılan afet konutlarının tamamı, ilçe merkezindeki halkın inşa ettiği evlerin genelini bu tip evler oluşturmaktadır. Meskenlerin içi ve dışı çimento harcı ile sıvanmıştır. Daha çok betonarme olarak inşa edilen bu meskenlerde, çatılar eğimli olup kiremitle örtülüdür. Banyo ve tuvalet standart olarak konuta dâhil edilmiştir.

Sahadaki modern meskenlerin geneli taş, tuğla veya briket avlu duvarı ile çevrili olup hemen hepsinin bahçesi bulunmaktadır. Bu evler çoğunlukla 1 veya 2 katlıdır. Ancak gelir durumu iyi olan aileler 4 veya 5 kata kadar ev yapmaktadırlar. Modern konutlarda eklentiler, çağdaş yapı malzemeleri kullanarak genellikle konuttan ayrı olarak inşa edilmiştir. Bu eklentiler garaj ve kömürlüktür. Çok katlı yapılan meskenlerde ise eklenti genellikle bulunmamaktadır. Bu evlerde eklentilerin yerini alt katta bulunan bir dükkân, ambar, garaj veya kömürlük almaktadır. Kamu kuruluşlarına ait bina ve lojmanlarda ise konut eklentisi bulunmamaktadır.

Modern tip evlerde coğrafi koşulların etkileri pek fazla görülmez. Taş, toprak yerine demir, çimento, kireç, tuğla gibi modern yapı malzemeleri kullanılmaktadır. Bugün için, ormanların fazla tahrip edilmesi ve kerestenin pahalı olması gibi etkenler, konutlarda ahşap malzeme kullanımını önemli oranda sınırlamıştır. Bu nedenle ahşap malzemedен daha çok yeni konutların iç donanımında yararlanılmaktadır.

Araştırma sahasında Akdeniz İkliminin hüküm sürmesi nedeniyle kışın sıcaklıklar çok düşmemektedir. Bunun neticesinde şehirdeki konutların duvarları çok soğuk bölgelerdeki gibi pek fazla kalın değildir. Ayrıca, yörede kar yağışlarına çok nadir rastlandığından, örtü malzemesi olarak, kiremit tercih edilmektedir. Konutların çatıları ise, genellikle her iki yöne eğimlidir.

Yerleşme alanı doğu-batı doğrultulu menderes vadisi graben oluşu içerisinde kurulduğundan doğu ve batı yönlü rüzgârlar daha etkindir. Bu sebeple çatıda bulunan bacaların yönleri, rüzgârdan etkilenmeyecek şekilde inşa edilmiştir. Evlerin kapıları rüzgârlardan korunmak amacıyla genelde güney yönlü olmakla beraber, meskenin kuruluş yerinin özelliğine göre farklı yönde de olabilmektedir.

Araştırma sahasında nüfusun artması konut ihtiyacının artmasına neden olmuştur. Konut ihtiyacının giderilebilmesi amacıyla tek katlı, bahçeli evler yıkılarak, yerlerine daha geniş, modern ve çok katlı binalar inşa edilmektedir. Halen hem ilçe merkezi hem de yakın çevresindeki yerleşim alanlarında inşa edilen konutların tamamı demir, çimento, tuğla gibi yapı malzemelerinin kullanıldığı betonarme binalardır. Çevrede bol bulunan taş, toprak ise, sadece temelde dolgu malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Foto 6: Sultanhisar Şehir Merkezinde Sit Korumasında Olan Bir Ev

B) Konut Tipleri, İnşa Şekli Ve Fonksiyonları

Konutlar yapılış tarzı, şekil ve fonksiyonları itibariyle bunları yaptıran insanlar gibi kısa ömürlü ve geçici olaylardır. Bir müddet sonra eskijenler yıkılır, fonksiyonları itibariyle önemini kaybeder, yerlerine yenileri yapılır.⁶¹ Araştırma sahasındaki konutlar da zamanla değişime uğramış, yerlerine daha modern ve çok katlı binalar inşa edilmiştir. Bu konutların en önemli özelliği, geniş, çok katlı ve yapı malzemesinin

⁶¹ TANOĞLU, 1966, a.g.e., s.216

demir, çimento, kireç, tuğla gibi modern yapı malzemeleri kullanılmış olmasıdır. Modern tip konutlarda oda sayıları kullanıma göre değişmektedir. Konutların geneli 100 m² kullanım alanına sahiptir. Yeni deprem yönetmeliğine bağlı olarak, yeni binalarda titiz bir işçilik göze çarpmaktadır. Ayrıca ses yalıtımı için asmolen, ısı yalıtımı için delikli tuğla, pencerelerde ise PVC kaplama malzemeleri tercih edilmektedir. Evlerin çatıları iki yana eğimlidir. Çatıda örtü malzemesi olarak kiremit kullanılmaktadır.

Şehirde toplu konutlardan başka, müstakil yeni tip konutlar da vardır. Bunların geneli yurtdışında çalışan vatandaşlarımızın yaptırmış oldukları değişik mimari tarzdaki evlerdir. Tek veya çok katlı olarak inşa edilen konutlarda, oda sayısı kişinin isteğine göre değişmektedir. Çatılar iki veya dört yana eğimli olup çoğunda su ısıtmak amacıyla kurulmuş güneş enerjisi sistemi bulunmaktadır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
EKONOMİK COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

I. GENEL ÖZELLİKLER

İnsanların yaşamlarını sürdürebilecek daha rahat bir ortama kavuşabilmeleri için yapmış oldukları etkinliklere, ekonomik faaliyetler denilmektedir. İnsanın hayatını kazanma faaliyeti olarak üretim, tüketim ve değişim gibi faaliyetler ekonomik coğrafyanın inceleme alanına girer.⁶² Her yerleşim merkezinin kendine özgü potansiyel kaynakları vardır. Önemli olan bu potansiyel kaynakların verimli bir şekilde değerlendirilmesidir. Söz konusu kaynakları değerlendirecek tesisler kurulmadığı sürece, yerleşme birimi idari bakımdan ilçe merkezi olsa bile, ekonomik açıdan dışa bağımlı olur. Ekonomik açıdan gelişemeyen bu yerlerden devamlı olarak dışarıya göçler meydana gelir.⁶³ Sultanhisar şehri, günümüzde modern altyapısı, çağdaş yapılaşma özelliği ile gelişen sanayi ve hizmet alanlarıyla gerçek bir şehir karakteri kazanmaya başlamıştır.

Araştırma sahasındaki nüfusun önemli bir kısmının geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. İkliminin, yeryüzü şekillerinin ve hidrografik faktörlerin uygun olması nedeniyle yörede ekonomik faaliyetler çok eski tarihlere dayanmaktadır. İlçe merkezinin hemen güneyinde bulunan verimli Büyük Menderes Ovası, geniş tarım alanları ile başlıca geçim kaynağını oluşturmaktadır.

Şehir Aydın-Denizli karayolu üzerinde kurulmuş bir yol boyu yerleşim alanıdır. Bu nedenle ulaşımın, şehir ekonomisinin gelişmesinde çok önemli bir yerinin olduğu söylenebilir. Sultanhisar şehrinin ekonomisinde termal turizm faktörü de son yıllarda yapılan çalışmalarla önem kazanmaya başlamıştır. Horst-graben sisteminin kesişme noktasında kurulmuş şehrin hemen kuzeyinden geçen fay hattı boyunca Jeotermal enerji çıkarma faaliyetleri devam etmektedir. Jeotermal enerjinin konut ısıtmadan, seracılığa, tekstile kadar birçok alanda kullanılabilmesi düşünüldüğünde, şehir ekonomisi için gelecekte çok önemli bir kaynak görevi göreceği açıktır.

⁶² Erol TÜMERTEKİN, İktisadi Coğrafya, (İst. Üniv. Edb. Fak. Yay. No: 1703, İstanbul, 1972), s.23

⁶³ Mustafa ÖZDEMİR, "Ayancık İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst., 1996), s. 116.

II. TARIMSAL FAALİYETLER

A) Tarım

Araştırma sahasının büyük bir kısmında sulama, gübreleme, ilaçlama vb. tarımsal etkinliklerde, modern tekniklerinden yararlanılmaktadır. Bunda ilçe sınırları dâhilindeki arazilerin yeryüzü şekillerinin sade olmasının etkisi büyüktür. Çünkü eğimli ve engebeli arazilerde modern tarım alet ve makinelerinin kullanımı genel olarak hayli zordur ve bu nedenle pek tercih edilmemektedir.

Sultanhisar ilçesinin ekonomisi tarıma dayalıdır. Nitekim aktif nüfusun % 90'ı geçimini tarımdan sağlamaktadır. Tarımsal faaliyetler Büyük Menderes Ovası üzerinde yapılmaktadır. Yapılan üretimin bir kısmı ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılarken, büyük bir kısmı ise gelir kaynağı olarak iç ve dış pazarlarda satılmaktadır.

Araştırma sahası ve çevresi iklim açısından yazın sıcak ve kurak, kışın ılık ve yağışlı tipik Akdeniz iklimi özelliği göstermektedir. Yöredeki en önemli tarım ürünü kapladığı alan ve üretim miktarı bakımından zeytindir.⁶⁴ Söz konusu ürün çok yıllık bir bitki olup, genellikle şehrin hemen kuzeyinde bulunan dağlık alanlarda yaygındır. Elde edilen ürün, hem yağ, hem de sofralık olarak ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamının yanında, iç ve dış pazarlara da gönderilmektedir. Sahada zeytin dışında pamuk, incir, mısır, çeşitli sebze ve meyveler de ekonomik değere sahip ürünlerdir.

Genel arazinin 166,010 dekarlık kısmını ekili-dikili alanlar oluşturmaktadır. Ekili-dikili alanların, toplam arazi içindeki oranı % 67,1'dir. Bu da toplam arazinin yaklaşık 2/3'lük kısmını oluşturmaktadır. Ormanlık arazi ve çayır-mera arazi ile birlikte bu oran %91,8 gibi bir orana ulaşmaktadır. Geriye kalan % 8,2'lik kısım ise Göl ve bataklıklar ile işe yaramayan arazidir.

Ekili-dikili arazilerin ürün gruplarına göre dağılımında, zeytinlik ve meyveliklerin 127.400 dekarlık (%76,7) bir alan kapladığı görülmektedir. Bu alanın 60.500 dekarlık kısmını zeytin alanlarının kapladığı düşünülürse, geriye kalan 66.900 dekarlık alanı meyvelikler oluşturmaktadır. Bu durum araştırma sahasında meyvecilik faaliyetlerinin önemli bir ekonomik faaliyet olduğunu göstermektedir.

⁶⁴ İlçe Tarım Müdürlüğü, Faaliyet Raporu, 2006, s.2

Tablo 18. Genel Arazi Dağılım Çizelgesi

Arazinin Cinsi	Alanı (Dekar)	Dağılımı (%)
Ekili-Dikili Arazi	166.010	67.1
Çayır ve Mera arazisi	7.710	3.1
Ormanlık Arazi	53.360	21.6
İşe Yaramayan Arazi	19.430	7.9
Göl ve Bataklıklar	830	0.3
Toplam	247.340	100

Kaynak: Sultanhisar İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden

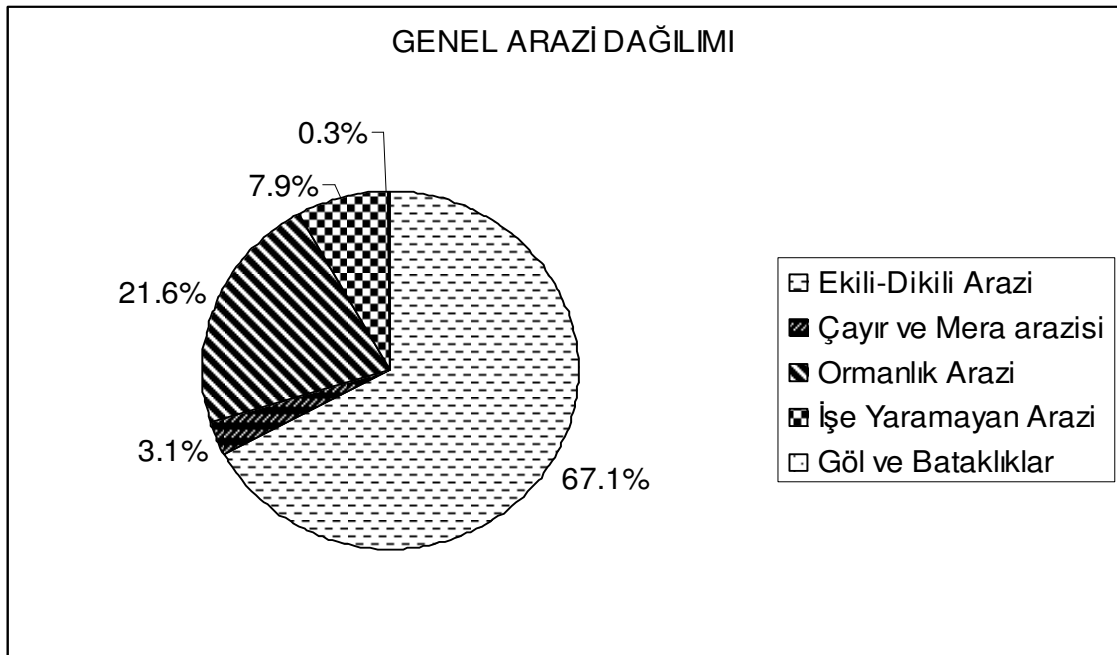
Şekil 13. Sultanhisar'da Genel Arazi Dağılımı

Foto 7: Zeytin Bahçesinden Bir Görünüm

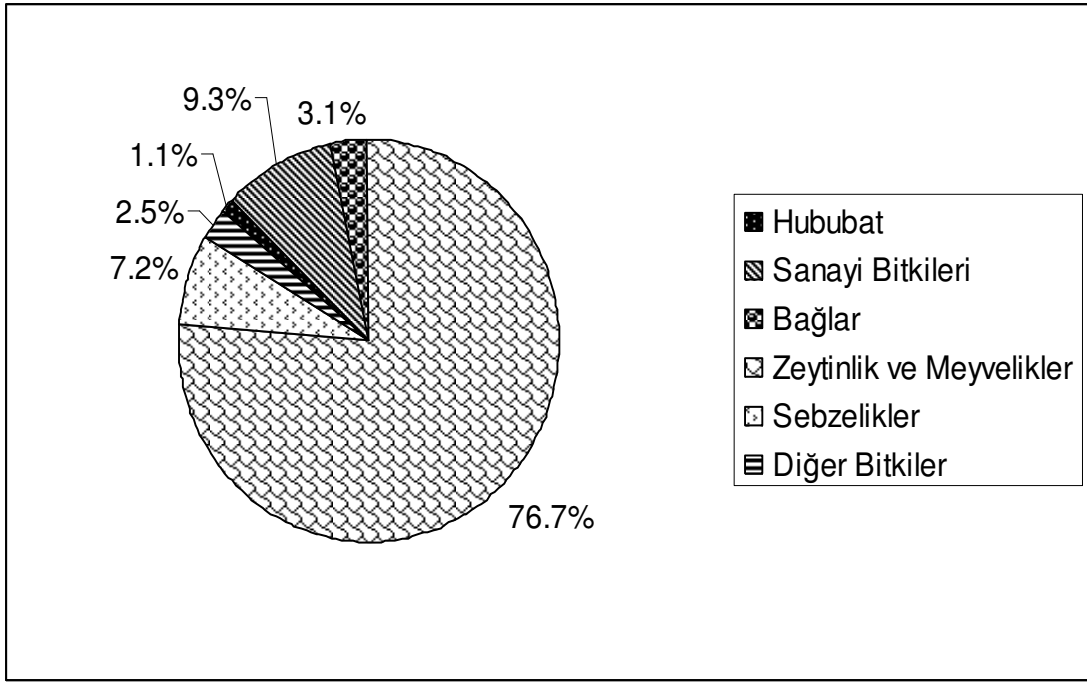
Tablo 19. Ekili-Dikili Arazilerin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı

Ürün Adı	Alanı (Dekar)	Dağılımı (%)
Hububat	1.900	1.1
Sanayi Bitkileri	15.400	9.3
Bağlar	5.200	3.1
Zeytinlik ve Meyvelikler	127.400	76.7
Sebzelikler	12.010	7.2
Diğer Bitkiler	4.100	2.5
Toplam	166.010	100

Kaynak: Sultanhisar İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden

Kapladığı alan ve üretim miktarı bakımından incir, şeftali, mandalina, kestane, portakal, elma, çilek ve üzüm, üretimi yapılan başlıca meyveleri oluşturmaktadır.

Bunların dışında, üzüm, Antepfıstığı, ceviz, erik, nar, kiraz, armut, çilek gibi meyveler de yetiştirilmektedir. Üretimi yapılan bu meyvelerin bir kısmı ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için ayrılırken, önemli bir kısmı ise iç ve dış pazarlarda satılmaktadır.

Şekil 14. Ekili-Dikili Arazilerin Ürün Gruplarına Göre Dağılımı

Araştırma sahasının tarımsal çeşitliliğinin zenginliği, tarımda çalışacak işgücü ihtiyacını da arttırmaktadır. Bu ihtiyaç genel olarak Sultanhisar ve yakın çevresinden karşılanabilmektedir. Bu durum mevsimlikte olsa, bir istihdam alanı oluşturması bakımından önemlidir.

Zeytinlik ve meyveliklerin dışında, ekili-dikili arazilerde, hububat, sanayi bitkileri, bağlar, sebzelikler ve diğer bitkiler bulunmaktadır. Bu ürünler %23,3'lük bir oran oluşturmaktadır. Pamuk, sanayi bitkileri (15.400 da.) içerisinde, en fazla alan kaplayan ürün durumundadır. (7.500 da.) Eylül-Ekim aylarında toplanan pamuk, hem arazi sahipleri, hem de çalışan işçiler açısından, önemli bir ekonomik faaliyet durumundadır. Şeker pancarı, tütün ve ayçiçeği de yetiştirilen diğer sanayi bitkileridir.

Tablo 20. Sultanhisar'daki Meyvelik Alanlar Ve Üretim Miktarları

Cinsi	Kapladığı Alan(Dekar)	Üretim (Ton)
Zeytin	60.500	25.143
İncir	23.085	8.206
Kestane	15.439	4.335
Şeftali	10.141	7.925
Elma	2.648	2.810
Portakal	3.900	4.280
Mandalina	5.180	5.535
Üzüm	2.350	1.927
Antepfıstığı	2.785	68
Ceviz	642	324
Erik	303	261
Nar	68	128
Kiraz	232	175
Armut	126	168
Çilek	2.600	9.100

Kaynak: Sultanhisar İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden

Buğday, arpa, mısır, çavdar, mercimek, nohut gibi ürünler ise %1,1 gibi (1.900 da.) az bir alanda yetiştirilmektedir. Bunun sebebi Sultanhisar'da tarım alanlarının daha fazla gelir getiren zeytin, pamuk, incir, sebze, meyve ve yem bitkileri gibi ürünlerin yetiştirilebilmesine uygun olmasıdır.

Buğday, çavdar, mercimek gibi kuru tarım arazilerinin, kültür arazileri içindeki oranı % 68'dir. Ziraî önemi olan su ihtiyacı, Büyük Menderes nehrinden, D.S.İ Akçay

Tablo 21. Sultanhisar'da Kuru Tarım Alanları Ve Üretim Miktarları

Cinsi	Ekiliş (Dekar)	Verim (Kg/Da)	Üretim (Ton)
Buğday	1.500	500	7.500
Arpa	500	350	175
Çavdar	40	100	4
Fasulye (Kuru)	100	100	10
Pamuk	7.500	310	2.325
Mısır (Dane)	800	5.400	432
Mısır (Hasıl)	300	3.000	900

Kaynak: Sultanhisar İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden

Foto 8: Mevsim İtibariyle Yetiştirilen Meyvelerden Bir Görünüm. (Sol Tarafda E-87 Karayolu)

sulama kanalından, sulama kooperatifine ait artezyen kuyularından, Belediye artezyen kuyularından ve şahıs artezyen kuyularından karşılanmaktadır.

Foto 9: Büyük Menderes Nehrinden Bir Görünüm

Tablo 22. Sultanhisar’da Kültür Arazilerinin Sulanma Durumu

Arazi Sınıfı	Alanı (Dekar)	Dağılımı (%)
Kuru Tarım Arazisi	113010	68
Sulanan Tarım Arazisi	53000	32
Devletçe Sulanan saha	27020	16,3
Halkça sulanan saha	25980	15,7
Toplam	166010	100

Kaynak: Sultanhisar İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden

Sebzeler içerisinde en fazla patlıcan, domates, karnabahar, bakla, lahana, biber, pırasa yer almaktadır. Sultanhisar’da çiftlik hayvanlarının kaba yem gereksinimlerinin karşılanmasında en önemli yem kaynaklarının başında yonca (kuru ot) gelmektedir. Yonca bakımı iyi yapılan yerlerde 3–4 sefer biçilebilmekte ve dekardan 600–700 kg.

yeşil ot alınabilmektedir. Yoncanın daha çok tercih edilme nedeni; desteklenen bir yem bitkisi olmasıdır. Kuraklığa ve otlatılmaya karşı dayanıklılığı nedeniyle meraların ıslahında diğer bitkilerle karışıma giren ve meranın kalitesini arttıran bir bitki olması, ayrıca ahır besiciliğinde et ve özellikle süt verimini % 30'lara kadar artıran ve yem bitkileri içerisinde en çok besleyicilik değerine sahip bir bitki olması sebebiyledir.⁶⁵

Yoncadan kuru ot, yeşil ot, silo yemi, pelet yem, örtücü bitki ve yeşil gübre veya toprak ıslah edici bitki olarak faydalanılır. Yonca tarımı tek başına yapılabildiği gibi öteki türlerle karışım halinde de yapılır. Otu çok besleyici olduğu için her hayvanın beslemesinde rahatlıkla kullanılabilen fiğ ise, yüksek besleme değerine sahip olması, kullanım amaçlarına göre yeşil yem, kuru ot, silo yemi, tane yem ve saman (kes) olarak faydalanılabilmesi⁶⁶ nedeniyle en çok tercih edilen ikinci ürün olup, özellikle süt hayvanları için uygun bir yemdir. Araştırma sahasında yem bitkilerine ayrılan toplam alanın (2700 Da.) %59.25'i yonca, % 40.75'i ise fiğ üretimi için kullanılmaktadır.

Tarım toprağı olmayan veya az olan çiftçiler toprağı fazla olan veya toprağını kendi ekip-biçmeyen arazi sahiplerinin tarlalarını kiralayarak, geçimlerini bu vesileyle karşılamaktadırlar. Tarım arazisi kiralama işine yörede icar denmekte olup kiralayan ve mal sahibi arasında kar, zarar ve masraflar yarı yarıya paylaşılmaktadır. Tarım toprağını icara verenler, genellikle yurt dışında yaşayan veya şehirde ikamet eden ve toprağıyla kendisi ilgilenemeyecek durumda olan kişilerdir.

Tarımda kaliteli tohumun kullanılması, gübrelemeye önem verilmesi, zirai mücadelenin zamanında yapılması ve İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından çiftçilere tarımsal faaliyetler konusunda eğitimler verilmesi, tarımdan elde edilen verimi arttırıcı bir etkiye sahiptir. İlçe tarım Müdürlüğünde, Proje ve İstatistik, Çiftçi Eğitim ve Yayım, Bitki Koruma, Kontrol, Hayvan Sağlığı ve Destekleme çalışmaları sürdürülmektedir. İlçe Tarım Müdürlüğü'nün düzenlemiş olduğu çiftçi toplantılarında; yabancı ot mücadelesi, gelir arttırıcı alternatif ürünler, kooperatifçilik ve çeşitli konularda çiftçilerin eğitilmesine yönelik faaliyetler de yapılmaktadır.

⁶⁵ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Tarımsal Destekler, Hayvancılık Destekleri, http://www.tugem.gov.tr/tugemweb/sert_yem_toh_urt_destek.html (16.02.2007)158 <http://tr.wikipedia.org/wiki/Alfalfa> (16.02.2007)

⁶⁶ SOYA Hikmet, Fiğ Yetiştiriciliği, Çiftçi Broşür No: 19, E.Ü. Ziraat Fakültesi <http://www.tuam.ege.edu.tr/brosur/figyem.htm> (16.02.2007)

Tablo 23. Sultanhisar İlçesinde Tarım Ürünleri Ekiliş, Üretim Ve Verimleri

Cinsi	Ekiliş (Dekar)	Verim (Kg/Da)	Üretim (Ton)
Lahana (Beyaz)	250	330	832
Marul (Göbekli)	350	130	455
Ispanak	110	110	121
Pırasa	200	170	340
Kabak(Sakız)	100	260	260
Salatalık	130	210	273
Patlıcan	1.150	350	4.025
Bamya	120	80	96
Domates	900	400	3600
Biber	230	160	366
Karpuz	1.800	400	7.200
Kavun	100	180	180
Fasulye(Taze)	160	90	144
Bezelye(Taze)	30	90	27
Bakla(Taze)	550	160	880
Barbunya(Taze)	160	90	144
Soğan(Taze)	40	90	36
Karnabahar	1.800	180	3.240

Kaynak: Sultanhisar İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden

Tablo 24. Sultanhisar’da Yem Bitkileri Ekiliş, Verim ve Üretimi

Cinsi	Ekiliş (Dekar)	Verim (Kg/Da)	Üretim (Ton)
Yonca (Kuru Ot)	1,600	1,030	1,648
Fiğ (Kuru Ot)	1,100	500	550

Kaynak: Sultanhisar İlçe Tarım Müdürlüğü Verilerinden

B) Hayvancılık

Hayvancılık eskiden beri genellikle tarım faaliyetleri ile birlikte yapılmış ve ülke insanının hayatında yıllar boyu önemli bir yer tutmuştur. Nitekim Türkiye günümüzde hayvan varlığı bakımından Avrupa’da ve dünyada önemli bir yere sahiptir. Türkiye genelinde oldukça önemli bir yeri olan bu etkinlik kolu, Sultanhisar ilçe merkezinde tarımdan sonra ikinci faaliyet kolu durumundadır.

Araştırma sahasında geçimini doğrudan hayvancılıktan sağlayan nüfus oldukça az olmasına rağmen, halkın önemli bir kısmı ikinci iş olarak hayvancılıkla uğraşmaktadır. Bunda halkın genelinin geçimini tarımdan sağladığı sahada, hayvancılığın, tarımın sigortası olarak görülmesi başlıca etken olmuştur. Bundan başka çiftçi ailelerin; sap, saman, gibi hasattan arta kalan ürünleri kendilerinin değerlendirmek istemelerinin yanı sıra hayvanların et, süt ve yumurtasının ailelerinin ekonomisi için artı bir değer oluşturması da hayvancılığı özendirerek daha da cazip hale getirmiştir. Ancak, Sultanhisar ilçesi arazi yapısı itibariyle hayvancılık faaliyetlerinin daha fazla yapılmasına imkân tanımamaktadır. Çünkü mevcut arazinin tamamına yakını ekili-dikili bir vaziyette olup, hayvancılık için ihtiyaç duyulan mera alanı yok denecek kadar azdır. Hayvancılık bazı çiftçiler tarafından ziraat dışındaki vakitlerin değerlendirilmesi ve az da olsa bir yan gelir elde etmek için yapılmaktadır.

İlçedeki hayvancılık faaliyetleri, Rekmez mahallesinde yoğunlaşmıştır. Söz konusu mahallede hayvan yetiştiriciliği konutların eklentilerinde dam denilen sağlıklı ortamlarda yapılmaktadır. Rekmez Mahallesi dışındaki diğer mahallelerde ise, konut sahibinin kendi ihtiyacını karşılamak amacıyla evin bahçesinde birkaç büyükbaş veya

beş-on koyun beslenmektedir. Bunun yanında hayvancılık daha çok kırsal kesimdeki insanların uğraşısı durumundadır.

Hayvancılığın tarım içindeki payı, hayvansal ürünlerin üretim ve tüketim düzeyi genelde o ülkenin gelişmişliğinin bir göstergesi sayılır.⁶⁷ Sultanhisar'daki hayvancılığın genel karakterine bakıldığında oldukça geri kaldığı söylenebilir. İlçe Tarım Müdürlüğü, yörede hayvancılığın nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi amacıyla, hayvan başına düşen verimin artırılması, hayvan sağlığı ve hayvan bakımı konularında çiftçilere gerekli yardımı yapmaktadır.

III. SANAYİ FAALİYETLERİ

Günümüzde ülkenin veya şehirlerin gelişmesinde sanayi faaliyetlerinin oldukça önemli bir yeri vardır. Ekonomik açıdan kalkınmışlık veya geri kalmışlık bölgedeki sanayi sektörünün gelişmişlik derecesi ile ölçülür. Bu nedenle devletler veya yerel yönetimler buldukları alanlarda sanayinin geliştirilmesi amacıyla gerekli olan altyapıyı hazırlayıcı çalışmalar yapmaktadırlar.

Araştırma sahasında ekonomi tarıma dayalı olduğu için, sanayide bu yönde gelişme göstermektedir. Araştırma sahasında 12 adet zeytinyağı fabrikası, 134 adet zeytin salamurhanesi, 2 adet çırçır, 2 adet un değirmeni, 8 adet soğuk hava deposu, 1 adet helva imalathanesi, 2 adet narenciye mumlama ve paketleme tesisi, 3 adet tarımsal ilaç bayii, 4 adet yem bayii, 2 adet sebze ve meyve hali ve 7 adet ekmek fırını bulunmaktadır. Sultanhisar'da tarıma dayalı sanayi dışında Astaş Emaye Sanayi fabrikası da bulunmaktadır.

A) Atölye Tipi Sanayi

İlçe merkezindeki atölye tipi sanayi kuruluşları, şehir merkezinin hemen güneyinden geçen Aydın-Denizli (E-87) karayolunun kuzey kesiminde faaliyet göstermektedir. Sanayi sitesinde, başta oto tamiri olmak üzere, kaynak, kaporta, oto elektrik, egzoz sanayi, mandıra, demir ve kereste doğrama atölyeleri bulunmaktadır.

⁶⁷ ÖZENOĞLU, 1996, a.g.e., s. 47

B) Modern Sanayi

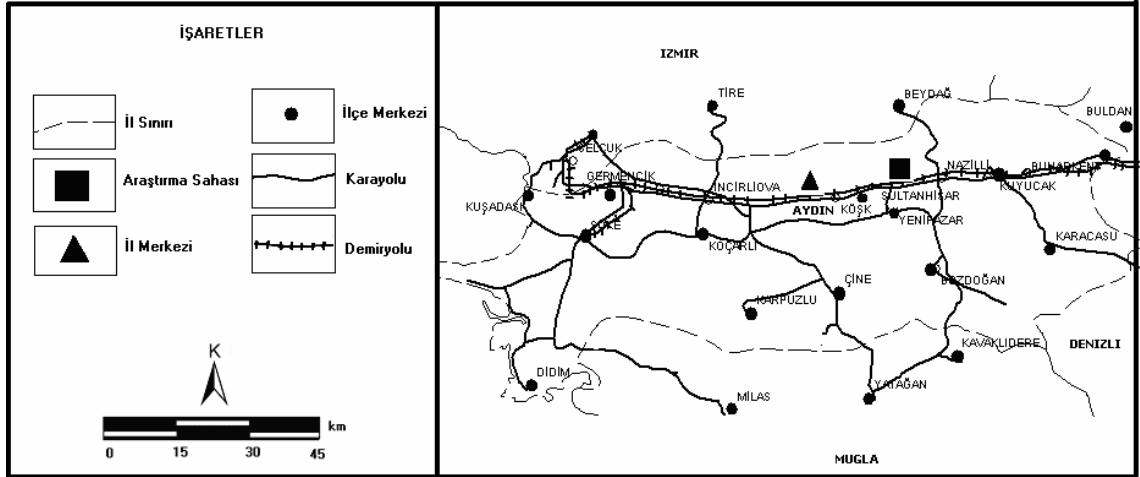
Sultanhisar ilçe merkezinde atölye tipi sanayi sektöründen başka, daha büyük, çok ortaklı sanayi kuruluşlarının sayısı yok denecek kadar azdır. Bu durum Sultanhisar'ın bir tarım kenti olduğunun göstergesidir. Ancak fabrikalaşma için gerekli araziye sahip olan ilçenin, önemli pazarlara ulaşım açısından da yakın olması bir avantajdır. İlçe şehir içi ulaşımının kolay olması, işgücü maliyetlerinin düşük olması gibi hususlar açısından yatırımcılar için sanayi yönünden gelişmiş olan Denizli ve Aydın iline bir alternatif olabilir. İlçe iş gücünün kira, yeme, içme gibi temel ihtiyaçlarını karşılama açısından da çevredeki illere göre avantajlıdır. Sahaya yapılacak sanayi yatırımları kaynakların yerinde değerlendirilmesini sağlayarak hem halkın sosyal ve ekonomik düzeyini yükseltecek hem de ülkemizin önemli sorunlarından biri olan göçü önleyecektir.

IV. ULAŞIM VE HABERLEŞME

Ulaşım ekonomik coğrafyanın önemli bir kolu olup, genel anlamı ile insan ve eşyanın bir yerden diğer bir yere taşınması faaliyetidir.⁶⁸ Ekonominin gelişmesinde önemli bir yeri olan ulaşımın, Sultanhisar şehrinde yeterince geliştiği söylenebilir. Bu durumun ortaya çıkmasında, Sultanhisar'ın Aydın-Denizli (E-87) karayolu üzerinde yol boyu yerleşim şehri olarak kurulmuş olmasının etkisi büyüktür.

Ekonomik ve sosyal faaliyetlerin yer seçimlerine, ekonomik kaynakların işletilmesine birinci derecede etkili olan faktör ulaşım ağıdır. Özellikle iç bölgelerimiz ile İzmir arasındaki ulaşım, Uşak-Manisa-İzmir ya da Denizli-Aydın-İzmir üzerinden sağlanmaktadır. Özellikle Denizli-Aydın arasındaki E-87 karayolunun alternatifsiz olması nedeniyle, İç bölgelerimizle kıyı Ege illeri arasındaki ulaşım esnasında Sultanhisar önemli bir uğrak yeri durumundadır. Bu karayolunun tamamı, son yıllarda yapılan ıslah çalışmaları sonucunda bölünmüş yol durumuna getirilmiştir.

⁶⁸ TÜMERTEKİN E.- ÖZGÜÇ N., Ulaşım Coğrafyası,(İst. Üniv. Coğr. Enst. Yay. No: 2053, İstanbul, 1987), s.1.)

Harita 7. Demiryolları ve Karayollarına Göre Sultanhisar'ın Konumu

İlçe merkezi Aydın'a 29 km. uzaklıkta olup, yolun tamamı asfalt ve çift yoldur. Söz konusu karayolu ova üzerinde bulunduğu için fazla eğimli olmayıp, çok dönemeçli de değildir. Kışın yol üzerindeki ulaşımda bölge iklimine bağlı olarak karlanma ve buzlanma olmadığından herhangi bir aksaklıkla karşılaşılmamaktadır.

Foto 10: E-87 Karayolundan Bir Görünüm

Denizli'ye olan uzaklık ise yaklaşık 97 km. olup yolun tamamı asfalt ve çift yol şeklindedir. Bu yol üzerinde yer alan önemli bir yerleşim yeri olan Nazilli ise araştırma sahımıza 16 km. uzaklıktadır. Bu durumun bir sonucu olarak ekonomik ve sosyal faaliyetler daha çok Aydın ve Nazilli şehirleri ile yoğunluk kazanmış durumdadır.

Belde ve köylerin ilçe bağlantısı yolları asfaltlanmıştır. Yolu olmayan köy yoktur. Köy yolları yaz ve kış sürekli ulaşımına açıktır.

Tablo 25. İlçelerin İl Merkezine Olan Uzaklıkları

İlçe Adı	Merkeze Uzaklığı (km.)	İlçe Adı	Merkeze Uzaklığı (km.)
Bozdoğan	69	Koçarlı	21
Buharkent	84	Köşk	19
Çine	36	Kuyucak	57
Didim	101	Söke	51
Germencik	22	Kuşadası	56
İncirliova	11	Nazilli	45
Karacasu	85	Sultanhisar	29
Karpuzlu	54	Yenipazar	40

Kaynak: Karayolları 28. Şube Şefliği Verilerinden

Yörenin köylerle olan bağlantısı köy minibüsleri ile sağlanmaktadır. İl merkezi ile olan iletişim, Nazilli-Aydın arası hizmet veren Nazilli Birlik minibüs hattı, Sultanhisar-Nazilli arasındaki ulaşım ise Sultanhisar Birlik minibüs hattı ile sağlanmaktadır. Denizli'ye ise E-87 karayolundan, Denizli yönüne doğru giden otobüslerle gidilebileceği gibi, yine Nazilli Birliğin, Nazilli-Denizli arası hizmet veren minibüsleri ile de gidilebilmektedir.

Şehirde ulaşım faaliyetlerinin düzenlendiği bir otobüs terminali bulunmamaktadır. Bu durumun en önemli sebebi, araştırma sahamızın, Aydın ve Nazilli gibi iki büyük şehrin arasında ve bu şehirlere oldukça yakın olması ve nüfusunun az olmasıdır. İlçe merkezi içinden, karayoluna paralel bir şekilde uzanan bir de demiryolu hattı geçmektedir. Bu hat boyunca İzmir ve Denizli yönüne doğru, yolcu ve yük taşımacılığı yapılmaktadır. Sultanhisar'dan günlük olarak geçen trenlerin sayıları ve yönleri Tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 26. Sultanhisar'dan Geçen Trenlerin Sayıları Ve Yönleri

Günlük Sefer Yönü	Günlük Sefer Sayısı
Denizli-Basmane	3
Basmane-Denizli	2
Söke-Nazilli	1
Nazilli-Söke	1
Söke-Denizli	1
Basmane-Isparta	1
Isparta-Basmane	1
Alsancak-Afyon	1
Afyon-Alsancak	1

Kaynak: Aydın Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Verilerinden

Söke-Denizli seferini yapan tren, Denizli-Haydarpaşa (İstanbul) seferini yapan Pamukkale Ekspresine, Alsancak-Afyon seferini yapan tren ise, Eskişehir-Diyarbakır arasında sefer yapan yolcu treni ile irtibat sağlamaktadır. Nitekim sahada üretilen her

türlü mal ve hizmetin satılması veya dışarıdan alınması hem karayolu, hem de demiryolu ile yapılabilmektedir.

Ulaşım faaliyetleri içerisinde değerlendirebileceğimiz haberleşme hizmetleri, Posta Telgraf İşletmeleri ile Türk Telekom tarafından yerine getirilmektedir. Telefon hattı hemen hemen her evde, kitle iletişim araçlarından radyo ve televizyon ise bütün evlerde mevcuttur. Televizyon yayınları Sultanhisar Belediyesi'nin kurmuş olduğu televizyon verici istasyonu aracılığıyla şehrin tamamında rahatlıkla seyredilebilmektedir. İnternet hizmeti ise evlerde pek yaygın olmamakla birlikte, internet kafeler vasıtasıyla sağlanmaktadır.

V. TİCARİ FAALİYETLER

Araştırma sahası Aydın iline 29 km., Nazilli İlçesine 16 km., Denizli iline ise 97 km. mesafededir. Bu faktör yörenin ticari faaliyetlerini daha çok Aydın ve Nazilli ile geliştirmesi sonucunu ortaya çıkarmıştır. Özellikle Aydın ve Nazilli şehirlerine olan bu yakınlık ticari hayatın Sultanhisar ilçe merkezinde daha da artmasını engellemiştir. Bunun yanında yakın köyler ve beldeler için ise Sultanhisar ticari bir merkez durumundadır. Söz konusu merkezlerde yaşayan nüfus bulunduğu alanda istediği herhangi bir ürünü anında ve ekonomik olarak elde edemediğinden daha büyük merkezlere yönelmektedir. Sultanhisar ilçesi de bu merkezlere yakın olması nedeniyle öncelikli tercih edilmektedir.

Yörede yaşayan insanların buldukları yerdeki hizmetlerden yararlanma yolunu seçmelerinin yanında, Sultanhisar ilçe merkezinin önemli ticaret merkezlerine yakın olması sebebiyle, bu yerleşim yerlerini de tercih edebilmelerine olanak sağlamaktadır. Bu da ticaretin ilçe merkezinde yoğunlaşmasına engel teşkil etmektedir.

Araştırma sahasında tarım öncelikli ekonomik faaliyet durumunda olduğundan dışarıya daha çok tarımsal ürünler satılırken, gıda, giyim, inşaat, eğitim sektörü ürünleri ise satın alınmaktadır.

Ticari aktiviteler her hafta Cuma günleri daha da yoğunluk kazanmaktadır. Sultanhisar şehir merkezinde geniş bir alanda kurulan yerel pazar, haftanın bu gününde kurulmaktadır. Çoğunluğu kırsal yerleşmelerden gelen köylüler olmak üzere, çevre il ve

ilçelerden gelen çok sayıda seyyar satıcının ürünlerini sattıkları bir pazar durumundadır. Bu durum ilçe ekonomisini canlandırmaktadır. Pazarda birbirini tamamlayıcı nitelikte ayrı yerlerde, süt ürünleri, sebze–meyve, zeytin, balık, bakliyat, tuhafiyeye, deri-yün, züccaciye ve baharat ürünleri sergi ve satış yerleri bulunmakta ve pek çok esnaf tezgâhlarıyla mallarını satışa sunmaktadır. Pazarda ilçe köylerinde üretilen patates, soğan, kavun, karpuz ve taze fasulye gibi çeşitli meyve ve sebzeler doğrudan aracısız olarak tüketiciye sunulmakta, ayrıca pazarcıların üretim bölgelerinden getirmiş oldukları sebze-meyve buna dâhil edildiğinde mal ve fiyat açısından çeşitlilik sağlanmış olmaktadır.

Sahada ticari faaliyetlerin en yoğun olduğu devreyi hiç kuskusuz yaz mevsimi oluşturur. Çünkü yaz mevsimi yörede en çok malın üretilip satıldığı bir mevsimdir. Ayrıca bu mevsimde yurt dışında bulunan işçilerin tatil için yurda dönmesi söz konusudur. Buna bağlı olarak sahanın da nüfusu artmakta bu da ekonomiyi daha canlı hale getirmektedir.

VI. TURİZM

Turistik yörelerin oluşabilmesi için, turistik potansiyelin yanında beşeri çevre faktörlerinin de bulunması gerekmektedir. Ülkelerin gelişmeleri ile birlikte turizm faaliyetlerinde de birtakım değişme ve çeşitlenmeler meydana gelmiştir. Denizlere bağlı olarak gelişen turistik faaliyetlerin giderek önem kazanması ve belli bir düzeye ulaşması, diğer turistik kaynakların da harekete geçirilmesi fikrini doğurmuştur. Bunda, yaz sezonu dışında da turizmin canlılığının korunması düşüncesi etkili olmuştur. Nysa Antik Kenti, kaplıcalar ve ılıcalar ile çeşitli festivaller, araştırma sahamızdaki başlıca turizm unsurları arasındadır.

Nysa antik kenti, at nalı şeklinde planlanmış tiyatrosu, dört yanı çift sıra sütunlarla çevrili Agorası, anfityatro olarak da tanımlanan stadyumu, Türkiye'nin en iyi korunmuş antik çağ kütüphanesi ve Bizans dönemine ait şehir surları ve eski çağlarda Akharaka olarak adlandırılan kutsal tapınağı ile her yıl binlerce turist ziyaret ettiği önemli kültür ve turizm merkezi durumundadır.

Alpinizm, klimatizm ve termalizm potansiyel bölgelerinin turizme açılması ve söz konusu sahaların turistik çekim merkezi haline gelmeleri hareketi olarak tanımlanan

sağlık turizmi ülkemizde oldukça geniş bir potansiyele sahiptir.⁶⁹ Yapılan araştırmalara göre ülkemizde 1300 dolayında kaplıca ve içme suyu kaynağı bulunduğu tespit edilmiştir.⁷⁰ Sultanhisar, jeolojik yapısı itibariyle, horst-graben sistemlerine bağlı olarak fay hatlarının yaygın olduğu bir alanda kurulmuştur. Bu durumun bir sonucu olarak yörede, sıcak suların yeryüzüne çıktığı fay kaynaklarına fazlaca rastlanmaktadır. Sultanhisar'ın doğusundaki Buharkent İlçesi'nden, batısında bulunan Germencik İlçesi'ne kadar, 100 kilometrelik hat boyunca jeotermal enerji çıkarılabilmektedir. Aydın

Foto 11. Jeotermal Sondajından Bir Görüntü

⁶⁹ DOĞANAY H. "Kurşunlu Termal Turistik Bölgesi", Turizm Yıllığı, (Ankara, 1992) s. 78.

⁷⁰ İsmail ÜLKERİ, "Sağlık Turizmi ve Kaplıca Sularının Değerlendirilmesi", Turizm Yıllığı, (Turizm Bakanlığı, Ankara, 1988) s. 205.

ili sahip olduğu jeotermal enerji kaynaklarının zenginliği ve teknik özellikleri bakımından ülkemizde ilk sıralarda yer almaktadır.

Aydın'daki jeotermal rezervler, 550 bin konutu ısıtacak kapasiteye sahiptir. Şu anda Aydın il genelinde toplam 250 bin konut olduğu düşünülürse, bu rezerv Aydın il genelinin iki katı demektir. Sultanhisar'da son yıllarda bu kaynakların değerlendirilmesi amacıyla altyapının iyileştirilmesi, daha ekonomik olarak çalıştırılması gibi birtakım çalışmalar yapılmışsa da yeterli olmamıştır. Bu kaynaklardan en önemlisi Sultanhisar'a 9 km. mesafede bulunan Salavatlı beldesi SH1 kuyusu ile MTA tarafından 10.04.2006 tarihinde hizmete giren, Sultanhisar SH2 jeotermal kuyularıdır.

Salavatlı'da çıkan suyun sıcaklığı 150⁰C -162⁰C dir. Sultanhisar'da bulunan jeotermal ise 986 m. derinlikten çıkarılmakta olup, sıcaklığı 146⁰C ve 111 lt/sn debiye sahiptir. Jeotermal kaynakları enerji üretimi yanında, kaplıca turizminde, tarım alanında ve seracılıkta kullanılmayı bekleyen önemli bir potansiyel olarak görülmektedir. Özellikle seracılık, araştırma sahamız ve tüm Aydın için gelecekte çok önemli bir ekonomik faaliyet olarak görülmektedir. Jeotermal enerjiden istifade ederek faaliyet gösterecek olan Sera Organize Sanayi Bölgesi Projesi yurtiçi ve yurtdışından yatırımcıları bölgeye çekerek iç ve dış pazara hitap ederek yatırımların önünü açacaktır.

Sultanhisar'da çok önceki yıllarda baharın gelişiyile nevruz, hıdırellez gibi küçük kutlamalar yapılırken , " portakal panayır " adıyla ilk kez 21 Mart 1940 yılında şenlikler yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda "Portakal Teşvik Müsabakasına" dönüşen panayır lise bahçesinde, 1963 yılında "Portakal Bayramı" adıyla şehir merkezinde, 1970'li yıllarda "Şeftali Bayramı" adıyla şehir merkezinde, 1977 yılında da ilk kez "Uluslararası NYSA Kültür ve Sanat Festivali" adıyla Nysa ören yerinde kutlanmaya başlamıştır. 2007 yılı itibariyle 38. düzenlenen festival, her yıl nisan ayının son haftasında düzenlenmektedir.

Sultanhisar İlçesinin tarihini, doğal güzelliklerini ve ilçe çiftçisinin ürettiği ürünleri, başta Türkiye olmak üzere tüm dünyaya tanıtmak amacıyla 3 gün süreyle yapılmaktadır. 1. gün açılış ve portakal ve şeftalinin yanı sıra en güzel çilek üreticisinin seçildiği çilek yarışması, ikinci gün yerli ve yabancı halk oyunları gösterileri ve tiyatro gösterileri, 3 gün piknik, yerli ve yabancı halk oyunları gösterileri ve halk konserleri yapılmaktadır. Bu etkinlikler Nysa Antik kentinde yapılmaktadır. Bu da şehrin ve Nysa

Antik kentinin hem yurtiçi hem de yurtdışında tanıtımı açısından festivalin görevini yerine getirdiğini göstermektedir.

Foto 12: Uluslararası NYSA Kültür Ve Sanat Festivalinden Bir Görünüm

Her yıl kültür ve sanat ağırlıklı olarak kutlamalar devam etmektedir. Sultanhisar da yapılan bu şenlikler yurdumuzdaki diğer meyve festivallerinin de öncüsü durumundadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sultanhisar şehri Büyük Menderes Ovasının kuzeyindeki dağlık kütleyle, ovanın kesişme noktasında kurulmuştur. Tektonik açıdan horst-graben sistemine bağlı olarak, doğu-batı yönünde uzanan fay hatlarının mevcut olduğu bir sahada yer almaktadır. Yöre 1. derece deprem kuşağı içerisinde bulunmaktadır. Araştırma sahası bu özelliği nedeniyle deprem riskinin fazla olduğu bir yerleşim merkezi durumundadır. Bu nedenle yörenin jeolojik etüdü ayrıntılı bir şekilde yapılmalı, deprem riski fazla olan özellikle fay hatlarının geçtiği yerler yerleşime açılmamalıdır. Ayrıca alüvyonlardan oluşan Büyük Menderes Ovası tabanı düzlükleri, yapı temel zemini olarak sağlam olmadığı için, araştırma sahasının güney ve güneydoğu kesimlerinde yapılaşmaya izin verilmemelidir.

Konutlar inşa edilirken temel kazılarında, üstteki örtü tabakasının kaldırılarak yapı temellerinin en azından alttaki sağlam zemine oturtulması gerekmektedir. İlçe merkezi ve çevresinde deprem olasılığı bulunduğundan, çok katlı bina yapımına izin verilmemeli ve meskenlerin inşaatı, deprem bölgelerinde uygulanan inşaat yönetmeliklerine uygun olmalıdır.

Sultanhisar ve çevresinde tipik Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Yükseltisi 73 m. olup, denizel etkilerin geçiş yolu üzerinde kurulmuş bir şehirdir. Şehirde hüküm süren iklim şartları, insan yaşamı ve tarım faaliyetleri için oldukça elverişlidir. İklimle bağlı olarak görülen yaz kuraklığı önemli bir sorundur. Özellikle son yıllarda daha fazla hissedilen küresel ısınmaya bağlı olarak var olan su kaynaklarının daha dikkatli kullanılması zorunlu hale gelmektedir.

İklimle bağlı olarak, ilçede hâkim olan bitki örtüsü, Akdeniz ikliminin tipik bitki örtüsü olan makidir. Bu bitki örtüsü 500–600 metreye kadar yaygın olarak görülür. Dağlık kütlelerin zirvelerine doğru yağışın artmasına bağlı olarak, tahrip edilmeyen alanlarda ormanlar yetişmiştir. 450 metreye kadar pırnal meşesi, 700 metreye kadar zeytin delicesi, 800 metreye kadar kızılçam, 900 metreye kadar fıstık çamı görülür. Kekik, sarmaşık gibi otsu bitkiler ilçede oldukça yaygındır. Kara ve demir yolu ile Sultanhisar'a girenler tüm ova ve yamaçları kaplayan bitki örtüsü ile karşılaşır. Ova tabanında turunçgiller, dağlık kesimlerde zeytin, incir, ceviz ve kestane ağaçları görülür.

Yöredeki erozyonun en önemli nedeni bitki örtüsünün tahribidir. Bu nedenle ilçe merkezi ve civarında ormanların korunması amacıyla, orman işletme şefliği yangın ve kaçak kesimlere karşı önlem alınmalı ve ağaçlandırma çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Araştırma sahası Büyük Menderes nehri ile sulanan geniş tarım alanlarına sahiptir. Bu alanlar 1. sınıf alüviyal topraklardan oluşmaktadır. Bunun sonucu olarak Sultanhisar İlçesi, il sınırları içerisinde en verimli topraklara sahip ilçeler arasında yer almaktadır. Genellikle taze tortul depoları üzerindeki genç topraklar olarak da adlandırabileceğimiz alüviyal topraklar, çoğunlukla taban suyunun etkisi altındadırlar. Bu arazilerin yerleşime açılmaması, asıl işlevi olan tarım arazileri olarak kullanımına devam edilmesi gerekmektedir.

Şehir nüfusu 1927'den günümüze artış halindedir. Nüfustaki bu artışta sadece doğal artışlar değil, çevreden olan göçler de etkili olmuştur. Yıllar itibariyle nüfus, ekonominin gelişmesi ve sağlık alanındaki ilerlemelere bağlı olarak artarken, geçim sıkıntısı nedeniyle gelişen göçlerle azalmıştır.

Yörede son yıllarda meslek yüksekokulunun açılması ve ekonomik gelişmeye bağlı olarak, mevcut konut sayısı yetersiz kalmaktadır. Bu sorunun giderilebilmesi için, yeni yerleşim alanları belirlenmeli ve bu alanları dar ve orta gelirli ailelere ucuz bir şekilde pazarlanmalıdır. Ayrıca yapımı devam eden konutların hızla bitirilebilmesi için gerekli kredi ve planlama çalışmaları sağlanmalıdır.

Araştırma sahasında, ilköğretime devam eden kız ve erkek öğrenci oranları birbirine oldukça yakındır. Nitekim bu oran kızlarda %48,1, erkek öğrencilerde ise %51,9'dur. Ortaöğretimde ise erkeklerde %47, kız öğrencilerde ise %53' lük bir oran mevcuttur. Yörede halkın okumaya karşı ilgisi oldukça yüksektir. Nitekim okuma-yazma oranı % 91,5'tir. İlçe merkezinde 4 ilköğretim okulu, 1 çok programlı lise ve 1 adet özel anaokulu mevcut olup, genelde öğretmen sıkıntısı yoktur.

Yüksek öğrenime devam eden öğrencilerin oranı oldukça düşüktür. Bu konuda öncelikle öğrencilerin motive edilmesi gerekmektedir. Ayrıca İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü öncülüğünde, değişik branşlardaki öğretmenlerden oluşturulacak üniversiteye hazırlık komisyonları kurulmalıdır. Söz konusu komisyonların zaman zaman düzenleyeceği kurslar ve deneme sınavlarıyla başarı arttırılmaya çalışılmalıdır.

Nüfus artışı ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak meydana gelebilecek arsa ve ev talepleri için, mevcut yerleşim alanlarının yanı sıra şimdiden ileriye dönük imar çalışmalarına başlanmalı, düzensiz yapılaşmalara izin verilmemelidir. Ticari yoğunluğun sadece Cumhuriyet Caddesinde yoğunlaşmasının önlenerek, bu aktivitenin şehrin geneline yayılması için ileriye dönük projeler üretilmelidir.

Şehirde, ekonomi tarım ve hayvancılık sektörüne dayanmaktadır. Tarımda, özellikle kurak geçen yaz aylarında ortaya çıkan su ihtiyacı, tarımsal üretimi azaltmaktadır. Bu sorunun çözülebilmesi için gerekli etüt çalışmaları yapılarak, yeraltı sularının aktif hale getirilmesi gerekmektedir. Ayrıca artezyenlerden çıkarılan suyun daha dikkatli kullanılması sağlanmalıdır.

Araştırma sahasında başlıca geçim kaynağı durumunda olan tarımsal ürünlerin işlenip, pazarlanabileceği bir sanayi sitesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durumun gerçekleşmesi, yöre halkına yeni bir istihdam alanı oluşturacaktır.

İlçe tarımsal üretim açısından polikültür bir bölge olduğu için üretimdeki çeşit zenginliği bakımından zirai ilaç kullanımı fazladır. Bunun için zaman zaman fazla ve gereksiz ilaç kullanılmaktadır. Bakanlık kontrol yönetmeliklerine göre bayilerde alınıp-satılan zirai ilaçların satışlarıyla ilgili yeterli kontrol yapılamamaktadır. Bunun için zirai ilaçların üretiminden tüketimine kadar takip edilebileceği bir yapının oluşturulması gerekmektedir. Ayrıca yanlış ilaç satan bayiler ve yanlış ilaç kullanan çiftçiler cezalandırılmalıdır.

İlçede meydana gelen tabii afetler sonrasında 2090 sayılı kanun hükümlerine göre yapılan hasar tespit çalışmaları neticesinde zarar gördüğü tespit edilen çiftçilere, zararlarını telafi edici çalışmalar yapılmalıdır. Tarımsal sulamada kullanılan Büyük Menderes Nehrinin ve sulama kanallarının kirlilik problemi çözülmelidir.

GAP'ın devreye girmesi, araştırma sahasında ve il genelinde pamuk tarımını olumsuz etkilenmiştir. GAP bölgesinde maliyetlerin düşük olması nedeniyle, her yıl kg. başına yapılan pamuk desteği o bölge için yeterli gelmektedir. Ancak araştırma sahasında pamuk tarımında giderlerin yüksek olması nedeniyle, verilen pamuk primi desteği üreticiyi tatmin etmemektedir. Araştırma sahasının pamuğu kaliteli olması nedeniyle tekstil sektöründe aranan ve gerekli olan bir pamuktur. Pamuk tarımının

ayakta kalabilmesi için pamuk primi desteklemesinin, pamuğun kalitesine göre yapılmalıdır. Ayrıca maliyetin düşürülmesi için makineli hasada geçilmelidir.

Araştırma sahasında, zeytinyağı sağlıklı olmayan plastik bidonlar ve saklama kaplarında depolanmaktadır. Bunun sonucunda bu kaplarda saklanan zeytinyağının asit oranı yükselmekte, tadı bozulmakta ve kanserojen etki yapmaktadır. Önemli ihraç ürünlerimizden olan zeytinyağının krom nikel, galvanizli saçtan yapılmış kaplarda depolanması gerekmektedir. Depolama kaplarının iyileştirilmesi için teşvik verilmelidir.

Tarımsal üretim pazarlamasında, ürün fiyatları üreticiden tüketiciye ulaşıncaya kadar 3–6 kat artmaktadır. Bunun sebebi hem hal yasası, hem de aracı sayısının fazla oluşudur. Aracı sayısının azaltılması hem üreticiyi hem de tüketiciyi memnun edecektir. Bunun için hal yasası yeniden gözden geçirilmelidir. Ayrıca aracı sayısının azaltılması için Tarış ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin çiftçinin ürettiği tüm ürünler bazında tüketim yerlerinde satış stantları oluşturulmalıdır.

İlçede kültür ziraatının yoğun olması nedeniyle hayvancılık amaçlı meraların olmaması hayvancılığı olumsuz etkilemektedir. Bu sebepten dolayı hayvancılık, küçük aile işletmeciliği şeklindedir. Hayvancılığın bir sektör haline dönüşebilmesi için toplu ahır ve meraların oluşturulması iş gücü ve istihdamı azaltacaktır. Süt toplama tanklarının kurulması, süt pazarlama ve satışını kolaylaştıracaktır. Bunun yanında, hayvancılığın yaygınlaştırılması için yem bitkileri, damızlık hayvan alımları, suni tohumlama konularında destekleme ödemeleri yapılmaktadır. Ayrıca kg başına süt teşvik primi ödenmektedir.

Araştırma sahasında son yıllarda meydana gelen hayvan hırsızlıkları da hayvancılığımız açısından olumsuz etki yapmaktadır. Bunun önlenmesi için kanuni düzenlemelere ihtiyaç vardır.

İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından yapılan köy ziyaretlerinde çiftçilere bütün zirai konularda gerekli bilgiler verilmektedir İlçe Tarım Müdürlüğü tarafından çeşitli kurslar düzenlenmektedir. Ayrıca İlçe Ziraat Odası Başkanlığı'nın aldığı uygulama bahçesinde, bölgemiz tarımını olumlu yönde etkileyeceğini düşünülen meyve fidanları dikilerek denemeler yapılmaktadır. Bu çalışmaların artarak devam etmesi, ilçede ekonominin daha da canlanmasını sağlayacaktır. İlçenin önemli demir ve karayolları üzerinde bulunması, hem ulaşımı, hem de ekonomik gelişmeyi olumlu yönde etkilemiştir. Son

yıllarda çift yol haline getirilen Aydın-Denizli E-87 karayolu modern ve daha kullanışlı bir hale getirilmiştir.

Araştırma sahası jeotermal enerji bakımından oldukça zengindir. Son yıllarda yapılan çalışmalar neticesinde, SH1 ve SH2 kuyularından çıkarılan sıcak su, kaplıca turizminde, tarım alanında ve seracılıkta kullanılmayı bekleyen önemli bir potansiyel olarak görülmektedir.

Sultanhisar'ın 3 km. kuzeybatısında bulunan Nysa Antik kenti, ünlü coğrafyacı ve gezgin Amasyalı Strabon'un (M.Ö. 63-M.S. 21) eğitim gördüğü yerdir. Strabon, antik kenti "hızla akan ve derin bir boğaz oluşturan ırmakla ortasından ikiye bölünmüş bir tür çifte kent" olarak tanımlar. Bu antik kentin turizm açısından mevcut olan potansiyelinin değerlendirilmesi için, tanıtım faaliyetleri arttırılmalıdır. Söz konusu kentin turistik özellikleri ile ilgili yerli ve yabancı tanıtım broşürleri düzenlenerek, reklâm faaliyetlerine girişilmelidir.

KAYNAKÇA

- AKGÜR Z. 1997, Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgelerarası Dengesizlik (1970–1993), T.C. Kültür Bakanlığı Yay. Kültür Eserleri Dizisi: 201, Ankara
- ÇİNER C. 2005, “Çalışma Yönetiminde İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun Dönüşümü: Birinci Dalga”, GEAD, Ankara
- DENKER (TOLUN) B. 1977, Yerleşme Coğrafyası-Kır Yerleşmeleri, İstanbul Üniv. Yay. No: 2275, İstanbul
- DOĞANAY H. 1989, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Atatürk Üniv. Fen. Edb. Fak. Yay. No:98, Edb. Kesimi No: 62, Coğ. Böl. Yay. No: 6, Erzurum
- DOĞANAY H. 1992, ’’Kurşunlu Termal Turistik Bölgesi’’ , Turizm Yıllığı, Ankara
- DOĞANAY H. 1994, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Gazi Büro Kitabevi, Ankara
- DOĞANAY H. 1997, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Bakanlığı Yay. No: 2982, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi: 877, Eğitim Dizisi: 10, İstanbul
- DOĞANAY H. ŞAHİN C. 1999, Türkiye Coğrafyası, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara
- DOĞANAY H. Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. No: 2982, İstanbul
- DÖNMEZ Y. 1985, Bitki Coğrafyası-İstanbul Üniv. Yay. No:3319, Coğ. Ens. Yay. No: 3213, İstanbul
- ERİNÇ S. 1969, Klimatoloji ve Metotları (Genişletilmiş 2.Baskı)., İ.Ü. Yay. No: 994, Coğrafya Enst. Yay. No: 35, İstanbul
- ERİNÇ S. 1996, Klimatoloji ve Metotları (Genişletilmiş 4. baskı). Alfa Basım Yayım Dağıtım, Yay. No: 276, Coğrafya Dizi No: 1, İstanbul
- EROL O. 1984, Genel Klimatoloji, Ertem Büro, Ankara
- GÖNEY S. 1955, Şehir Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul
- GÜMÜŞ E. 2007a, Türkiye’nin Nüfusu, Anadolu Üniv. Açık Öğretim Fakültesi, Eskişehir, <http://www.aof.edu.tr/kitap/IOLTP/2291/unite06.pdf> 04.04.2007

- GÜMÜŞ E. 2007b, “Türkiye’de Yerleşme”, Anadolu Üniv. Açık Öğretim Fakültesi
- IŞIK Ş., Aşağı Akçay Havzası, E.Ü. Doktora Tezi. İzmir.
- İZBIRAK R. 1981, Türkiye 2, A.Ü., D.T.C.F. yay. No: 300, A.Ü., D.T.C.F. Basımevi, Ankara
- KARA H. 1998, Muğla’nın iklim Özellikleri, AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 1, Afyonkarahisar
- KARA H., 2001. Akçay Havzasının Jeomorfolojisi, Marmara Üniv. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- MATER B. 1986, Toprak Oluşumu Erozyon ve Korunması-İstanbul Üniv. Yay. No: 3465, İstanbul
- ÖZGÜR, M., E. 1999, “Türkiye Nüfusunun Yaş Yapısı”,Ankara Üniv. Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı:7, Ankara
- NİŞANCI A. 1975, Sıklık Dağılımları ve Hava Durumlarına Bağlılıkları İçinde Türkiye’nin Yağış Şartlarının İncelenmesi, A.Ü. Yay. No: 381, Edb. Fak. Yay. No: 73, Erzurum
- NİŞANCI A. 1983, Kurak Bölgeler – Türkiye’de Kuraklık. A.Ü. Fen Ed. Fak. Edebiyat Bölümleri Ders Notları: 50, Coğrafya Bölümü:5, Erzurum
- ÖZAV, L., 2002, Sivaslı İlçesi’nin Coğrafi Etüdü, Afyon Kocatepe Üniv. Yay. No:30, Afyonkarahisar.
- ÖZAV, L., Yasak, Ü., 2006, Sandıklı’da Nüfusun Gelişimi, Afyon Kocatepe Üniv., Sos. Bil. Derg., C:7 (1) Afyonkarahisar.
- ÖZÇAĞLAR A. 1992, Ezinepazar Depresyonunun Coğrafyası-Ankara Üniv. D.T.C.F. Coğ. Böl. Ankara
- ÖZDEMİR M. 1996,” Ayancık İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü.” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst.), Erzurum
- SOYA H. 2007, Fiğ Yetiştiriciliği, Çiftçi Broşür No: 19, E.Ü. Ziraat Fakültesi, İzmir
- TANOĞLU A. 1966, Nüfus ve Yerleşme, İstanbul Üniv.Yay. No: 1183, Edb.Fak.Coğ. Ens.Yay..No: 145, İstanbul

- TÜMERTEKİN E. 1972, İktisadi Coğrafya, (İstanbul Üniv. Edb. Fak. Yay. No: 1703, İstanbul
- TÜMERTEKİN E. 1984, Beşeri Coğrafyaya Giriş, Erenler Matbaası, İstanbul
- TÜMERTEKİN E.- ÖZGÜÇ N. 1987, Ulaşım Coğrafyası, İstanbul Üniv. Coğr. Enst. Yay. No: 2053, İstanbul
- TÜMERTEKİN E.- ÖZGÜÇ N. 1997, Beşeri Coğrafya-İnsan- Kültür-Mekân, Çantay Kitapevi, İstanbul
- TÜMERTEKİN E., Türkiye’de İç Göçler, İstanbul Üniv. Yay. No: 1371, Coğ. Ens. Yay. No: 54, Taş Matbaası, İstanbul
- ÜLKER İ. 1988, ’Sağlık Turizmi ve Kaplıca Sularının Değerlendirilmesi’ , Turizm Yıllığı, Turizm Bakanlığı, Ankara
- YAZICI H. 1997, Orta Sakarya Vadisi’nin Coğrafi Etüdü-Yenice-Alpagut Arası, A.Ü. Yay. No: 839, Kazım Karabekir Egt. Fak. Yay. No: 78, Ar. Serisi No: 19, Erzurum
- YILDIZ K.- SİPAHİOĞLU S, YILMAZ M. 2000, Çevre Bilimi, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara
- YÜRÜDÜR E. 1998, Şebinkarahisar ve Çevresi’nin Coğrafi Etüdü, Atatürk Üniversitesi, Sos. Bil. Enst. Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü 2006, Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, Ankara
- İ.İ.B.K., 1972 Yılı Çalışma Raporu ve Bilânçosu, Yay. No:208, Ankara, 1973
- İ.İ.B.K.,1974, Almanya’da Çalışan Yabancı İşçilerin İstihdam, Aile ve İkamet Sorunları, İİBK Yayın No:117, Ankara
- İlçe Tarım Müdürlüğü, 2006, Faaliyet Raporu
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2007, Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Tarımsal Destekler, Hayvancılık Destekleri

Uluslararası Göç Sempozyumu Sonuç Bildirileri, İç Göçler (08 – 11 Aralık 2005),
Zeytinburnu Belediye Başkanlığı, İstanbul